

ליקוטי פסקים ותשובות

פורים המשולש

יצא לאור ע"י
מכון ברכת התורה
שע"י
בית המדרש ברכת מנחם
פעיה"ק ירושלים תובב"א
ראש חודש אדר תשפ"א לפ"ק

יש להשיג שאר ספרי מכון ברכת התורה

- קובץ ברכתא חלק א'
- קובץ ברכתא חלק ב'
- קובץ ברכתא חלק ג' – יצא לאור אחר
ימי הפורים בעז"ה
- שמעתתא דחלה
- שמעתתא דיחוד
- שמעתתא דכיבוד אב ואם
- שמעתתא דשביעית – יצא לאור
ר"ח אייר בעז"ה

לכל עניני המכון

נא לפנות בדוא"ל:

birchashatora@gmail.com

מילין זעירין

השיר והשבח לחי עולמים על חסדו אשר גבר עלינו, שאנו זוכים להעלות על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן, את קובץ 'פסקים ותשובות פורים המשולש' היו"ל לרגל ימי הפורים האלה הבעל"ט.

'וימי הפורים האלו לא יעברו מתוך היהודים', בכל שנה ושנה בעת הזאת מתמלאים כל בית ישראל בשמחה וחדוה עילאה על כל הניסים שעשה לאבותינו ולנו, וכבר אמרו חז"ל 'כל המועדים עתידין ליבטל חוץ מפורים', ובפרט בהאי שעתא אשר זכינו פעיה"ק לברכה משולשת בימי הפורים האלו.

'ליהודים היתה אורה ושמחה' אין שמחה כשמחת התורה, ובפרט כשנכנס אדר שמרבין בשמחה, עת הופיע הקובץ מלא ברכת ה', עם פסקי גדולי הפוסקים ותשובות גדולי הדורות, לדעת את המעשה אשר יעשון והדרך אשר ילכו בה, והוספנו הרבה מראי מקומות, הגהות, הערות והארות.

ולרגל מעמד 'שלוש שנות החזקה' מאז התייסדות בית מדרשינו המפוארה פעיה"ק ירושלים תובב"א, משכן ה' מלא אורה זו תורה, מוצאין אנו האי ברכה.

'וזכרם לא יסוף מזרעם' ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שלא תצא תקלה מתחת ידינו ושלא נכשל בדבר הלכה, ויהא רעוא שנזכה להמשיך במלאכת המשכן לה' שמגדלין בו תורה ויראה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, לאורך ימים ושנים עדי נזכה לביאת גואל צדק במהרה.

ראש חודש אדר תשפ"א לפ"ק

מכון ברכת התורה

כבר אמר החכם כשם
שאי אפשר לתבן בלא
בר כך אי אפשר לספר
בלי טעיות, ובפרט
שקובץ זה נערך
בימים אחדים וספורים
ושגיאות מי יבין.

תוכן הענינים

לקוטי פסקים ומנהגים פורים המשולש

דיני פורים המשולש להסב"ק מהרש"א אלפנדרי זי"ע א
עיקרי הלכות מתוך ספר חוג הארץ להגאון רבי ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל ב
סדר הפורים המשולש שסידר מרא דארעא דישראל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בשנת
עת"ר ו
דינים ומנהגים פורים המשולש מאת הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א יג

לקוטי תשובות פורים המשולש

שו"ת מהרלב"ח סימן לב
דיני מצות הפורים כשחל ט"ו בשבת בירושלים יט
שו"ת רדב"ז חלק א סימן תקח
באיזה יום אומרים על הניסים כב
מור וקציעה סימן תרפח
בענין זמן סעודת פורים וזמן משלוח מנות כג
שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן מב
שושן פורים שחל בשבת אימתי עושין הסעודה כד
קרנן נתנאל מסכת מגילה פרק א סימן ז אות ד
בענין זמן סעודת פורים וזמן משלוח מנות לא
שו"ת חתם סופר ח"א או"ח סימן קצה
בדין טלטול המגילה בשבת לב
שו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק ג סימן כט
אם מותר לטלטל המגילה בשבת לה
שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תקיג
האם קריאת המגילה ביום ערב שב"ק הוא קריאה בזמנם לט
שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תקיד
דין פורים שחל בשבת מתי עושין הסעודה מא
שו"ת שיח יצחק סימן שסט
בענין שואלין ודורשין בענינו של יום לגבי פורים מה
שו"ת שיח יצחק סימן ש"פ [ד"ה הזכרת עה"נ]
הזכרת עה"נ במוסף בפורים מו

חזון איש או"ח סימן קנה

בדין איזה יום עושין הסעודה, ובאיזה יום מקיימין משלוח מנות ומתנות לאביונים,
ובענין קריאת נשים בעשרה, ובגדר קריאת המגילה בעשרה מז

שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סימן קכז

פורים שחל בשבת ונאנס ולא קרא בע"ש. נא

שו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן נ

בענין שואלין ודורשין בפורים שחל להיות בשבת. נג

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן ס

מדרשתי בסוגיא דשואלין ודורשין בפורים שחל להיות בשבת. נט

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן סד

בפורים דמוקפין שחל להיות בשבת אם יש לומר הלל ביחידות בלא ברכה. סב

שו"ת בצל החכמה חלק ה סימן קלא

דין פורים שחל בשבת שמקדימין לקרות בע"ש אי קריאתה בע"ש מדברי קבלה או
מדרבנן בלבד סז

שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן עג

בפורים המשולש בירושלים ת"ו שקורין את המגילה ביום ועש"ק י"ד בו אם יכולות
נשים לקבץ עשרה נשים בביתן ולשמוע מקרא מגילה. ובדין קריאה ביחיד. ע

שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן פג

שואלין ודורשין בענינו של יום בשבת, ובדין תינוק שנעשה בר מצוה בשבת שחל ט"ו
בירושלים עה

תשובות והנהגות חלק ד סימן קעז

הוספות והערות על קונטרס דיני פורים המשולש עז

תשובות והנהגות חלק ג סימן רלט

הוספות והערות על קונטרס דיני פורים המשולש עט

לקט הערות בדיני פורים המשולש

- א. אם בקריאת ירושלים בפורים המשולש מעכב עשרה פג
- ב. בענין קטן שנעשה בר מצוה בט"ו שחל בשבת פו
- ג. בענין נסיעה מירושלים למקום שקורין בי"ד בפורים המשולש צ
- ד. האם בן כרך ובן עיר יכולים יהוציא זה את זה בפורים המשולש צא
- ה. בענין בעל קורא שמת לפני שבת בפורים המשולש בירושלים צב
- ו. איזה יום קובע אם יש דין 'מוקף', בפורים המשולש, סיכום העולה צד
- ז. תחנון ביום ט"ו של פורים המשולש צה
- ח. סעודת פורים, במוצ"ש של פורים המשולש צה

לקוטי פסקים ומנהגים פורים המשולש

דיני פורים המשולש

להסב"ק מהרש"א אלפנדר זי"ע

בפורים שחל להיות בשבת ששלח מרן הסב"ק הגרש"א אלפנדר זי"ע כמשלוח
מנות להרב הגריא"ז מרגליות ז"ל בשנת תרפ"ז.

סדר ומנהגי עיה"ק ירושלים ת"ו לעשות בשנה הזאת (התרפ"ז).

בעש"ק י"ד אדר קורין המגילה לילה ויום, וצריך לזוהר לקרותה בעשרה. ולאחריה
אומרים ואתה קדוש, ואין אומרים על הנסים לא בתפילות ולא בבהמ"ז,
ואין מוציאין ס"ת. ויתנו מתנות לאביונים בו ביום, ואסור במלאכה כמו בחוה"מ.

ביום שב"ק ט"ו בו אומרים על הנסים בכל התפילות ובברהמ"ז. ומוציאין שני
ספרים וקורין למפטיר ויבא עמלק, ומפטיריו פקדתי כמו בשבת זכור, ואין
אומרים צדקתך במנחה. ובסעודה של שבת יוסיפו תבשיל אחד לכבוד פורים,
והמתדרין ישלחו איזה מנות לאחד משכניו.

ביום א' ט"ז בו לובשין בגדי שבת, ואין אומרים תחנונים ואין מתענים בו אפי'
תענית יא"צ, וטוב שלא לעשות מלאכה מחצות היום ואילך. ולפחות מזמן
מנחה קטנה ילכו להתפלל תפילת מנחה, וילכו לבתייהם שמחים וטובי לב לעשות
סעודת פורים, ולא יאמרו על הנסים באמצע בהמ"ז כ"א בתוך הרחמן יאמרו הרחמן
הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי
מרדכי ואסתר וגו', וישלחו מנות איש לרעהו.

ויה"ר נזכה לשנים רבות נעימות וטובות בבנין בית קדשינו ותפארתינו בב"א.

עיקרי הלכות מתוך

ספר חוג הארץ

להגאון רבי ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל

(ג) ט"ו שחל בשבת לדידן דיתבינן בירושלים ת"ו דמקדימין לקרות המגילה בער"ש, כתב הרב פר"ח סי' תר"ץ על מ"ש מגילה בי"ד וט"ו צריך לחזור אחר י', אחר שהביא הסוגיא דפ"ק דמגילה דא"ר מגילה במנה קורין אותה ביחיד שלא בזמנה בי', כתב וז"ל ודע דפירוש שלא בזמנה היינו כשחל ט"ו לבני כרכין להיות בשבת דכל שהוא דחוי מעיקרו שלא בזמנו מקרי, ומתוך הרשום בכתב נמצינו למדים הלכה למעשה שמי שקורא אותה בזמנה מצוה לחזור אחר י' ואם אי אפשר קורא אותה ביחיד, אבל אם חל ט"ו בשבת דקרינן לה בע"ש שלא בזמנה צריך לקרותה בי' ואי ליכא י' יקראנה בלא ברכה והכי נקטינן עכ"ד.

וממוצא דבר אתה למד לענין הנשים החייבות במ"מ שנהגו העולם להיות כל איש קורא המגילה לאשתו שלא שמעה מ"מ בצבור לקרותה להן אחר בואם מב להוציאן י"ח ומברכים ברכות מ"מ שצריך שידעו להזהר שכשחל ט"ו בשבת שאנו מקדימין לקרותה בע"ש שלא בזמנה שלא יברכו ברכות מ"מ ויקראנה להן בלא ברכה.

ונראה לע"ד פשוט שאם יהיה בבית י' נשים שנתקבצו שם לשמוע מ"מ מהבעל הבית שפיר מקרי בי' וקורא להן מ"מ בברכות. וראיה לזה מההיא דפסחים פ' האשה דף צ"א א' רמי ליה רב עוקבא וכו' לרבא מי אר"י אין אוחטין את הפסח על היחיד ורמינהי אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובב' עושין אותה טפלה לאחרים דברי ר"י, א"ל לא תימא בפני עצמה אלא אימא בפני עצמן, ומי עבדינן חבורה שכולה נשים והתנן אין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים מאי לאו נשים לחודייהו ועבדים לחודייהו, לא נשים ועבדים וקטנים, נשים ועבדים משום תפלות קטנים ועבדים משום פריצותא. הנה מפורש יוצא דאע"ג דאין שוחטין הפסח על

היחיד כל שהן חבורת נשים לא הוו יחיד ושוחטים, והכא נמי פרסומי ניסא בעשרה מהן סגי שפיר, וזה פשוט.

והיה נראה לע"ד דברכת מקרא מגילה לא יברך שלא בזמנה, אבל ברכת שעשה נסים והרב את ריבנו יברך שהרי על הנס נתקנו ולא על מ"מ בלבד, ושוב מצאתי בתשיבת הרדב"ז ח"ג שנדפס מחדש סי' תרס"ה כתב דכיון שחקנו אותם על סדר קריאת המגילה ושלא במנה הוא פטור ממנה גם מכל הברכות אשר תקנו בין לפניו בין לאחריה פטור, ואם יברך הוא ברכה לבטלה ע"כ. וע"ש ונראה דברכת שהחיינו לכ"ע מברך. וראיתי בירושלם ת"ו לחכמי העיר שלא מיחו בדבר וכל א' בביתו לאשתו או האשה מברכת לעצמה ואין להם על מה שיסמוכו.

ושמעתי באומרים לי שהורו להם לברך שלא בזמנה עפ"י סברת רבוותא דס"ל שהנשים יכולות לברך במ"ע שהזמ"ג אע"ג דהן פטורות, וה"נ א' האיש וא' האשה אע"ג דשלא בזמנה פטורים רשאים לברך, וכ"ש נמי הוא שהרי בני חיובא ניהו אם היו אם עשרה ושכ"כ הרדב"ז ח"ג הנדפס מחדש סי' תרס"ה. וקשה מאד הדבר בעיני להורות להם הפך פסק מרן בס"ה בסי' תקפ"ט שפסק כרש"י והרמב"ם ודעימיה דנשים אינן רשאות לברך על המצות שהזמ"ג (כאן חסר איזה תיבות) בני חיובא ניהו אם ימצא שם עשרה.

ד) כתב הרלב"ח בתשו סי' ל"ב כשחל ט"ו בשבת דוקא קריאת המגילה מקדימין לקרותה בע"ש משום גזירה דרבה, אבל קריאת התורה שהיא בצבור ליכא טעמא לאקדומי בער"ש וקורין בט"ו בספר ב' בפ' ויבא עמלק ומפטירים פקדתי אעפ"י שמפטירים בה באבת הקודם בפ' זכור. ובתשובת זקן אהרן סי' קל כתב דמפטירים בפ' השבוע ואין לחוש למה שאין מפטירים בו מעניינו של ספר שקרא בו אעפ"י שבשאר זמנים המנהג הוא שהמפטיר מפטיר מעניינו של ספר שקרא בו עכ"ז היכא דלא אפשר אינו מעלה ומוריד שלא אמרו המפטיר יקרא בתורה אלא מפני כבוד התורה ע"כ. וכן נראה מסחמיות דברי מרן בס"ה שלא כתב אלא ובשבת מוציאין ב' ספרים ובב' קורא ויבא עמלק ולא הזכיר ההפטרה כדרכו בכל מקום ש"מ דס"ל שקורין בהפטרת השבוע ע"כ. ובירושלים ת"ו נהגו להפטיר בפקדתי כס' הרלב"ח ז"ל.

(ה) כתב מרן הב"י ז"ל סי' תרפ"ח וז"ל מצאתי כתוב שמנהג ירושלים ת"ו לגבות מתנות עניים ער"ש שהיא יום י"ד שבו קורין את המגילה בשנה זו ולחלקן בו ביום ואין אומרים בו על הנסי' ואין מוציאים בו ס"ת וכו' ובשבת יום ט"ו שהוא יום פורים אומרים על הנסים ומוציאים ב' ספרים וקורים בב' ויבא עמלק ע"כ. ותמיהני למה לא יאמרו על הנסי' גם ביום ה' שבו קורין המגילה וכבר השיגו עליו דשאני על הנסי' שצריך להפסיק בו בתוך ברכת התפלה, ועוד נוסח על הנסי' שעשית לאבותינו בזמן הזה לא שייך אלא ביום עצומו של נס עצמו יום י"ד לבני עיירות וכפרים ויום ט"ו לכרכים שהוא בזמן הזה שתקנו בשאר ברכות המועדים ור"ח שאינו כולל שום זמן אחר סמוך מוקדם או מאוחר וא"כ איך נאמר בתפלה שזה היום הוא יום הנס ואינו אבל קריאת המגילה שאינה אלא לצאת י"ח קריאה מקדימין לה, והרדב"ז ח"ב סי' תק"ח שנדפס מחדש כחב בסוף התאובה דהאומ' עה"נ בי"ד ובט"ו לא הפסיד דקושטא הוא דבב' הימים נעשו להם לישראל נסים ונפלאות ע"ש.

(ו) ט"ו שח"ל בשבת כתב הר"ן בפ"ק דמגילה עמ"ש הרי"ף בשם הירושלמי דסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ואין עושים אותה עד יום א' בשבת, ופריך ויעשו אותה בשבת א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה כתיב את ששמחתו תלויה בב"ד יצא שבת ששמחתו בידי שמים, וכן פסק מרן ז"ל בס"ה סי' תרפ"ח כדעת הרי"ף והר"ן שפסקו כהירושלמי וכ"כ הרדב"ז ח"ב הנדפס מחדש סי' תק"ח ע"ש. אמנם הרלב"ח סי' ל"ב כתב שעשה מעשה בירושלים הפך הירושלמי ושעשו הסעודה בשבת, וכן נראה הסכמת הרב כנה"ג ז"ל אכתב דקשה מאד הדבר דבשבת שהוא עצומו של נס לא יעשו הסעודה וביום א' בשבת שעבר הפורים יעשו סעודה, אמנם הרב פרי חדש ז"ל סס"י חרפ"ח כתב דכיון דהוי פלוגתא דרבוותא ולפום ריהטא מש"ס דילן וכן הרשב"א דלא חייש לטעמא דאין מערבין שמחה בשמחה משמע דנעשית בשבת הנכון להחמיר ולעשותה בט"ו יכ"ו וכך אנו נוהגים ע"כ. וכן נהגתי אני הצעיר ובסעודה של שבת שאני מרבה בה יותר משאר השבתות אני אומר בתחלת סעודתי אם עיקר הסעודה של פורים שתקנו מרדכי ואסתר הוא היום אפילו בשבת הריני מכוין לקיים מצות סעודת פורים בסעודה זו 'ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', וכן ביום א' בשבת בתחלת הסעודה אומר אני כן, אמנם הבא לשאול אימתי יעשה הסעודה לא נכון הדבר להורות לו שיעשנה בשבת היפך הוראת מרן הקדוש ז"ל שבירושלים ת"ו כולנו כא' קבלנו הוראתיו ומאין הרגלים להורות היפך

לקוטי פורים המשולש פסקים ה

הוראתו כאשר שגו בה רביס מגסי ההוראה. וראיתי להרב טור ברקת ז"ל דנ"ט עפ"י סודן של דברים שהנכון לעשות הסעודה ב"ו ולא בשבת דשבת קי"ל בדרכא מיניה כי קדש היא ע"ש.

ז) לענין על הנסים בברכת המוזן לנוהגים שלא סעודת פורי עד א' בשבת כדברי מרן לא פורש בדברי הפוסקים ז"ל אם אומרים על בברכת המוזן של יום השבת או אין לאומרו דהוי בתוך הברכה כיון שאין עושים שום זכר סעודת בסעודת שבת עד למחר, והדעת נוטה דכיון דהוא עצומו של נס האומרו בין בתפלה בין בברכת המוזן לא הפסיד כי יום וזמן נסים ונפלאות היה לישראל וצריכים להודות על הנס על כל ברכה ותהלה אף שאין כאן סעודה וכל מאי דמצי למיעבד היכרא ופרסומי עבדינן. אבל נלע"ד דבסעודת יום א' בשבת דהיינו י"ו אין להפסיק בברכת המוזן בתוך הברכה בעל הנסי' דנוסח בזמן הזה לא נאמר רק בעצומו של יום עצמו והנכון בה כשמגיע לנוסח הרחמן הוא וכו' לומר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית בימי מרדכי ואסתר וכו' כדרך שכתבו הפוסקים כששכח על הנסים בחנוכה ופורים.

ח) לענין משלוח מנות כתב הרב כנה"ג סי תרצ"ה וז"ל אמר המאסף יש לחקור כשח"ל ט"ו ביום השבת לבני הכרכים באיזה יום מקיימין משלוח מנות והרלנ"ח סי' ל"ב הסכים דמשלוח מנות הוא בשבת כיון שהסעודה היא בשבת גם מ"מ זמנן בשבת כי המניית הן מהסעודה ולפי דבריו לדעת הרי"ף והר"ן ומרן ז"ל בס"ה שעושים הסעודה ב"ו תשלומין דט"ו גם מ"מ באחד בשבת וכ"כ הרדב"ז ח"ב סי תק"ח וכמה נראין הדברים תמהים דיקיימו מ"מ ביום שלאחר הפורים שהכתוב אומר לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו דהיינו שיקיימו ב' ימים אלו לשמחה וי"ט ואין בם שום שמחה איש ברעהו, גם מ"ש הרלב"ח דזמנן בשבת תמוה למה לא יקיימו אותה ביום ה' ביום שקורין בו המגילה שכתוב בה ומ"מ איש לרעהו ולא לשלוח מנות בשבת שאפשר שיחללו שבת ויוציאו לרה"ר וכרמלית ע"כ. והרב תקון יששכר כתב דמשלוח מנות בע"ש שמחלקין בו מתנות לאביונים דפרטן הכתוב שניהן יחדיו ומ"מ איש לרעהו ומתנות לאביונים. והרב פרי חדש סי תרצ"ה כתב וז"ל כפי מה שהעלתי לעיל לעשות הסעודה בט"ו וב"ו גם חייבים לשלוח מנות בט"ו וב"ו לצאת י"ח כל הדעות ע"כ וכן נהגתי אני הצעיר ובשבת אני שולח מ"מ ואומר אם היום הוא חיוב המ"מ הריני מכויין לקיים מצות מ"מ בה היום וכן למחר אני שולח ואומר כסדר התנאי הנזכר.

סדר הפורים המשולש

שסידר מרא דארעא דישראל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל
בשנת עת"ר^א

בשנה זאת וכיוצא בה בכל פעם שיחול יום ט"ו באדר שהוא פורים של ירושלם בכל שנה להיות בשבת אשר זה לא יקרה כ"א בעתים רחוקות, אז יצדק בתוככי עיר קדשינו להקרא הפורים בשם "ימי הפורים" בלשון רבים, כי שלשה ימים יחוגו בה בשנה זאת לפורים כאשר יתבאר בעז"ה.

א. יום י"ג באדר שהוא יום ה' פרשת צו הוא 'תענית אסתר' כבכל שנה, ואחר תפלת המנחה נותנים מעות שקלים שאז הוא סמוך למגילה ולא מאחרים עד סמוך לט"ו באדר כבכל שנה.

ב. בערב ליל י"ד באדר שהוא ליל ו' ערב שבת לובשין בגדי שבת ומתאספין לבית הכנסת ומתפללין ערבית כבכל לילה, ואין אומרים על הנסים לא בתפלה ולא בברכת המזון, ואחר שמו"ע אומרים קדיש תקבל, וקורין המגילה בברכותיה ואומרים אשר הניא ושושנת יעקב, ואתה קדוש (למנהג האשכנזים²), קדיש בלא תתקבל

א. בשנת תרנ"ו לפ"ק חל פורים דמוקפין בשבת, ותיקן אז מרן הגר"ח זוננפלד זצוק"ל "סדר פורים המשולש", וחזר ונדפס בשנת תרנ"ט וכן בשנת תרס"ג ובשנת תר"ע עם שנויים קטנים. כאשר הדפיס הגר"ח סדר זה בשנת תרס"ג, כתב הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגער זצ"ל תשובה ארוכה בה העלה כמה השגות על דברי הגר"ח, והיא לו נדפסה בשו"ת רבי עקיבא יוסף סימן רל"ה, השגות אלו מופיעים להלן בשולי הגליון מתחת לקטעים אשר עליהם מוסבים ההשגות. וזה לשון הגרע"י שלזינגער בתחילת דבריו: "ע"ד אשר הדפיסו פה אודות פורים של האי שנת תרס"ג, שט"ו באדר הוא בשבת, מהרח"י זוננפלד איזהו הנהגות, ולדעתי ישנו פה דברים שלא כהלכה, ע"כ אזכירם למען לא יסמכו עליו להלכה למעשה, ואני כמזכיר וביד חכמי הדור להכריע בס"ד".

ב. הערת הגרע"י שלזינגער זצ"ל: אשר כתב באות ב' לומר ואתה קדוש וגו' אחרי קריאת המגילה, והביא שם בהערה ששמע בשם איזהו מקובל שמועה כזאת שאין אומרים אז "ואתה קדוש" כיון שאינו פורים אז, וכתב על זה "שאינ דבריו מוכרחים ואין לנו עסק בנסתרות", ובאמת הלא הוא מפורש בברכ"י (או"ח סי' תרפ"ח אות י"ג) וז"ל: "כשקורין המגילה בירושלים ליל י"ד שלא בזמנה אחרי קריאת המגילה אל יאמר סדר קדושה, דיומא גרים דאין זה פורים שלהם, ויש להוכיח מהטור שכתב דין סדר קדושה בס"י תרצ"ג שהוא סדר תפלת פורים ולא כתבו בס"י הקודם בדיני המגילה, ע"ש שכן כתב מהר"ם די לונזאנו וכ"כ מהר"א אזולאי, וע'

עלינו לשבח ק"י. ופוקדין איש את רעהו בלשון יו"ט מאחר שהוא זמן קריאת המגילה.

ג. למחר בבוקר יום ערב שבת מתפללין סדר התפלה עד אחר שמו"ע כבשאר הימים ואין אומרים על הנסים, ואין קורין ויבא עמלק אלא לאחר תפלת שמו"ע אומרים חצי קדיש ותיכף קורין המגילה בברכות, ואומרים שושנת יעקב אשרי ובא לציון קדיש תתקבל, וגומרין כל סדר התפלה. ופוקדין איש את רעהו בלשון יו"ט.

(וקריאת המגילה אז בין בלילה ובין ביום י"א שצריך לזהר בה שתהי' בעשרה יותר מבכל שנה כיון שאינה בזמנה, לכן צריכין הנשים ג"כ לשמוע בביהכ"נ דוקא, ומ"מ גם כשקורא ביחיד יברך).

בשעה"כ בענין שנוי התפלות דרוש א' בד"ה ענין קדושת ובא לציון. ובלוח מנהגי א"י להגרי"מ טוקאצינסקי ז"ל העיר בזה"ל: הברכ"י הביא בשם מהר"ש אלגזי דאין אומרים ואתה קדוש אלא אחר קריאת המגילה בזמנה, אלא שראיתי נוהגין פעה"ק לאומרו גם כשחל קריאת המגילה ב"ד, ומשום דהאי קרא ואתה קדוש כתיב לעיל מניה בתהלים במזמור 'על אילת השחר' האי קרא 'אלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה ל' דילפינן מניה חיוב המגילה בלילה כמו ביום, א"כ במגילה דוקא תלוי הדבר.

ג. בהסדר שכתב בשנת תרנ"ו פסק שאין מברכין ביחיד כיוון שלא בזמנו הוא (עיי"ש א' א' וב'). ועל כך העיר הגרע"י שלזינגער זצ"ל: מה שכתב באות ג' שאם מוכרח לקרות ביחיד לא יברך, זה אינו כמו שמבואר ברש"י מגילה (ה). בפלוגתא דרב ורב אסי במגילה שלא בזמנה או אפי' בזמנה צריך עשרה, שזהו רק לכתחילה מצוה להדר על עשרה, אמנם בדיעבד דלא אפשר בעשרה קורא ביחיד, וקורא בברכה כמ"ש התוס' (שם ד"ה הוה) בשם רבינו יוסף איש ירושלים, והחכם עיניו בראשו במה שכתב רבינו הרמב"ם (פ"א מהל' מגילה ה"ו) וז"ל: "וכל אלו שמקדימין וקוראין קודם י"ד אין קוראין אותה בפחות מעשרה" עכ"ל, דמבואר דעתו דשלא בזמנה הוה עשרה לעיכובא, אמנם מפורש בדבריו "כל אלו שמקדימין וקוראין קודם י"ד" הרי דס"ל [דשלא בזמנה] דצריך עשרה הוא דוקא קודם י"ד, והראב"ד משיג שם על הרמב"ם רק על לכתחילה [דס"ל דבין בזמנה ובין שלא בזמנה לכתחילה מצוה למיהדר על עשרה], ובכל זאת מסיים "והיכא דלא אפשר ודאי קרי ביחיד" [גם מוכח מזה דמודי ליה להרמב"ם דשלא בזמנה הוא דוקא קודם י"ד], ובמ"מ שם כתב שדעת הרי"ף בהלכות כדעת הרמב"ם ושכן הכריע הרשב"א מתוך הירושלמי דדוקא שלא בזמנה צריך עשרה אבל בזמנה לא צריך עשרה ע"ש, ומה שהביא [הרי"ף] דחש ליה רב להא דרב אסי, אדרבה מדלא אמרו עביד רב עובדא כרב אסי אלא חש ליה, משמע דלא ס"ל כן ורק חש בהיות טוב וגו' כיון שלפניו לקבץ עשרה למה יקרא ביחיד [משום ברוב עם], וכמו שמסיים המגיד משנה שם "וכבר כתבתי שהרשב"א הכריע כדברי ההלכות ומ"מ אי איכא עשרה טפי עדיף ברב עם הדרת מלך אבל אין צריך לחזור אחריהם", מוכח עכ"פ לכולי עלמא אין מעכב עשרה לברכה, וכמ"ש תוס' (שם) בשם רבינו יוסף מארץ ישראל, והטעם יראה [כי לאותן פוסקים דסבירא להו דהא דבעינן עשרה אינו אלא למצוה ולא לעיכובא, הוא משום] כיון שקבעו חכמים לי"ד נחשב כמו בזמנה, לטעמם דהא דבעי עשרה הוא לפרסם הנס, ובזמנה כיון שהכל קורין אותו זמן כבר איכא פירסום הנס כמו שפרש"י מגילה (ה), וא"כ הכא נמי [בפורים שחל בשבת ונדחה מט"ו לי"ד כיון שהכל קורין בו ואיכא פרסום נס היחיד קורא ומברך], ועוד הא איכא דס"ל דשלא בזמנו הוא דוקא קודם י"ד, משא"כ י"ד

וט"ו זמנם [היינו שאין צריך עשרה לקורא בהם] כמ"ש הרמב"ם (שם) הנז' לעיל, וכן נראה למעיין היטב בגמ' (שם) דפורים שחל בשבת ונדחה מט"ו ל"ד נחשב כמו בזמנה ע"ש.

וכד דייקת בדברי מרן ב"י סוף סי' תר"ץ מביא מפורש בט"ו שחל בשבת ועליו מביא סמוך לו לברך והכי נקטינן עיי"ש, וכן בשו"ע (שם) הביא סתם "מגילה ב"ד ובט"ו צריך לחזור אחרי עשרה ואם אי אפשר בעשרה קורין אותה ביחיד", ואי ס"ד שלא לברך היתכן לא הזכיר אם חל בשבת [שמקדימין לקרותה ב"ד] שלא לברך ביחיד, וכראי' שהביא רבינו יוסף איש ירושלים בתוס' (מגילה שם) מן דף כ"א דהא מחא ליה אמוחא על שלא פירש לחלק בין יחיד לציבור, ואין כתב לברך סתם, ורק על ברכת הרב את ריבנו כתב הרמ"א (סי' תרצ"ב ס"א) שאין לברך אלא בציבור ובבה"ט (שם ס"ק ד') כתב בשם פוסקים לברך ביחיד. ואם כי בפר"ח (סי' תרצ"ח אות ח"י) כתב אם חל ט"ו להיות בשבת לבני כרכין, ביחיד יקרא בלא ברכה, לא נמצא [בדבריו] שום ראי' מספקת שלא לברך.

ויש לישא קל וחומר וללמוד מן המפורש בטו"ז (סי' תרפ"ח ס"ק ט') דבן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ואח"כ נודמנה לו בט"ו קורא אותה בט"ו בברכה [וכ"כ הא"ר (שם ס"ק י"ז) בשם ס' תניא] והשיג על המג"א (שם ס"ק י"ב) שכתב שלא לברך, ומה התם שהוא ביחיד בכל עולם וקורא בט"ו שלא בזמנו ס"ל דמברך, כל שכן בזה [בט"ו שחל בשבת שמקדימין ל"ד] אשר קורא בזמן אשר כל עולם קורין שנגרר היחיד אחרי הציבור. ועיין עוד בשו"ע (שם סעי' ז') גבי המפרש בים והיוצא בשיירה דקורא ב"ג או ב"ב או ב"א, דאם נודמן לו אח"כ מגילה חוזר וקורא אותה ביום י"ד, ומבואר שם דבזה לכולי עלמא מברכין וכמ"ש במחצית השקל (שם ס"ק י"ב), והוא הדין לדידן [בט"ו שחל בשבת שמקדימין וקורין] ב"ד, שנקבע [זמנו] כן מעיקרו כפרש"י (מגילה ה. ד"ה ערב) "הואיל ותיקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו ואף על פי שהוא שלא בזמנו הוי בזמנו" ודאי מן הראוי לברך.

ועוד ראה בענין בדברי הטו"ז (סי' תרפ"ח ס"ק ט') בבן עיר שלא היה לו מגילה ואח"כ נודמנה לו בט"ו דקורא בט"ו וכ' "היינו ג"כ דינה בברכה דכן משמעות סתם קורא", עכ"ל. והנה בזה אמר לן שני דברים, אחד שקורא כאן בברכה, ב' דכל מקום שכתב בשו"ע קורא סתם הוא בברכה, ונהי כי מג"א חולק כאן על הברכה, בהיות כי הוא שלא בזמנה לו ולכל עולם, אמנם על מה שכ' בטו"ז דכל מקום שכ' בשו"ע קורא סתם הוא בברכה, אי אפשר לחלוק, כי ראי' מפורשת לזה, שהרי בפירוש כ' בשו"ע סעי' ז' בקורא קודם י"ד שקורא בלא ברכה, א"כ מוכח מה שכ' בשו"ע סעי' ח' קורא סתם הוא בברכה, דאם לא כן היה לו לפרש כמו בסעי' ז' בלא ברכה, ומדכתב כן רק בקורא ב"א י"ב י"ג בלבד אז קורא בלא ברכה, מכלל בקורא ב"ד עכ"פ מברך כנ"ל, ולמג"א אפשר לדחוק דארישא סמין המחבר על מה שכ' סעי' ז', כן אפשר לומר בדוחק. אמנם במה שכ' בשו"ע מקודם לו בסעי' ו' קורין סתם, הוא בהכרח עם ברכה, וכמו כן לקמן צריך לומר סי' תר"ף סעי' ח"י שכ' בשו"ע "ואם אי אפשר בעשרה קורין אותה ביחיד", שכתב קורין סתם ביחיד, הרי דעת השו"ע כמ"ש בב"י לברך, ומרן ב"י הוא מרא דאתרא והיה מוסמך, וכ"כ בברכ"י שנשמך הוראתו מן מאתים גאוני עולם, על כן החולק עליו חולק על מאתים רבנים הללו, וכ"כ בשה"ג, עכ"פ כדי סמיכה הוא לברך ויתברך בשם אלקים וע"ד הנ"ל.

ות"ל כי בני דוד הי"ו הראה לי ס' התקנות מן ירושלים ת"ו מעשה רב (נדפס בס' בני ניםין) סוף הספר אות ב', כ' ב"א שנת התק"ד חל ט"ו אדר בשבת יכולים לקרות ביחיד כל כמה דלא אפשר וצמי לברוכי כדחזי, ובש' התק"כ ג"כ חל הכי, והכריז השמש שלא מדעת ב"ד ביחיד הקורא לא לברך כי אם שעשה נסים והשהינו, ואמרנו להרב הי"ו דהוי כשגגה היוצאת מלפני השליט שרצה לחוש לס' הפר"ח ואין דעתינו מסכמת, והי"ל לעשות מעשה עפ"י ב"ד צדק עכ"ל.

ועוד [נראה דאפי' מי שחושש לסברת הפר"ח יכול לברך על מקרא מגילה], עפ"מ שיש בזכרוני סברא מן דרכי משה בהל' ציצית (סי' ח' ס"ק ה') דברכת "על" [ר"ל ברכה שהיא בלשון "על"] אפי' על ספק יכול לברך, [שהמכוון שמברכין להשם יתברך שנתן לנו המצוה] דעכ"פ המצוה איכא בעולם, דכתב בטלית קטן שאינו כמה פעמים בשיעור עטיפה מברך על מצות ציצית "ולכן לא מברכין להתעטף או להתלבש דאז הוי משמע דעכשיו מקיימין המצוה כהוגן רק מברכין השם יתברך שנתן לנו מצות ציצית, ואף שאין מקיימין אותה עכשיו

ד. אחר התפלה הולכין לבתיהם בשמחה, ונותנין מתנות לאביונים לכל הפושט יד כמו בפורים שבכל שנה, אבל אין שולחין משלוח מנות ולא עושין סעודת פורים. וי"א שמרבין קצת בסעודה^ד ושולחין מעט מנות גם ביום ו' (המאירי). ובכל סעודה שיאכלו אז אין אומרים על הנסים בבהמ"ז.

ה. יום ט"ו באדר שהוא יום שבת קדש פ' צו מתפללין כבכל שבת, ואומרים על הנסים בכל התפלות ובכל ברכת המזון. ובשחרית אחר שגמרו שמו"ע מוציאין שני ספרי תורות בא' קורין שבעה קרואים בפ' צו, ובשניה קורין למפטיר ויבא עמלק, ומפטירין פקדתי את אשר עשה עמלק כמו בפ' זכור, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים אב הרחמים, והנוהגים לומר מזמור של פורים יש שאומרים אותו ביום זה מלבד מזמור שיר ליום השבת, ולדעת הגר"א ז"ל אין אומרים אותו מפני שמזמור של שבת דוחהו.

ומצוה להרבות במאכלים וביין בשבת זו לצאת ידי סעודת פורים ג"כ, וכן צריך לשלוח מעט מנות בשבת ג"כ לשכנו הקרוב אל ביתו במקום שיש עירוב. שואלין ודורשין בעניני פורים בו ביום. במנחה אין אומרים צדקתך. המגילה אסורה

כתיקונה ולכן תקנו לשון על דלשעבר משמע". וכן בברכת תפילין מברכין "להניח", משא"כ על של ראש שהוא ספק מברך "על מצות" דעכ"פ המצוה איכא בעולם אלא שאומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד רק לרווחא דמילתא" (דרכי משה סי' כ"ה אות ה' ורמ"א בהגה ס"ה) [מחשש ספק ברכה לבטלה (מג"א שם ס"ק י'), אם כן הכא נמי דמברך "על מקרא מגילה" למה לן לחוש טפי ולומר בשכמל"ו כמו בתפילין של ראש, דהא הכא [שלהלכה נראה שיש לברך] כי בפר"ח לא נמצא שום ראי' מספקת שלא לברך כמש"ל, כמו בסי' כ"ה (ס"ה) ולא יפריש עצמו מן הציבור.

וזה כלפי ברכת על מקרא מגילה, אמנם ברכת שעשה נסים ושהחיינו נראה בודאי שחייבים כמו גבי חנוכה שכ' בשו"ע (סי' תרע"ו ס"ג) "מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה - כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים ובליל ראשון מברך גם שהחיינו", וקל וחומר מהתם דעל כל פנים יאמר למחר בשעת הדלקה שעשה נסים, משא"כ כאן אם לא עכשיו אימתי, וחייב שהחיינו הוא על כל מצות פורים כמבואר סי' תרצ"ב (עיין מג"א שם ס"ק א' ובמור קציעה כאן), וכל שכן לדעת ב"ח (סי' כ"ט וסי' תלב) דאפי' על ספק מברכין שהחיינו "דברכת שהחיינו שבאה על שמחת לבו של אדם יכול לברך אע"פ שאינו ודאי דחייב לברך, דאינו עובר על לא תשא אם הוא שמח ומברך לו יתעלה על שהחיינו וקיימו עד הזמן הזה", וכ"כ בא"ר (סי' כ"ב סק"א), (ועי' תוס' סוכה מו. ד"ה העושה דמה"ט מברכין שהחיינו במגילה מפני שמחה שיש בה), וכאן אין ספק כי אם ודאי בעי ברכה (כמו גבי חנוכה) דאמרו בגמ' שבת (כג.) סוכה (שם) הרואה מברך שתים שהחיינו ושעשה נסים, ולדעתי יברך כל ג' הברכות, ורק אם רוצה לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שפיר דמי לכו"ע כנ"ל, ולכתחילה מצוה להדר אחרי עשרה, אך בדיעבד אם לא נמצא לו עשרה כהאי גוונא לא הפסיד הברכות כנ"ל, ויתברכו בשם א'.

ד. ועי' מש"כ בסדר לשנת תרנ"ו דיעשו קודם חצות היום דווקא דאח"כ אסור מחמת כבוד השבת.

לקוטי פורים המשולש פסקים

בטלטול כל שבת זו אע"פ שמותר לטלטלה בשאר שבתות^ה (מחצית השקל בד' הפר"ח סי' תרפ"ח).

(הגם שמחצית השקל מתמיה על הפר"ח בזה ומסביר להתיר הטלטול אפילו בשבת זו משום דחזיא לשאול ולדרוש בה, נראה ליישב דעת הפר"ח על שבת זו דכיון דהאי יומא עיקרא דמגילה היה צריך להיות בקריאה ומזה אסרוה, וכיון דמעיקר מלתא דידה אסרוה אדם בדיל מינה ומקצה מדעתו יותר מאחר דאיסורא דקריאה רביע עלה דהיא מלתא דידה ובלמוד אין רגילין בה אלא בחומשין, משא"כ בשאר שבתות אע"ג ראין רגילין בה בלימוד כיון דליכא איסורא רביע עלה וגם אין מלתא דידה בקריאה אינו מקצה אותה מדעתו מלימוד או מעיון בה לפעמים כשיצטרך. אלא שיש להקשות ע"ז מ"ש מכלי שמלאכתו לאיסור דג"כ עיקרו למלאכת איסור ואפ"ה מותר לטלטלו לצורך גופו לדבר היתר, ויש ליישב זה ג"כ דסתם כלי משמש לכמה דברים כיון דיש שם כלי עליו, אבל סתם מגילה בהאי יומא לולא האיסור הוא רק לקריאה דמי ילמוד במגילה שצריך לגלול ולכרוך כעת שיש חומשים העשויים לפתחם ולסגרם בנקל, אלא דבשאר שבתות דאין שום איסור רביע עלה לא בדיל מינה כ"כ ולא נקראת מוקצה משום לפעמים ג"כ דהיינו שיכול להיות שלפעמים יצטרך לעיין בה, אבל בהאי יומא דאיסורא דקריאה רביע עלה בדיל מינה ביותר וכיון דאתקצאי מקריאה דהיא מלתא דידה אתקצאי נמי מלימוד דלפעמים.

ה. הגרע"י שלזינגער זצ"ל: מה שכתב באות ה' לאסור לטלטל המגילה בשבת ט"ו, כ"כ בפר"ח (סי' תרפ"ח ו') אמנם במחצית השקל (סי' ש"ח ס"ק י' וסוף סי' תרפ"ח ס"ק ט' י"ב) חולק, וכבר מבואר אצלנו באריכות [בסימן רכ"ט ור"ל] אם מן ערב שבת היה מיוחד לקרא בתוך המגילה, לכ"ע אין חשש מוקצה כמו דאי' בשו"ע (סי' ש"ח סעי' ד') כתבי הקדש מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל כיון שמותר ללמוד בהם, ועיין עוד שו"ע שם סעי' כ"ב [דמוקצה] אם מיוחדו מותר, הוא הדין הכא במיוחדו בהכנה והערכה לקוראה ולדורשה מותר, ואדרבה צריכין לייחד המגילה ולדרוש בה לפרשה, וכן היו נוהגין כגמ' מגילה (דף ד.) דאמר רבי יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום, ואמר בגמ' דפורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרכה קמ"ל, ואם הדרשה הוא מתוך המגילה בזה שפיר קמ"ל דבדרשה לא גזרי' שמא יעבירו וכמ"ש במחצית השקל (שם), והטעם דבכהאי גוונא אחרי שכבר קרא המגילה בברכה בערב שבת, על כן שוב בשבת בלא ברכה אם דורש בה אין לגזור שמא יעבירו, אמנם אי האי שואלין ודורשין איירי בדרשה בעל פה כנהוג, איזהו שמא יעבירו שייך [דקמ"ל דלא גזור], וכן כתב מפורש בפרש"י (מגילה שם) "לדרוש איגרת פורים ברבים" דייקי הלשון איגרת, וכ"כ בפני יהושע לדיוק כן מדברי רש"י ע"ש, וכן בא"ר (סי' ש"ח ס"ק י' וסי' תרפ"ח ס"ק י"ג) מתיר לטלטל מגילת פורים בשבת, וכ"כ הפמ"ג (א"א סי' ש"ח ס"ק י' וסי' תרפ"ח ס"ק ח') דמותר לטלטל וללמוד בה ולדרוש ממנה ברבים, ועי' שערי תשובה (סי' תרצ"ג אות ב'), והבו דלא להוסיף עלה, על כן אם מיוחדו לדרוש שפיר דמי.

לקוטי פורים המשולש פסקים יא

ולדברי הראב"ד איסור טלטול מוקצה הוא נמי משום דררא דהוצאה א"כ הוי כחדא גזירה עם איסור קריאתה בשבת זו ואף שאינו דומה ממש ודו"ק, להכי אין בידינו להקל נגד ד' הפר"ח בזה ומה גם דהי' מרא דהאי אתרא קרתא קדישא ירושלם ת"ו⁽¹⁾.

ו. יום ט"ז באדר שהוא יום א' שמיני לובשין בגדי שבת כמו אתמול, ומתפללין כל סדר התפלות כמו בכל יום בלי שינוי אלא שאין אומרים תחנון ולא למנצח יענך, אין מזכירין על הנסים לא בתפלה ולא בבהמ"ז. אחר התפלה פוקדים איש את רעהו בלשון יו"ט משום הסעודה שהיא בו ביום כדלקמן, ואוכלים מעדנים ושולחין משלוח מנות, אבל אין חייבים בו במתנות לאביונים אם כבר קיים מתנות לאביונים ביום י"ד אבל אם לא קיים פשיטא שצריך לקיים ביום הנ"ל. אחר חצי היום מתפללים מנחה ועושין הסעודה של פורים ושמחין שמחת פורים, ואין אומרים על הנסים אז ג"כ בבהמ"ז (ומ"מ אין למחות ביד מי שאומר אז על הנסים בבהמ"ז כיון שהוא סעודת פורים, ומה שאומרים 'בימים ההם בזמן הזה' קאי על כל החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה⁽²⁾).

הטעם לכל זה בקיצור הוא משום דאין קורין המגילה בשבת גזירה שמא יעבירה ברשות הרבים, ומתנות לאביונים במעות ג"כ אסור ליתן בשבת, והסעודה אם

אולם בהסדר לשנת תרנ"ו התיר טלטלו לצורך לימוד או לצורך מקומו, ומבאר שם דלא גרע מטלטול שופר בר"ה שחל ליהות בשבת (כמ"ש הרמ"א סי' תקפח ס"ה).
ז. ועי' הליכות שלמה להגרשז"א ז"ל שיומין עניים לסעודתו בשבת ויוצא בזה.
ח. הערת הגרע"י שלזינגער זצ"ל: מה שכתב באות ו' ומ"מ אין למחות למי שאומר על הנסים בברכת המזון ביום ט"ז כשעושין הסעודה לפורים, הא לדעתי שבשתא הוא, וא"ל כי צריך לחזור ולברך ברכת המזון. ומה שכתב ומה שאומרים בימים ההם "בזמן הזה" קאי על כל החודש, מי שמע כזאת, והרי מפורש בשו"ע (סי' תרצ"ג סעי' ב') שאין לומר על הנסים אפי' בט"ו, וכתב בב"ח שם אם אמר מחזירין אותו, אם כן לשיטתו כל שכן בט"ז לכולי עלמא חזור, ועט"ז (שם ס"ק ג') ומפורש בשעה"כ אפי' לספק מוקף חומה כמו צפת ת"ו חברון ת"ו טבריה ת"ו, אע"פ שקורין גם בט"ו אין אומרים על הנסים מספק משום חשש הפסק, כל שכן בט"ז שהוא בכלל ולא יעבור וגו', ומפורש במהרלנ"ח עיקר סעודה בשבת וכמובא במג"א וט"ז (סי' תרפ"ח ס"ט), מיהו משום (ספק) [היכר סעודת פורים] עושין [אותה] בט"ז כדאיתא בירושלמי פ"ק דמגילה, אך לא להזכיר על הנסים, ועי' מג"א (סי' תרצ"ה ס"ק ט') על כן יש למחות במזכירין בו על הנסים ותחת גערה במבין וגו' (משלי י"ז י').

ויש מחכמי ספרד אשר העתיקו לומר ביום א' בסעודה הרחמן יעשה נסים וכו' כדי לומר כמו אם שכח על הנסים בפורים אומר אצל הרחמן וכו' כמ"ש סי' תרצ"ה בבהמ"ט ס"ק ה', ולא נ"ל כי לא יכול לומר בימים ההם בזה"ז כיוון שכבר עבר זמנו. גם צריכין להגיה בנוסח על הנסים של אשכנזים שכ' על המלחמות, זה לא שייך כ"א בחנוכה, משא"כ בפורים לא היו מלחמות, והריגות לאו מלחמות והורג בשונאיהם נאמר, וצ"ל בנוסח ספרד על הנפלאות.

יעשה בשבת לדעת הירושלמי לא יצא דכתיב לעשות אותם משמע מעכשיו ימי משתה יצא זה שבת ששמחתו ביד שמים מכבר ואינו מתקנת מרדכי, ומשלוח מנות נמי שייך להסעודה, הלכך קריאת המגילה מקדימים ולא מאחרים משום דכתיב ולא יעבור, ומתנות לאביונים נמי מקדימים משום צורך העניים, והסעודה ומשלוח מנות מאחרים ולא מקדימים לעשות ביום ו' משום טורח צרכי שבת, ועל הנסים ויבוא עמלק אין אומרים אלא בזמנם.

תם סדר פורים המשולש

בשער הכוונות להאריז"ל ענין חנוכה דרוש א' כ' וז"ל כי גם חנוכה נקרא רגלי מכלל המועדים כנזכר בכתיבת יד בהקדמת התיקונים ע"כ. וראיתי להרב המקובל הריא"ז מרגליות זצ"ל על הגליון שם שציין לזוהר חדש הנדפס אחרי ז"ח איכה וז"ל ומאן אינון מועדי ה' אלין אינון חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות הרי תלת תלת אחרנין ראש השנה חנוכה ופורים ע"כ, מבואר דגם פורים בכלל מועדי ה'. וע"ע בתק"ז תיקון כ"א דף נ"ד (ובזוה"ק פ' פנחס דף רנ"ו ע"א).

דינים ומנהגים פורים משולש

מאת הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א

ראב"ד ביד"צ עדה החרדית פניה"ק ירושלים תובב"א

א. בשנה שחל פורים דמוקפין בשבת נקרא פורים משולש שיש מדיני פורים שלשה ימים, ולענין מגילה קורין אז גם במוקפין בערב שבת, אבל כיון שאין זה עיקר זמנה שם, צריך לקרותה בעשרה, וכן נשים ידקדקו לשמוע אז בעשרה דוקא.^ט

ב. אין צריך עשרה שומעין ויוצאין חובתן, רק אפילו כבר קראו ויצאו מצטרפין לעשרה וכשקורין לפנייהם יוצאין, ולכן בחולה או נשים שאין באים לבית הכנסת משתדלין שיקראו לפני עשרה אנשים שיעמדו שם שאז הקריאה ברכים ובפירסום והשומע יוצא ידי חובתו כדין.^י

ג. כשאי אפשר למצא עשרה קורין נמי ליחיד לבד ומברך עלה.^{יא}

ט. במגילה ה. שאם קורין שלא בזמנה צריך עשרה דוקא ובר"ן, רז"ה, רשב"א ועיטור מבואר שגם במוקפין כשקורין שלא בזמנה כע"ש צריך עשרה דוקא וכן פוסק במ"ב תר"צ ס"ק ס"א ע"ש, ואף שלא בזמנה בכפרים צריך עשרה לפרסם שלא בזמנה ולא דמי לכרך שלם דדומה לקריאה בזמנה שאין צריך עשרה, נראה כיון שהסעודה ומשלוח מנות למחר או ביום א' והקריאה לבד בע"ש דעת ראשונים אלו שהדין כמו שלא בזמנה וצריך עשרה דוקא.

י. ברמב"ן במלחמות ובעיטור ועוד ראשונים שאין צריך ציבור לקריאת מגילה, והא דצריך עשרה היינו קריאה לפני רבים לפרסם הנס ואף שכבר יצאו מצטרפי ולא איכפת לן וזהו עיקר, אף שיש חולקין וכמבואר במועדים וזמנים ח"ב סימן קס"ג ע"ש.

יא. דעת המ"ב תר"ץ ס"ק ס"א להלכה שמוקפין לא יברכו בע"ש ביחיד שצריך דוקא עשרה, אבל לע"ד נראה דאף שחייבין להשתדל לקרא בעשרה אם קורא ביחיד יכול לברך. ואין לחוש שזהו ברכה לבטלה ראשית שברמב"ם פ"א דמגילה ה"ז מדויק באור שמח ומוכח כן מירושלמי וגם רש"י ורז"ה ומאירי והשלמה ס"ל דשלא בזמנה צריך עשרה היינו לכתחילה ולא לעיכובא, עיין בשע"ן תר"ץ ס"ק ס"א ויש לצרף דעתם בשעת הדחק.

וביותר נלע"ד שבירושלמי (פ"ב דמגילה וריש שקלים) מפורש שבדיעבד גם כן כרך יוצא ביד ובגר"א תרפ"ח שזהו דעת הרמב"ם, ולכן הספיקות קורין ומברכין ביד ע"ש, וביארנו הדברים שכן כרך בכלל חייב בן עיר

יד לקוטי פורים המשולש פסקים

ד. השומע מגילה בבית הכנסת בע"ש שצריך עשרה יש אומרים שכל יחיד יזהר אף כשקורא ממגילה שלו לשמוע כל תיבה מהש"ץ, שאם אומר תיבה ממגילה שלו ולא שמע מש"ץ זהו קריאה ביחיד ולא יצא, ובוזה חמיר הפעם השמיעה לבני כרכים מכל שנה שצריך לשמוע כל תיבה בציבור לשיטה זו יב.

ה. לכבוד המגילה בלילה לובש בגדי שבת, ופוקדין כל אחד לחבירו בלשון יום טוב 'פורים שמח'.

ואינו אומר בע"ש על הנסים כלל.

ואחרי המגילה אומרים ואתה קדוש ובבוקר אין קריאת התורה דפורים שזמנה בשבת יב.

ו. מצות מתנות לאביונים בערב שבת דוקא, ויזהר מאוד לקיים אז המצוה שיתן מעות או אוכלין לשני אביונים לשם מצות מתנות לאביונים יב.

בי"ד ככל העולם ולא גרע מפני שהוא בן כרך, רק אפילו יצא בי"ד חייב לקרות עוד פעם בט"ו לצאת חובו כבן כרך, וא"כ אפילו להפוסקים שאינו יוצא חיובו כבן כרך בע"ש אלא בעשרה יוצא אז עכ"פ כן עיר ויכול לברך כמו בספיקות אף ביחיד, ושפיר הכרענו שיכול לברך ביחיד. וכן מצאתי עכשיו שפוסק כן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל וזהו הכרעת חכמי ירושלים, ולכן אף שדעת המ"ב לא לברך נראה שלענין הברכה ג"כ יש לסמוך להקל ובפרט לנשים אולי יש לצדד בדיעבד עוד כסניף נוסף שבהו ונשי בני הכפרים לא החמירו לתקן החיוב בעשרה כלל וא"ש.

יב. שמענו ממרן הגר"ס הגאב"ד דבריסק זצ"ל שחשש מאוד בפורים שחל בשבת כיון שצריך עשרה דוקא ליהור לשמוע כל תיבה בציבור דוקא, אבל רבינו החזו"א זצ"ל (א"ח סי' קנ"ה) פירש שאין צריך ציבור רק קריאה ברבים, ומוכיח כן ממגילה יז. שאם מונח מגילה קמיה וקרי מיניה יצא ואף למ"ד שצריך עשרה א"ש דמיירי ברבים, ואין צריך קריאה בציבור וכמו שביארנו לעיל ס"ק ב', ולכן אפילו לא שמע כמה תיבות רק קרא לעצמו בציבור יוצא. ועיי' בהגה"ה למועדים וזמנים ח"ב קע"ג ס"ק ב' שמרן זצ"ל חשש לשיטת הא"ח דס"ל שצריך ציבור ממש וזהו דעת כמה פוסקים, וא"כ נראה שבדיעבד אין לחוש דלדינא קיימא לן דסגי בקריאה ברבים וכמ"ש לעיל ס"ק ב' ולכתחילה דוקא חשש מרן זצ"ל לצאת גם שיטה הנ"ל.

יג. דינים אלו מלוקטים ממנהגי עיה"ק מהגאון רבי יוסף חיים זצ"ל ומספר כף החיים, ודלא כברכי יוסף דס"ל שאינו אומר ואתה קדוש.

יד. מצות מתנות לאביונים זמנה כזמן קריאת המגילה וכמבואר בגמרא ד: דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. ובמ"ב בשם הריטב"א דסגי בשתי פרוטות לשני אביונים. ושמעתי מגדול אחד זצ"ל שהתאונן שהכי קשה בזמנינו לקיים מצות זאת, וכוונתו נראה דסובר שצריך אביון כמשמעו ולא סגי בעני, ואביון היינו שמצבו גרוע כ"כ שבע"כ מוכרח להתבייש לחזור על הפתחים לעצמו וב"ב לצרכיו ההכרחיים, ובזמנינו מי שמגיע ח"ו למדה כזאת שמוכרח לחזור לפתחים לעצמו יש מהם שאינם עניים כלל דמאחר שדש אף שיש לו בלאו הכי כדי צרכו ע"כ. אבל ברמב"ם וש"ע משמע דסגי בעניים ומ"מ משמעות הקרא דבעינן מתנות לאביונים והיינו עני שהוא אביון דגרע מעני ומקרא מלא 'פתח תפתח את ירך לאחיק לענייך ולאביונך בארצך'

ז. במשלוח מנות ראוי לדקדק לשלוח עכ"פ לאדם אחד גם בערב שבת לצאת המצוה שיש אומרים שעיקר זמנה וחיובה כמתנות לאביונים בע"ש^{טו}.

ח. יש מהראשונים שס"ל שגם הסעודת פורים מצותה בערב שבת דוקא, והאחרונים לא הביאו להחמיר כן והמהדר לעצמו בזה יאכל וישתה סעודה נאה בבשר ויין בערב שבת לצאת המצוה גם להני שיטות, ואם אומר על הנסים בע"ש בברכת המזון לבד אחרי הסעודה נאה שאוכל לשם סעודת פורים יש לו על מה לסמוך, ויאכל הסעודה בשחרית לפני חצות. אבל כבר הבאנו שבעיה"ק לא נהגו בסעודת פורים בע"ש ורק יחידים מאנשי מעשה מדקדקים לעצמם ומהדרין לצאת השיטות שצריך סעודה כמו שביארנו^{טז}.

ומשמע דתרי מילי נינהו, ומצאתי במצודת ציון בתהלים י"ח שאביון תאב לכל דבר ולכן שמח בכל מה שנותנים לו ועני לאותו דבר, ובערה"ש פירש דיוצאין מתנות לאביונים בעני ולהעיר באתי. ולע"ד נראה שהריטב"א פירש דסגי אז בפרוטה לעני שחשוב לו אבל בזמנינו צריך נתינה כשיעור שהעני ירגיש מכך הנאה דוקא, ועיין סמ"ע ח"מ סי' פ"ח, ויש לומר דבמתנות לאביונים כו"ע מודו לו שצריך שיעור שחשוב בזמן ההוא.

טו. דעת החזו"א זצ"ל אור"ח סי' קנ"ה שחיוב משלוח מנות בע"ש דוקא, דומיא דמתנות לאביונים שלכו"ע זמנה בע"ש ואין הזמן בשבת דהוה עובדא דחול וכן ראוי לגזור משום שמא יעבירונו, וא"כ לא ימביא אי מצות סעודת פורים בשבת דוקא אינו שולח או מנות רק בערב שבת, אלא אפילו להפוסקים שזמן הסעודה ביום א' משמעות דעתו להלכה שמשלח מנות חיובה בע"ש וכמ"ש. וכעת נתגלה בספר בית הבחירה להמאירי ה. שמפורש שאי אפשר לשלוח מנות בשבת וע"כ צריכים לדחות המצוה ע"ש, וכ"ש אי נימא שמצות סעודת פורים בע"ש פשיטא שמצות משלוח מנות בע"ש, וגם אי חובת פורים בזמנה בט"ו בשבת יש לומר דיוצא בע"ש כשנותן או לפורים למשלוח מנות וניכר שזהו לפורים ונותן אז מפני שאי אפשר בשבת, ובלאו הכי יש לומר שמאחרין לט"ז אחרי ימי הפורים רק המשתה שהסעודה מדרבנן וכמבואר בתשב"ץ וכן שובי"א להלן, אבל מצות משלוח מנות מדברי קבלה ואין לדחותה לאחר פורים בט"ו. ומכל זה נראה שישוד נאמן להחמיר לשלוח עכ"פ לאחד משלוח מנות בע"ש לצאת חובת המצוה להפוסקים שקבעו עיקר זמנה בע"ש וכמ"ש.

טז. בירושלמי מבואר דכשחל בשבת דוחין הסעודה ליום א' וכן פסקינן בש"ע תרפ"ח סי' ו' וע"ש במג"א בשם מהרל"ח שדעתו שהזמן בשבת גופא, והפוסקים לא הביאו כלל דיעה שהזמן בערב שבת, אבל לפנינו היום נתגלה במאירי ומכתם ועוד וכן הרע"ב בפירוש חדא ס"ל דלא כירושלמי וזמן הסעודה לבני כרכים לשיטות אלו מפרשי להדיא שהוא בערב שבת דוקא כבני עיירות, ולע"ד יסוד לשיטתם שעיקר חובת חובתה ומשתה המבואר במגילת אסתר מפרשינן לאסור הספד ותענית דוקא וכמבואר להדיא בגמרא ה. וחובת סעודה במשתה ושכרות אינן אלא מדרבנן וראוי לקיימה בפורים גופא ביום שקורין המגילה שראוי לשמוח בו ולא באיחור, וכן ב"ד כבר הבאנו לעיל שגם בן כרך יוצא בדיעבד מגילה וא"כ ראוי לשמוח או ולא לדחות לט"ז שעבר לגמרי החיוב מדברי קבלה. ואולי לראשונים אלו הירושלמי מיירי בסעודה בט"ו שנהגו גם בני עיירות שעיקרה מנהג בעלמא דוחין למחר ואסמכוהו שבשבת אינו מיוחד לפורים, וכן משמע בירושלמי דמדמה לסעודת ר"ח שאינו אלא מנהג, אבל חיוב בן כרך עדיף להקדים כבני עיירות שהוא ג"כ חייב ולא אחרי פורים בט"ז וכמ"ש, ולכן אף שמדינא העיקר כש"ע ופוסקים שזמן הסעודה בשבת או יום ראשון וכן המנהג בעיר הקודש ירושלים המהדר לעצמו לקיים המצוה גם לשיטות שהבאנו תע"ב, ויאכל סעודה בבשר ובשתיית יין אבל

ט. בן כרך שנסע לעיר ושמע שם המגילה בערב שבת כדין או אולי אפילו הוא בן ישיבה שלומד בעיר ושמע שם המגילה ב"ד בערב ובוקר ויוצא הסעודה ומשלוח מנות ב"ד אם חוזר לכרך לשבת מקום להחמיר לצאת מצות סעודה ומשלוח מנות גם בשבת ויום א' כבני כרכים אבל בן עיר שנמצא שם ב"ד ונוסע לשבת לכרך נראה שפטור לגמרי ובנוסע לספק כרך יש להקל בנוסע לשם בכל אופן פ'.

י. בשבת אומרים על הנסים בברכת המזון ותפלה. וקורין למפטיר ויבוא עמלק ומפטירין פקדתי.

ואין לטלטל אז המגילה ויש מתירין. ושואלין ודורשין בענינו של יום פ'.

יא. בשבת זו מוסיף בהסעודה ביום יין ושכר שתהא עלה גם צורת משתה, ואם הגיע חצות יתפלל מנחה גדולה קודם. וכל בעה"ב ידקדק ויזוז ב"ב קודם הסעודה

יגמור לפני חצות דוקא שאין לאכול סעודה וכ"ש במשתה לאחר חצות.

ונראה שאם אומר בסעודה ער"ש על הנסים לא הפסיד, דעיקר הדין שלא לומר על הנסים בע"ש כמבואר בב"י חידוש הוא והבו דלא להוסיף עלה, ומאחר שדעת השל"ה ומהרש"ל מובא במ"א תרצ"ה ס"ק ט שאם לא אמר על הנסים בסעודת פורים חזור (עיין במועצ"ז ח"ב סימן ק"ץ) כשאוכל סעודת פורים ראוי לומר על הנסים והוא מעין המאורע, ובמהר"ל מבואר שאפילו בני עירות אומרים על הנסים בט"ו וכן נהגו כמה צדיקים ודלא כרמ"א ס' תרצ"ג וכ"ש ב"ד שהכל יוצאין.

יז. בדין בן עיר שהלך לכרך ולהיפך הארכנו טובא במועדים וזמנים ח"ב קפ"ד ע"ש, והיאך הדין בפורים משולש מצדד בספר אגרת הפורים מידידי הגר"ז גרוסברג שליט"א, ולע"ד נראה שכאן גם החיוב לבן כרך תלוי לכ"ע בהמצאו ב"ד שכן עיר וכרך חייבין ב"ד וצריכים כבר אז לקבוע אם קורא כבן עיר או כבן כרך בגדר הקדמה, ולכן שפיר תלוי ב"ד כאן לכ"ע, ואף שאין הדבר מבורר ולכן כדאי להחמיר כבן כרך שחוזר לכרכו שחייבין בט"ו מדינא, וכמו שהארכנו שם לענין בן עיר שקרא ב"ד ואינו עוקר דירתו רק נוסע לט"ו לבד שגם בעלמא החיוב רפיא טובא, כה"ג נראה שלכ"ע יש להקל ויש לקבוע בזה מסמרים, ועיין היטב בקונטרס שם. וע"ש לענין בן ישיבה שלומד במקום אחר וחוזר לכרך ולמעשה נלע"ד עיקר כמ"ש, ואין בידי ספרי הפוסקים והכרעתם בכ"ז, ומיהו במקומות שנוהגים לחומרא פורים שני ימים שעיקר החיוב שמחה בשני הימים אינו מבורר ובנידון דידן כשחל בשבת נראה שבודאי יש לסמוך ולהקל בבא לשם.

יח. מנהג ירושלים לומר על הנסים בסעודה וברכת המזון, ודלא כמבואר בספר מנהגי בית אל' שאין אומרים בשבת על הנסים אלא בתפילה ולא בברכת המזון. ואין לטלטל המגילה לדעת הפר"ח והסכים לו הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל, אבל במ"ב מביא הרבה פוסקים שחולקין ועיקר טי.

ושואלין ודורשין בענינו של יום וכמבואר להדיא בגמרא ד. וברמב"ם מבואר דהיינו טעמא להזכיר שעכשיו פורים והיינו כיון שאין קורין במגילה תיקנו כאן לדרוש בענינו של יום, וטוב הדבר ונאה אם לפני קריאת התורה או עכ"פ לאחר התפילה הרב או גבאי ילמד ברכים דיני פורים שחל בשבת שהבאנו וידעו לצאת חובת סעודת ומשלוח מנות כדין, וכ"ש שראוי נמי לדרוש מתוקף הנס שאין טבע בעולם והכל מאתו ית"ש שמסובב כל מיני סיבות ומסתיר בדרכי הטבע כמו בימי מרדכי ואסתר להציל אותנו דור דור ומהנהגה טבעית לנסית בגאולה העתידה במהרה בימינו בקרוב.

שיכוונו להדיא לצאת מצות סעודת פורים אם מצותה היום, ושותין יין ושכר יותר מהרגיל בסעודת שבת, אבל יש לזהר לא להשתכר ואין לשכוח מקדושת שבת קודש, ושרים שושנת יעקב כמו בסעודת פורים, ומברך ברכת המזון והולך לישון ויזהר לקום לתפלת המנחה וסעודה שלישית^ט.

יב. ראוי להחמיר כהפוסקים שצריך לקיים בשבת מצות משלוח מנות ולכן בשבת קודש בבוקר ישלח עכ"פ לאדם אחד לשם מצות משלוח מנות, ואם בעה"ב עם ב"ב וכל המשפחה נותנין רק לאחד יתנו משלוח מנות מכובדת, ויאמרו למקבל שזהו מכל המשפחה. וראוי לשלוח בצינעא בשבת שלא ניכר וכשיש איזה פקפוק בעירוב יזהר לא ליכנס ח"ו בחשש הוצאה. ואם יש לו אורח בשבת ומקבל וזוכה במשלוח מנות אז בעה"ב יוצא^כ.

יג. ביום א' עיקר שמחת פורים, ומאריכים בסעודת פורים עד דלא ידע ומרביין במשלוח מנות. ולובשים בגדי שבת ופוקדים חבריו בלשון יום טוב. אבל אין אומרים ביום א' על הנסים, ומ"מ אם אומרה אחרי סעודת פורים אין מוחין בידו.

יט. דעת מהרלב"ח ופר"ח שזמן סעודת פורים בשבת לש"ס דילן וכן הם נהגו הלכה למעשה, וכן מנהג המקובלים בית אל בעיה"ק ונהגין כן כל המדקדקין, ומיהו בשבת בלאו הכי אוכל סעודה נאה לשבת ולכן צריך לכוון או לומר להדיא שמכוון לקיים מצות סעודת פורים, וכן סעודת פורים מצותה במשתה ולכן שותה יין ושכר וכדומה. אבל יזהר לא להשתכר ששוכח מקדושת שבת וכן מבואר בספר חכמת שלמה, וכן נראה שע"פ סוד להשתכר פגם בקדושת שבת, ואף שבפורים השכרות מצוה מבטל כאן קדושת שבת, ולכן אין לשתות עד שישתכר כמו בכל פורים רק נשאר בדעת צלולה ושומר קדושת השבת. ובספר פאר עץ חיים מאריך ע"פ הלכה וקבלה היאך להתנהג בסעודת פורים, ולדבריו שושנת יעקב צריך לומר בסעודה ולא רק לאחר קריאת המגילה וכן מבואר בשאלתות ואבודרהם, ולכן שר ומזמר כמ"ש. ולקיים הפוסקים שמקיימין עד דלא ידע בשינה וכמבואר כרמ"א תרצ"ה, בגמר הסעודה הולך לישון, רק יזהר לקום להתפלל מנחה ולקיים מצות סעודה שלישית. ואם אוכל סעודת פורים בצהרים, כמ"ש החכם עיניו בראשו למעט בסעודת היום שיהא פנוי לאכול סעודה שלישית.

כ. עיין במג"ח (תרפ"ח) בשם מהרלב"ח שמצות משלוח מנות קשור להסעודה וזמנה בשבת, וכן מסיק בפר"ח ואחרונים, ועיין בשע"ת שם בשם מור וקציעה שמשבח המנהג לשלוח מנות בשבת. ובמק"א ביארתי שאפילו לשו"ע שהסעודה ביום א' היינו הסעודה שעיקרה דרבנן, אבל עיקר החיוב משתה ושמחה מדברי קבלה שמתקיים באיסור הספד ותענית זמנה בט"ו בשבת, וא"כ משלוח מנות שחיובו מדברי קבלה לא מאחרין זמנה בשבת. ומיהו כבר הבאנו לעיל (ס"ק ז) אוסרים בשבת דאושא מלתא, וע"כ יש לתת בצפרא ולא אושא. ובמשלוח מנות צריך שיעור שהמקבל יהנה, וא"כ כשרבים יוצאין בנתינה אחת ראוי לכל אחד לתת כשיעור שראוי למקבל. ואורח אינו יוצא שאינו שלו דאוכל משל בעה"ב וכמבואר בר"ן נדרים לד. ולכן אינו יוצא אלא אם ויתנו לו להדיא למשלוח מנות.

ויש לזוהר שיאכל בעוד יום הסעודה בבשר ויין, ואין להאריך הרבה עד מאוחר בליל י"ז שעיקר הסעודה רק לתשלומין דשבת. וטוב לב משתה תמיד כ"א.

יד. אנשי עיירות בארץ ישראל וכן בחו"ל שחייבין דיני פורים רק בי"ד בע"ש ומ"מ נוהגין שמחה בשני הימים כדעת פוסקים הרבה ומקובלים, יש נוהגין לסדר סעודה נאה במוצש"ק בבשר ויין כסעודת פורים, ויש נוהגין בסעודת פורים כעיקר זמנה בכרכים ביום א', וכל אחד כמנהגו נוהג. אבל בערי ספיקות יש נוהגין בכל דיני פורים משולש מספק כ"ב.

עיין לקמן בלקוטי תשובות מש"כ המחבר שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות הערות על פסקים אלו.

כא. בש"ע תרפ"ח שזמן הסעודה ומשלוח מנות ביום א' וכמבואר בירושלמי דמאחרין הסעודה וכן דעת הגר"א שם, ולכן זהו עיקר הסעודה ומשלוח מנות. ומיהו נראה עיקר דאף שבעלמא כל היום במשתה ושמחה, כאן עיקר המצוה מדברי קבלה מתקיים בשבת כמו שבארנו לעיל, וחכמים הם שתיקנו עשייה בסעודה ביום א', ויש לומר שעיקר החיוב ביום א' בסעודה דוקא כמבואר בירושלמי, ובלאו הכי עיקר השמחה פורים בסעודה וכאן תיקנו התשלומין רק בסעודה, ואם נהגו בכל פורים בעיה"ק להאריך במוצאי פורים בהשמחה אף שאינו אלא ט"ז, נראה דהבו דלא להוסיף עלה במצות סעודה בעלמא שראוי לזוהר לקיים ולגמור עיקרה ביום דוקא ולגמור בלילה מיד, וכמנהג הגר"א זצ"ל בכל פורים שחזר אז ללימודו. ומהאי טעמא נלע"ד שבפורים משולש בן ירושלים נוהג ביום א' אבילות, ורק לסעודת פורים מקיים המצוה בישיבה על כסא שאין מקום לסעודת משתה ושמחה באבילות. והארכתי בזה במכתב לידידי הגר"ש דבלצקי שליט"א (זצ"ל). ולבני עיירות מבואר בחידושי רבינו מאיר שמחה זצ"ל למסכתא מגילה שאין ספק שמוותרין בהספד ותענית ביום א'.

כב. בעיירות וכן בחו"ל שנוהגין רק בי"ד ומ"מ מצות שמחה להרבה פוסקים בשני הימים, וכן בכל השנים סומכין שמאריכים הרבה בהסעודה עד ליל ט"ו, וכאן הסעודה בע"ש ואינו מאריך בלילה לצאת הגני שיטות, ולכן צריך לשמח בזמנה גם בט"ו. ועיין ברמ"א תרצ"ו שאבילות אינו נוהג בשני הימים, ומשמע שט"ו במצות שמחה. והמקובלים נמי האריכו בחובת שמחה גם בט"ו וכן מפורש בתיקוני זוהר תיקן עשרים ואחד דתרי יומי דפורים יום טוב ניהו, וא"כ כשחל ט"ו בשבת שאינו ניכר דעביד לפורים מצותה ביום א'. ומיהו יש נוהגין בסעודה גדולה במוצש"ק במשתה ושמחה, וכן מבואר ברמ"א סי' תי"ט דלזכר לתשלומין עביד במוצאי שבת, ובמשך חכמה מהגה"ק רבי מאיר שמחה זצ"ל למגילת אסתר שבכרכים עבדינן ביום א' והיינו במוצאי שבת, שבאומות הלילה הולך אחרי היום והוא אז יום מנוחה ולכן אין ע"ז ולא יעבור ע"ש. ואף דלא קיימא לן כן בכרכים וכמבואר בש"ע לבני עיירות שעיקרה מצוה בעלמא, יש יסוד למעבד כן וכל אחד נוהג כמנהגו. וראוי לדקדק בכל מקום במוצש"ק או ביום א' דניכר שפי לשמח לתשלומין בשלחן מוצעת ונרות דולקות וידו פשוטה, וכל הפושט יד נותנן לו ברחבה שעיינים של עניים בזמנינו נשואות לסעודת פורים שאז מקבצים עבורם צרכם, ולכן כשחל בע"ש ראוי לנהוג סעודת פורים פעמיים. ויש בזה עיקר גדול ע"פ סוד וכמבואר בפע"ח שזמנה בט"ו.

בערי הספקות ביושב החדש יש מחמירין מספק בכל דיני פורים המשולש, ויש נוהגין כן בצינעא דוקא כשאין המנהג להחמיר בהמקום כן, שראוי לחוש לאיסור לא תתגודדו וילוהרא, וכל הלבבות דורשים את ה', וראוי לשמח בפורים שמעיד בכך שגם הנהגה טבעת ממנו ית"ש, וה' יעזור שנוכח לשמח בביאת משיח צדיקנו בב"א.

לקוטי תשובות פורים המשולש

שו"ת מהרלב"ח סימן לב

דיני מצות הפורים כשחל ט"ו בשבת בירושלים

בתורה וההפטרה. ולומר על הנסים בתפלה וברכת המזון. הג' התלויים במעשה הם הסעודה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. מקרא מגילה דינו מבואר במשנה ובגמרא והעתיקוהו כל הפוסקים בלי חולק שקורין ביום ו' שהוא י"ד מתנות לאביונים נראה שדינו ב"ד גם כן כקריאת המגילה. ונלמוד זה מהטעם שנתן רב יוסף להקדמת קריאת המגילה קודם השבת ולא יקראו אותה בשבת מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. וכן תניא בגמרא דמסייע ליה הואיל ואמרו כפרים מקדימין וכו' גובי' בו ביו' ומחלקי' בו ביום מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה.

וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מה' וז"ל בני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי אם חלקו מצות לאביונים יצאו וצ"ע למה כת' אם חלקו בדיעבד ולא אמר מחלקי' וכבר הליץ בעדו הרב בעל מ"מ שלמד כן מהמשנה שאמרה מותר' בהספד וכו' ומתנות לאביוני' משמע. אבל לא חייבי' אלא רשאי' ואף פי' הבריתא כן הוא לדעתו עד כאן לשונו. ונראה לעניות דעתי לומר עוד בטעם זה כתלמיד הדן לפני

בבואי לעיר הקדושה הזאת ירושלם עיר הקדש תוב"ב ברחמי שמים ונתתי אל לבי לדעת מעשה המצות הנהוגות בה אולי יזכני צורי לקיימן כראוי באה לידי בתוכן מצות הפורים כשחל ט"ו בשבת והיה דבר חדש אצלי יען כי העיר הקדושה הזאת היא ודאי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כמוזכר במשנה בסוף ערכי' ובהיותו נופל הפורים בחול ודאי קורין בט"ו דוקא ושאר דיני הפורים חיוב כלם הוא ביום ההוא בעצמו ואין לנו ב"ד זולת שאסור בהספד ותענית וכל העיירות שנתגדלתי בהם היו ודאי בלתי מוקפות או ספק מוקפות ובהן עיקר חיובי מצות פורים היה ב"ד אמנם בכאן שעיקר החיוב הוא בט"ו נפל הספק בינינו בקצת חיוב דיני הפורים מתי נקיים אותם שעם היות בא מפו' בספרי הפוסקים מתי היו הקצתם בקצתם לא כתבו דבר והוצרכנו לשאת ולתת בהם ואחר המשא ומתן עלתה הסכמות רוב חכמי העיר הזאת תוב"ב לדעתי הקצרה והיא כפי מה שאומר וראשונה אזכיר חיוב מצות פורים בכמה דברים הוא ואומר כי הם ששה. ג' תלויים בדבור וג' במעשה. הג' התלויים בדבור הם מקרא מגילה והקריאה

הרב שדעת הרמב"ם היא שכיון שהבריתא הזאת הובאה בגמר' לסיועי לרב יוסף והוא חולק על רב' דאף על גב דלאו חולק ממש הוא אלא שאינו מודה בטעמו והוסיף יותר דנ"מ למקדש דליכא שבות וכדכתבו התוס' מ"מ לדעת רבה ליכ' האי טעמא כלל ואם כן הבריתא נר' שחולק' עליו ורבה ורב יוסף הלכתא כרבה וא"ה אית לן למימר שסובר רבה דהאי בריתא לאו לחיובא היא אלא רשאים קאמר כדקאמר במתניתין מותר' וכיון דלאו לכתחלה היא האי טעמא לא מקדימין מקרא מגילה מחמתיה קודם השבת ואף על גב דבגמרא איתניה לסיועי לרב יוסף איבר' דהכי הוא כפי פשטא אבל רבה אית ליה האי פירוקא וכיון דהבריתא לא הויא תיובתיה כפום האי פירוש' אית לן למפסק כותיה זה נראה טעמו של הרמב"ם מ"מ בין יהיה זה טעמו של הרב או לא נראה דבנושא שלפנינו יסבור הרב דחייבי' במתנות לאביונים ב"ד עם קריאת המגילה ודוקא לבני הכפרים שמקדימי' ליום הכניסה כתב הרב אם חלקו וכו' משום דביום הפורים עצמו יכולין לחלק ולפי' דוקא רשאין להקדים ולחלק ביום הכניסה ולא חייבין אמנם בכאן דביום החיוב עצמו שהוא ט"ו אי אפשר להם לחלק מעות ודאי חייבי' לחלק ביום קריאת המגילה.

הקריאה בתורה נראה שהו' בשבת ונלמוד זה מהמשנה שאמרה שפורים יבא עמלק ופורי' לבני כרכים הוא בט"ו ודוק' המגילה משום גזירה דרבה מקדימי' אבל קריאה בתורה שהיא בצבור ליכא טעמ' לאקדומי ובמה מפטירי' לא נתבאר במשנה ולא בגמרא גם לא בספרי הפוסקים זולתי

בפי' המשנה להרמב"ם שכתב שמפטירי' פקדתי והדין נותן כן כי היא מענין פרש' ויבא עמלק. ואף על גב שמפטירי' בה בשבת הקודם בפרש' זכור אין חשש בזה כלל. וראיתי כתוב שלדעת הרמב"ם בפירו' המשנה קורין פרשת זכור בשבת שלפורים עצמו ולא השבת הקודמת. וטעות הוא זה ואין צריך להאריך בביטולו.

על הנסים נראה שדינו לומר אותו בשבת שהוא ט"ו ולא ביום ו' כי דוקא במ"מ מקדימין ולא בשום דבר אחר זולתי במתנות לאביונים התלויות במ"מ כמו שנתבאר. ואף על גב דאנו מברכים בקרית המגילה שעשה נסים. עם כל זה לא נפסיק בתפלה כיון דאכתי לא מטא חיוביה. והם אמרו דנקדי' לקרוא המגילה ומ"ה מברכי' עליה אבל בתפלה לא מפסקין.

בדין הסעודה יש ספק כי כפי הנראה מהירושלמי מאחרים אותה ליום ראשון. וכיון שהביאו הרי"ף ז"ל נראה דראוי לעשות כן. גם בספר כל בו כן כת' בפי' והעתיקו מספ' ארחות חיים ושמענו שגדולי החכמים הנמצאים בעיר הקדושה הזאת עתה מקרוב חלקם בחיים כן הנהיגו. האמת שהדבר הזה קשה מאד לשכל לקבלו שכיון שחיוב הסעודה בפורים אנו לומדין ממ"ש הכתוב שמחה ומשתה ועקר הפסוק בא לו' שאסורים בהספד ותענית וביום ראשון מותר בתענית לבני עיירות לפחות ויש לנו לאסור של זה בזה איך יעשו בני ט"ו הסעודה ביום שיכולי' להתענות בו בני י"ד והנני מודה שטעות גדולה היא אלי לחלוק על זה מכח השכל כיון שבירושל' נאמר ועם כל זה לענין

מעשה אומר שכיון שהרמב"ם ז"ל אין כן דעתו בודאי כמבואר בהלכות שלא כתב שינוי כלל בענין הסעודה כשחל ט"ו בשבת לא להקדים ולא לאחר כמו שכתב בענין קריאת המגילה והוא הרב בזה המלכות יש לנו לעשו' מעשה ע"פ. גם הרא"ה ז"ל פי' הירוש' באופן לא ימשך הדין הנזכר ועם היות שאינו סובל פירושו הירוש' לפחות אין ראייה מהרי"ף ז"ל שהביא הירושלמי לפסוק שמאחרים הסעודה ביום ראשון ונר' שטעמם ז"ל שהתלמוד שלנו חולק על הירוש' כיון שאמרו סתם אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה מלבד אותם הקושיו' שהקשה הר"ן כנגד אותו הירוש' מתלמוד שלנו ועם היות שהוא טרח להשיבה עם כל זה בעיני כל הראשונים והרמב"ם ז"ל עמהם נראה שהתלמוד שלנו חולק על אותו הירושלמי ואין לעשות כמותו.

גם מצאנו תשו' אחת לרבני צרפת ז"ל וז"ל: שאלה: ארבעה עשר שחל להיות בשבת דחינן מקרא מגילה משום דרבה נהי דמ"מ דחינן משום דרבה משתה נעביד ביומיה כדאמר' אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה.

תשובה: לא שייך דרבה הכא כי לעולם לא מיקלע לן ארבע עשר בשבת כיון שאין אדר נקבע שלא בזבד"ו כדי שלא יבא ניסן בב"דו ולדברי המשנה שאמרה חל להיות בשבת שלא היו נוהגים באותן הדורות סדר

העיבור והדחיות שמסור לנו מימות ר' הלל ב"ר יהודה משנת תר"ע למנין שטרות כאשר כתב רב האי באותן הדורות הוה מקלע ארבע עשר בשבת והיו מקדימין כפרים ועיירו' ליום הכניסה ולעולם אימא לך השמחה עצמה היו עושים בשבת וגם חמשה עשר דמוקפים דמקלע בשבת שנינו כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפו' חומה בערב שבת ולעולם אימא לך לשמחת מוקפים בשבת עבדי לה עד כאן לשונו. גם החכם השלם כהר"ר ישראל אשכנזי מצא ראייה בתלמודינו דאין מאחרין השמחה ליום ראשון ממאי דחלקו רב ושמואל בפרק בני העיר על פורים שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין כי היכי דלא תקדום עשייה לזכירה ושמואל אמר מאחרים כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמסר עשייה וזכירה בהדי הדדי קאתיין. הרי אמרו בכאן בפירו' דעבדי מוקפין בחמסר. ואם הסעודה אינן עושים בט"ו מאי קעבדי הרי מקרא מגילה ומתנות עבדי ב"ד מלבד שסת' עשייה בפורי' הוא על המשת' וכן אמ' בריש המסכתא אשכחן עשייה זכירה מנא לן וכו' מכל הלין עבדנו עובד' מהסעודה בשבת.

ומנות איש לרעהו זמנם הכי הוא כי המנות הם מהסעודה שהוא עושה לעצמו לפעמים כדאמרינן מחלפי סעודתיהו אהדדי והוא מבואר לנכון^א.
בנשת בן באנבנשת יצ"ו.

א. במהדורה הראשונה מהמלה לנכון מתחילה הכותרת של הסימן הבא.

שו"ת רדב"ז חלק א סימן תקח

באיזה יום אומרים על הנסים

שאלת ממני אודיעך דעתי בבני הכרכים שחל ט"ו באדר להיות בשבת שמקדימין וקורין ב"ד על הנסים באי זה יום אומרים ב"ד או בט"ו או בשניהם.

תשובה מסתברא דאומרים אותו בט"ו שהוא זמן הנס שלהם דהא אי לאו טעמא דשמא יעביר את המגילה בר"ה היו קורין בט"ו ולא ב"ו משום דלא יעבור אבל על הנסים למה יעקר ממקומו דהא מתנות לעניים אי לאו משום דעיניהם תלויות למקרא מגילה היו מאחרין אותם ומשלוח מנות הוא בזמן הסעודה שהוא יום י"ו ואף על גב דאמרינן בגמרא פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענייניו של יום. וכתב הרמב"ם ז"ל כדי להזכיר שהוא פורים ואי אמרת בשלמא דאין מזכיר [בענין] זכירה

[זו] אלא א"א שמזכיר על הנסים אין לך זכירה גדולה מזו ומה צריך לדרוש בעניינו של יום ל"ק דצריך זכירה לנשים ולקטנים ולאותם שלא היו בב"ה ולא שמעו ברכת החזן ואפילו לגדולים צריך זכירה שלא תשתכח זכר הפורים בעונג השבת דשייך שלא בזמן התפלה. הילכך הנכון מגלה ומתנות עניים (בט"ו) [ב"ד] סעודה ומשלוח מנות ב"ו שאין אנו [עוקרים] אותו ממקומו אלא מקרא מגלה היא שאנו מקדימין מטעמא שלא [יעבירנו] ד' אמות בר"ה. ומ"מ מודה אני שאם אמר על הנסים ב"ד אין מחזירים אותו כמי שלא אמרו בזמנו שאין מחזירין אותו וכן אם אמרו בשני הימים לא הפסיד דקושטא הוא דבשני הימים נעשו להם נסים ונפלאות כמו שמבואר בכתוב.

מור וקציעה סימן תרפח

בענין זמן סעודת פורים וזמן משלוח מנות

להקדימו או לאחורו. אלא ודאי היינו טעמא כי היכי דלהוי הכירא. וגלי קרא דלעשות דאיכא קפידא בהכי) משו"ה כי עביד לה בשבת לא מנכרא מילתא. וכי תימא ליעבד לה סעודה רביעית, אמרי כר' חידקא קעבדינן. א"נ משום דאכילה גסה לא שמה אכילה, כ"ש שאין זה כבוד סעודה גדולה וחשובה כזו. משום הכי לית לה תקנתא אלא באחד בשבת.

שוב ראיתי במ"א [ס"ק י'] שהביא משם תשובת רלב"ח לעשותה בשבת, ודחה דעה זו, והנאני.

מ"מ משלוח מנות נראה שיש לעשותה בשבת, דבר בעתו מה טוב. והא ודאי שפיר מנכרא מילתא לפרסומי ניסא.

שם. וגרסינן בירושלמי ויעשו אותה בשבת. א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה כתיב. מי ששמחתו תלויה בב"ד, יצא זה ששמחתו בידי שמים דשמחה (זו) אינה מתקנת מרדכי כו'. נראה שצ"ל כמ"ש. ור"ל שאינה ניכרת השמחה של פורים, מאחר שבלי זה צ"ל שמח וטוב לב בשבת (אף על גב דלא כתיבא ביה שמחה כמו במועדים²) כיון דכתיב ביה עונג כמאן דכתיב ביה שמחה דמי, דאין עונג בלי שמחה. (ואין נראה לומר משום דאין מערבין שמחה בשמחה נגע בה, כמו שעלה בדעתי בימי חרפי, דהא לא דמי לגמרי, דהנהו טעמי דאתמרו בה לא שייכי הכא. וכן [משמע] מתשובת רשב"א (עיין לקמן סימן (תרצ"ה) [תרצ"ו] ובמ"ש עליה בס"ד. ועוד פורים ממילא חייל, ולא אמרינן אין מערבין כו', אלא בדבר שעומד בבחינת האדם

ב. פי' דלא כתיב ביה מצות שמחה כביו"ט שנאמר בו ושמחת בחגך. ועיין ספרי בהעלותך דרשו וביום שמחתכם אלו השבתות. וביארו כמה אחרונים דשבת הוי יום שמחה בעצמותו (ומדויק לפ"ז לשון הירושלמי ששמחתו בידי שמים) לפיכך לא נאמרה בו מצות שמחה.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן מב

שושן פורים שחל בשבת אימתי עושין הסעודה.

שאלה: שושן פורים שחל בשבת אימתי עושין הסעודה.

תשובה: לפי שיש בזה מחלוקת בין הפוסקים הרב ב"י בש"ע סי' תרפ"ח סעיף ו' פסק שאין עושין הסעודה עד אחר השבת. והמג"א בס"ק יו"ד מביא שהרלב"ח חולק ופסק שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים ונשאלתי אם יש בידי להכריע בזה. וזה אשר נלע"ד להלכה ולמעשה כדברי הש"ע. ונקדים לזה סוגיא דשלהי מגילה דף ל' ע"א איתמר פורים שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר מאחרין רב אמר מקדימין כי היכי דלא תקדים עשיה לזכירה ושמואל אמר מאחרין אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קאתיין.

הנה הך דעבדי בחמיסר לאו היינו קריאת המגילה דהרי לכ"ע מגילה בשבת לא קרינן כדלעיל דף ד' ע"ב ועוד דקריאת המגילה לאו היינו עשיה אלא זכירה כדלעיל דף ב' ע"ב דאמר אשכחן עשיה זכירה מנ"ל. ופירש רש"י זכירה קריאת המגילה ע"ש. אלא ודאי מה דרצה לומר דעבדי בחמיסר היינו סעודת פורים ומשלוח מנות וא"כ תלמודא דידן פליג על הירושלמי שאמר בפ"ק על משנה באלו אמרו מקדימין דסעודת פורים מאחרין שאם חל בשבת עושין הסעודה לאחר השבת ועיין במג"א סי' תרפ"ח ס"ק יו"ד

וא"כ קשה על הרי"ף שפסק כירושלמי הזה וכן קשה על הש"ע שם. וכבר הרחיב בזה הרלב"ח בתשובה ועשה מעשה שלא כדברי הירושלמי. ואומר אני שיש להביא ראיה לדעת הרי"ף דודאי רב פליג בזה וסובר כירושלמי משום דכאן אמר טעמיה דרב כי היכי דלא תקדים עשי' לזכירה וטעם זה מספיק רק לפרזים וצריך לומר דהואיל ופרזים מקדימין שוב גם מוקפין מקדימין ולמה לנו כל הדוחק הזה והלא רב ס"ל דגם עשי' וזכירה בהדי הדדי ג"כ לא עבדינן כדפליג לקמן בפורים שחל להיות בשבת לר"נ דאמר עדיין היא מחלוקת וא"כ הוה לי' לפרש כאן טעמי' דרב כי היכי דתקדים זכירה לעשיה וא"כ טעם זה מספיק גם למוקפין אלא ודאי דרב סבר כהירושלמי וא"כ מוקפין עבדי בחד בשבת דהיינו ט"ז באדר וא"כ למוקפין קדמה זכירה לעשיה ועל כרחך צריך למיהב טעם השייך בפרזים. וע"י קדימת הפרזים מקדימין ג"כ למוקפין ולכך קאמר כי היכי דלא תקדים עשיה וכו' שהרי בפרזים אם לא יקדימו יהיה קדימה לעשיה.

אלא שדבר זה נסתר דאכתי מנ"ל דרב ס"ל כירושלמי והא דלא יהיב טעמא דתקדים זכירה שהוא שייך ג"כ למוקפין זה אינו שאף שטעם זה מספיק לר"נ דאמר עדיין היא מחלוקת אמנם לא יספיק לרב הונא דסבר שפורים שחל בשבת לד"ה אין מקדימין וא"כ לדידיה גם לרב אינו מזיק עשיה וזכירה בהדי

הדדי ולכך יהיב טעם כי היכי דלא תקדים עשיה לזכירה שזה מספיק גם לר"ה.

מלומר כן משום דלמקפין יש אפילו הקדמת זכירה משום דרב ס"ל כירושלמי.

אך ע"ז יש להשיב מנ"ל דר"ה ור"נ פליגי בסברא זו אם לרב בעינן שלא יהיה עשיה וזכירה בהדי הדדי דלר"ה לרב שפיר דמי להיות עשיה וזכירה בהדי הדדי. ובזה הושוו ר"ה ור"נ דלרב לא מהני שלא יצטרכו הפרזים להקדים פרשת זכור הואיל ולמקפין אין צורך להקדים ונמצא פליג רב על שמואל בסברה זו לכ"ע בין לר"ה ובין לר"נ דהרי שמואל אזיל בתר מוקפין והואיל דאיכא מוקפין גם הפרזים א"צ להקדים ודלמא נהפוך הוא ובזה הושוו דלרב ודאי לא מהני עשיה וזכירה בהדי הדדי אלא צריך דוקא שיקדים זכירה לעשיה. ובזה פליגי דלר"ה להכי לרב בחל פורים בע"ש מקדמינן משום דגם למוקפין ליכא קדימת זכירה משא"כ בחל בשבת מש"ה ס"ל דמודה רב דקורין בו ביום משום כיון דאיכא מוקפין שקדמו להו זכירה להכי גם פרזים קורין בו ביום ור"נ ס"ל דלרב לא מהני מה שלמוקפין קדמה כיון דלפרזים לא קדמה אזלינן בתר פרזים ולהכי כולוהו מקדמי. וא"כ למה אמר לעיל טעמא דרב כי היכי דלא תקדים הוה ליה למימר כי היכי דתקדים זכירה שזה טעם הגון גם למוקפין ועכ"פ הוא נכון לר"נ דהלכתא כוותי' ואולי גם ר"ה מודה בה. ואי משום די"ל דר"ה פליג הלא גם עתה שאמר הטעם משום דלא תקדים שהוא רק טעם לפרזים וצריך לומר דבשביל פרזים קדמו גם המוקפין הלא גם בזה אולי ר"ה פליג ולר"ה אולי נהפוך הוא דבשביל המוקפין גם הפרזים א"צ להקדים. אלא ודאי שלא היה לו ברירה אחרת

אלא דהיא גופא קשיא מי הכריח לרז"ל בעלי התלמוד לומר דשמואל פליג על הירושלמי ורב ס"ל כירושלמי והלא יותר נוח לומר דגם רב ס"ל דלא כירושלמי וא"כ ממילא פשוט הטעם לרב גם על מוקפין דתקדים זכירה לעשיה. ואדרבה יותר הוה ניחא בהיפך ולומר דשמואל ס"ל כירושלמי ואם כן הואיל ואיכא מוקפין דקדמי זכירה וכו' ורב לא ס"ל כירושלמי ולכך גם למוקפין ליכא קדימה וא"כ הוה פליגי רב ושמואל רק בחדא אי עבדינן כירושלמי משא"כ עתה דפליגי בסברת הירושלמי וגם פליגי אי מהני מה שלמוקפין כי הדדי גם לפרזים או אם מהני עשיה וזכירה בהדי הדדי נמצא דעכ"פ פליגי בתרתי ואפושי פלוגתא בכדי לא מפשינן.

ועוד דאיך אפשר דרב ס"ל כירושלמי אם כן איך מצאנו ידינו ורגלינו בבה"מ בדברי ר"נ שאמר בפורים שחל בשבת עדיין היא מחלוקת והלא לפי הירושלמי לכל קדמה זכירה שהרי גם הפרזים אין עושין בסעודת פורים עד אחד בשבת ועוד אי ס"ל לרב כסברת הירושלמי א"כ בחל פורים בע"ש למוקפין קדמה זכירה ואם רב מצריך שגם מוקפין יקדימו לשבת הקודם א"כ ע"כ דבעי זמן אחד שיקראו בו פ' זכור בין למוקפין בין לפרזים ובשביל הפרזים יקדימו המוקפים. ולפי מ"ש בחידושי הלכות במה שהקשיתי במה דאמר כתנאי מסרגין לשבתות וכתבתי דרב גם כת"ק לא אתי דהרי לרב בחל ר"ח אדר בא' בשבת אין מסרגין לר"נ דאמר עדיין

היא מחלוקת וכתבתי דע"כ לא פליג רב אלא לפרזי' אבל למוקפים מודה דקורין בו ביום וא"כ שפיר קאמר מסרגין דהרי המוקפין מסרגין וא"כ ע"כ לר"נ לא קבעינן שבת אחד לפ' זכור שיהיו שניהם שווים בו המוקפים והפרזים וקשיא לעיל בחל להיות בע"ש למה אמר רב מקדימין וצריך לומר דלר"נ הא דאמר רב בחל בע"ש מקדימין היינו הפרזים ולא המוקפין וזה יבאר אח"כ ועכ"פ במה שכתבתי דלר"נ בחל בשבת דוקא הפרזי' מקדימין ולא המוקפין מתורץ קושיית התוס' בד"ה עדיין היא וכו' עיין שם. ולדידי לא קשיא ולא מידי דלהכי לא תנא ואפי' חל בשבת שלאח"כ משום דאז דוקא בפרזים הדין כן ולא במוקפין. אלא דלפי זה צ"ל דבחל בע"ש אפילו במוקפין הדין כן א"כ הדרא קושיא ראשונה לדוכתה כיון דלר"נ אין צריך שיקראו מוקפין ופרזים בשבת אחד א"כ אפי' חל בע"ש לא יקדימו המוקפין כיון דרב ס"ל כירושלמי א"כ לדידהו קדמה זכירה וכנ"ל וכל זה יתבאר באר היטב כאשר נבאר שיטת שמואל.

והנה שם בגמ' אמרינן מאי שניה שני' להפסקה פי' רש"י כלומר לאו ארישא קאי וכו' והדבר יפלא הרי לשמואל גם בחל ר"ח אדר בשבת מפסיקין בשבת שניה שהרי אין קורין זכור עד ט"ו באדר וא"כ היא גופא דמפסיקין בשני' קאי גם ארישא ועלה ג"כ קאמר בשני' זכור שניה להפסקות וקאי בין ארישא ובין אסיפא וא"כ מי דחקו לרש"י לפרש דלאו ארישא קאי והמהרש"א הרגיש בזה. ונראה משום דיש להקשות היא גופה לשמואל כיון דלדידי' גם בחל בשבת מפסיקין לפי סדר משנתנו שלפנינו איכא

למיטעי דמפסיקין בשבת שניה קאי דוקא אסיפא בחל בתוך השבת וכאשר באמת יתפרש כן לרב וא"כ הוי לתנאי דמתני' להפך סדרו וכן הוי לי' למיתני' ר"ח אדר שחל בתוך השבת מקדימין וקורין שקלים לשעבר חל בשבת קורין בו ביום שקלים ומפסיקין לשבת אחרת וא"כ בודאי הוה קאי מפסיקין אהל בשבת. וליכא למימר דהוה אמינא דוקא בחל בשבת קאי ולא בחל בחול זה אי אפשר דק"ו הוא בחל בחול שמפסיקין. ואין לומר דאכתי הוה אמינא בחל בא' בשבת שאז חל פורים בשבת אין מפסיקין וכאשר באמת הוא כן לרב אליבא דר"נ דאמר עדיין היא מחלוקת ולכן קתני בסיפא חל בתוך השבת וגם אחד בשבת בכלל וקתני עלה ומפסיקין. זה אינו דאם הוה ידעינן בחל בשבת שמפסיקין ק"ו בחל בא' בשבת שאז חל פורים של פרזים בשבת ועשיה זכירה בהדי הדדי ולמוקפים קדמה זכירה ק"ו דמפסיקין. וצריך לומר דאכתי הוה אמינא דבחל ר"ח בע"ש אין מפסיקין משום דשולחנו' לא נפקי עד חד בשבת ולהכי קתני בסיפא חל בתוך השבת ואפילו ע"ש בכלל ואהא קתני מפסיקין לשבת אחרת. אלא דא"כ ממ"נ קשה לשמואל דהרי לשמואל באמת בחל בע"ש אין מפסיקין.

והנלע"ד דמשנתנו ודאי ס"ל בחל ר"ח בע"ש ג"כ מפסיקין משום דמקדימין פ' שקלים לשעבר כדס"ל לרב ולהכי סמיך התנא ומפסיקין בשני' אף דקאי גם אהל בשבת מ"מ סמכי' לסיפא להורות דגם בחל בחול מפסיקין אפילו חל בע"ש וא"ת א"כ איך ס"ל לשמואל בחל ר"ח בע"ש שמאחרין פ' שקלים ואיך פליג על משנתנו. י"ל שבוזה לא איכפת לן אם פליג על משנתנו

שהרי יש לו תנא דמסייע דרשב"א סבר כוותי' דאמר בחל בע"ש אין מסרגין. ולפי זה לעיל בתחילת הסוגיא דאכתי לא ידע מהני תנאי ואיך ה' ניחא לי' מלתא דשמואל וצריך לומר דאז באמת אכתי לא ידע דס"ל לשמואל בחל פורים בע"ש דמאחרין. ובזה נלע"ד לתרץ לעיל דקאמר תנן חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת מאי לאו אפי' בע"ש וקשה למה הביא סיפא דמלתא מפסיקין לשבת אחרת שאין בזה צורך לקושייתו. ונלע"ד שמזה דתנן חל להיות בתוך השבת מקדימין לא ה' יכול להקשות מאי לאו אפילו בע"ש דמנ"ל להקשות ודלמא בתוך השבת חוץ מע"ש ולהכי הביא ומפסיקין וכו' וקשה הלא גם בסיפא מפסיקין בחל בשבת וא"כ הוה לי' למתני מפסיקין בחל השבת וק"ו בחל בתוך השבת אלא ודאי דאכתי לא הוה ידעינן דבחל בערב שבת שמפסיקין ולהכי תנן בחל בתוך השבת דמפסיקין להורות דכל אימת דחל בתוך השבת אפי' בע"ש מפסיקין, ועל זה משני לא תוך השבת דוקא, וכתבתי בחד"ה לדקדק דאטו ע"ש לאו בכלל תוך השבת הוא וא"כ מאי משני תוך השבת דוקא ואם בא לומר חוץ מע"ש הוה לי' למימר לא תוך השבת חוץ מע"ש ושם כתבתי מה שנלע"ד עפ"י דברי הר"ן. אמנם לפי דרכנו בלא"ה ניחא והכי משני לא תוך השבת דוקא הוא דמפסיקין אבל בחל בשבת אין מפסיקין ולהכי לא תני ברישא מפסיקין אבל לעולם דסיפא חל בתוך השבת הוא חוץ מערב שבת. והא דסבר שמואל בפלוגתא שניה בחל פורים בע"ש דמפסיקין היינו לבתר דמסיק תנאי היא וכנ"ל.

אמנם לרש"י לא הוי ניחא פירוש זה שיסמוך שמואל על תנא ברא ויחלוק על סתם משנה להכי סובר רש"י דע"כ לא אמר שמואל בפורים שחל בע"ש שמאחרין אלא למוקפין דלדידהו עשיה וזכירה בהדי הדדי ומה דקאמר כיון דאיכא מוקפין וכו' הכי קאמר להכי לא קאמינא מקדימין משום כיון דאיכא מוקפין דבהדי הדדי קאתיין להו להכי לא אמינא שהרי המוקפין אין מקדימין. ולפי זה להכי לא תנן במתני' מפסיקין בחל בשבת דמשנתנו לא שנתה במשנתה אלא דבר הנוהג בכל בין בפרזים ובין במוקפים ולהכי חל בתוך השבת קתני ומפסיקין אבל בחל בשבת לא רצה לשנות מפסיקין דהרי הפרזים אין מסרגין אז וא"כ באמת גם לשמואל הך דמפסיקין לשבת אחרת לא קאי ארישא וא"כ שפיר פירש"י דשניה להפסקה אסיפא קאי.

ולפי' זה זכינו לדין דלשמואל מוקפין הוא דמאחרין ומינה דלרב אפילו מוקפין מקדימין ונסתר מ"ש לעיל. וא"כ כיון דלר"נ הוכחתי לעיל דלרב בחל בשבת עצמו חלוקין פרזים ממוקפין בפרשת זכור וא"כ לא בעי שיהיו שניהם בשבת אחד וא"כ על כרחך הא דקאמר לרב דלא תקדים עשיה לזכירה על מוקפים קאי ואתמהא הלא במוקפין אין קדימת עשיה לזכירה דהרי בהדי הדדי קא אתיין ואם נימא דלר"ה הוא דקאמר הכי דלר"ה שפיר נוכל לומר דלרב אי אפשר לחלק בפ' זכור בין פרזים למוקפין דלר"ה בחל בה מודה רב וא"כ שפיר מצי סבר דבשביל פרזים דלא ליקדים וכו' להכי גם מוקפין מקדימין. אבל זה אינו נכון שיהי'

סוגיא דשמעתא אליבא דר"ה דלית הלכתא כוותי' דהרי אתמר נמי אמר ר' חייא וכו' בשביל רב עצמו כוותי' דרב נחמן¹

ועוד קשה לי לר"נ דגם בחל פורים בשבת פליג רב ולמה ומה טעם יש בזה ואף לו אם נימא דלרב דוקא צריך זכירה קודם עשיה ולא בהדי הדדי מ"מ אטו אם שניהם ביום אחד מי לא קדמה זכירה והלא מתחילה הולכין לבית הכנסת ומתפללים וקורין בתורה ואח"כ הולכין למשתה ושמחה והגע בעצמך עיקר נזכרים ונעשים על קריאת המגילה קאי נזכרים ונעשים קאי על משתה ושמחה כדלעיל בריש מכילתין דקאמר אשכחן עשיה זכירה מנ"ל אמר קרא נזכרים ונעשים. והנה עיקר קריאת המגילה היינו דיממא כמו שכתבו התוס' בדף ד' ע"א בד"ה אדם וא"כ כיון דכתיב נזכרים ונעשים ובעינן שתקדים זכירה והלא שניהם ביום אחד הם אלא ודאי או דבהדי הדדי שפיר דמי או דבזה מקדים קריאה שמתחילה קורין המגילה בבה"כ ואח"כ עושין משתה ושמחה ומשלוח מנות.

והנה בשטת הירושלמי דסובר דסעודת פורים בשבת לא עבדינן דבעינן מי ששמחתו תלוי' בב"ד ולהכי סבר דמאחרין לה עד אחר פורים וקשה הא כתיב ולא יעבור ואפי' בני פרזים אם עושין בט"ו מקרי לדידהו ולא יעבור וכמו שהוכיח הר"ן שהרי פורים שחל ברביעי בני כפרים מקדמי ליום הכניסה ולמה זה ימתנו עד למחר שהוא ט"ו והוא ג"כ יום הכניסה אלא ודאי דזה אסור משום ולא יעבור. וכבר הרגיש בזה הר"ן בפרק קמא במשנה באלו אמרו מקדימין ששם הביא

הרי"ף דברי הירושלמי והקשה הר"ן הרי כתיב ולא יעבור ומשני הר"ן דולא יעבור קאי רק אקריאת המגילה כלפי מה שתיקנו להם להקדים משום יום הכניסה הזהיר שלא לאחר משום ולא יעבור אבל לא אשמחה. ושוב קשיא לי' להר"ן והא איתקיש עשיה לזכירה וא"כ כי היכי דמקדימין המגילה היה לנו להקדים גם השמחה ונדחק דלא אמרינן איתקיש עשיי' לזכירה אלא לעושים בזמנם הקבוע להם במגילה ולא במקדמי ומאחרי ע"ש שנדחק מאוד. והנה אני תמה וגם אם נקבל כל הדוחקין הללו מ"מ למה תיקנו מתחילה לאחר השמחה ולכנוס בכל הני פרצות דחוקות. הוה להו לתקן להקדים השמחה ביום קריאת המגילה ואף דלכני כפרים המקדימין ליום הכניסה אפ"ה שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה כדלעיל דף ה' ע"א בריש העמוד היינו משום דכל מה דאפשר למעבד בזמנה עבדינן אבל בחל בשבת שעל כרחק השמחה אי אפשר לעשותה בזמנה ממש יותר טוב להקדים. ונראה טעם הירושלמי בזה הוא לפי מה שאמרו בריש מכילתין דף ב ע"ב אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוים על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. ולפי זה בחל בשבת שע"כ מקדימין וקורין בע"ש וא"כ יש לחוש שמסתכלין בה ויכשלו בימי הפסח ולהכי עשו תקנה מה דאפשר למעבד היכרא שלא יעשה הסעודה בו ביום ולהקדים הסעודה קודם קריאת המגילה אי אפשר דבעינן שתקדים זכירה לעשיה ובזמנה בשבת ג"כ אי אפשר כסברת הירושלמי שאין שמחתו תלויה בבית

דין ולכן ע"כ מאחרין^י, וא"ת א"כ למה עקרו הקדמת בני הכפרים ליום הכניסה משום שמסתכלין בה והלא יהיה להם היכרא בשמחה שאינה נוהגת אלא בזמנה. יש לומר שאין זה היכר כל כך ולא רצו לסמוך על זה אבל בחל בשבת שאי אפשר בענין אחר דהרי המגילה בשבת לא קרינן עשו עכ"פ היכרא לאחר השמחה. וא"כ דברי הירושלמי נכונים בזמן הזה שאין ישראל שרוים על אדמתן אבל בתחילה כשהיו ישראל שרוים על אדמתן אז אין מסתכלין בה ובני כפרים מקדימין ליום הכניסה א"כ בחל בשבת שמקדימין המגילה גם השמחה היו מקדימין ביום אחד עם קריאת המגילה בע"ש. וזהו מעיקר הדין אבל דברי הירושלמי הם בזמן הזה ולפי זה פרשת זכור שאנשי כנה"ג תקנוהו שהם תיקנו תפלות וברכות וקריאת התורה אז היו ישראל שרוים על אדמתן אם כן בחל פורים בע"ש וחל ט"ו בשבת היו המוקפים קורין המגילה והשמחה הכל בע"ש א"כ על כרחך תיקנו אנשי כנה"ג להקדים זכור אפי' למוקפין כי היכי דלא תקדים עשיה לזכירה ושפיר קאמר רב מקדימין כי היכי דלא תקדים עשיה לזכירה וקאי גם אמוקפין. וא"כ גם הא ניחא מה שאמרו לשמואל על עשיה וזכירה בהדי הדדי דלשמואל על כרחך לא ס"ל כירושלמי

דאל"כ א"כ מעיקר הדין מקדימין השמחה וא"כ על כרחך צריך להקדים זכור ואף שבזמן הזה כבר עפ"י ירושלמי לא מקדימין משום שמסתכלין בה ומאחרים מ"מ בשביל זה שוב לא תעקר פרשת זכור ממקומו בשבת שתיקנו להם אנשי כנה"ג ולהכי צריך על כרחך לומר דשמואל לא ס"ל כלל כירושלמי ועושין הסעודה בשבת ובהדי הדדי אתו.

ומעתה גם דברי רב נחמן בחל בשבת נכונים משום דלרב דס"ל כירושלמי א"כ בני פרוזים עפ"י עיקר הדין היו עושים השמחה בע"ש ולכך צריך להקדים פרשת זכור והיינו לפרוזה. ומעתה גם דברי רב הונא נכונים ונימא במה דפליגי רב הונא ור"נ דלרב הונא ס"ל דרב לא ס"ל כירושלמי וגם רב ס"ל דעושין סעודת פורים ומשתה ושמחה בחל בשבת ביום השבת עצמו ומה דאמר רב בחל בע"ש דלא תקדים וכו' על הפרוזה אמר כן ובעבור בני פרוזה מקדימין גם המוקפין דלר"ה יכול לומר דרב ס"ל דבעינן קביעת שבת א' לפ' זכור לפרוזה ולמוקפין דלר"ה גם בחל בשבת שניהם קורין בו ביום ולא קשיא כלל מהא דמסרגין לשבתות דודאי כל היכי דחל ר"ח בחול מסרגין. ור"נ ס"ל דרב ס"ל כירושלמי ולכך בחל פורים בשבת מקדימין

ג. הגה"ה מבעל חשק שלמה.

ונ"ב ע"י בר"ן שכתב טעם לדברי הירושלמי דאמר דמאחרין הסעודה לאחר השבת ולא מקדימין משום דאכתי לא מטי זמן חיובא כמו בחגיגה והקהל ועי' בטו"א במס' מגילה (דף ד' ע"ב) ד"ה תנ"ה שדחה לטעמו של הר"ן וכתב טעם אחר משום דאחי למטעי שיאמרו דמצות שמחה נוהג ביום הקריאה ותגיע מזה תקלה לכפרים ע"ש ולפי טעמו האידנא דבטלו דין כפרים גם הירושלמי מודה דמקדימין הסעודה לע"ש. ועוד טעם כתב דאינו ראוי להקדים עשיה לזכירה ובקונטרס אחרון ד"ה כיון דאיכא מוקפין כתב טעם זה מדנפשיה ובמחכ"ת כבר קדמו בזה הגאון בעל טו"א ז"ל בעצמו בזה.

ד. הגה"ה מבעל לקוטי חבר בן חיים.

ויל"ד הרי שואלין ודורשין בענינו של יום, ואטו זה גרע מהסעודה הרי גם בזה ידעו כי בשבת הוה פורים.

והיינו בני פרזים ולא מוקפין דאל"כ קשיא הך דמסרגין לשבתות ואף דלר"נ לא בעינן שבת אחד לזכור קבוע לפרזים ולמוקפין מ"מ בחל בע"ש שפיר אמר רב דגם מוקפין מקדימין משום דאל"כ גם לדידהו קדמה עשיה שהרי מקדימין שמחה בע"ש ביום קריאת המגילה. ובזה כל שיטה זו נכונה ורב סבירא ליה כירושלמי ובזמן הזה שמסתכלין בה מאחרין

השמחה ודברי הרי"ף והש"ע נכונים לפסק הלכה ודוק היטב. אלא שדברי הרי"ף אכתי קשיין והוא מדויל ידו משתלם. שהרי"ף פי' לעיל פירוש אחר בדברי הגמ' שבזה"ז הואיל ומסתכלין בה ע"ש בדבריו ולדידיה נסתר סברא הנ"ל. אמנם עכ"פ דברי הגמ' נכונים מאוד ופסק הש"ע ושל הרי"ף עכ"פ נכון לדינא. סליקו להו דיני אורח חיים.

קרבן נתנאל מסכת מגילה פרק א סימן ז אות ד

בענין זמן סעודת פורים וזמן משלוח מנות

הלכה ה' ר"נ בר יעקב בעי הגע עצמך שחל חמשה עשר להיות בשבת. ויקראו זכור. א"ל כן אמר רב והימים האלה הנזכרים ונעשים. שתהא אזכרתן קודם לעשייתן. ולדברי הירושלמי דעושין סעודה בששה עשר הא הוי הזכרה קודם לעשייתן.

ע"כ נראה לי דמשלוח מנות הוא בשבת. דהא שם בפ"ק הלכה ו' פריך ויעשו אותן בשבת. א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה. את ששמחתו תלוי בב"ד. יצא זה ששמחתו תלוי בידי שמים כלומר שסעודת שמחה זו אין לה היכר שהיא משום שמחת נס. כי אם משתה ושמחת שבת. כל זה טעם שלא לעשות משתה שמחה בשבת שצריך לעשות בחול כדי שתהא ניכר לכל שהוא משום תיקון מרדכי ואסתר זכר לנס. משא"כ משלוח מנות. דאין סדר לשלוח מנות איש לרעהו בשבת. א"כ מצוה זו ודאי נוהגת בשבת. וזהו ג"כ עשי' מקרי להכי שפיר אמר דלא הוי זכירה קודם עשייתן ע"כ אין לזוז מפסק ש"ע ולעשות סעודת פורים אחר שבת.

אבל סעודת פורים מאחרין. כגון שחל י"ד או ט"ו לדידן בשבת מאחרין אחר שבת. דקרא ולא יעבור לא קאי אלא אקריאת מגילה. אבל לא אשמחה ומשתה. ר"ן. ובשו"ת מהר"ל נ"ח סי' ל"ב כתב שעשה הלכה למעשה הפך הירושלמי שסמך אגמרא דידן. וראייתו מהא דאמרי' לקמן דף ל' כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי קאתי'. ואי כדברי ירושלמי הא הוי זכירה קודם עשיה. גם באידך מימרא פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא משבת שעברה זכור. ולמה הא הסעודה ביום א' ואז קדמה הקריאה לעשי'. אלא ש"מ דתלמודא דידן סבר שעושין סעודת פורים בשבת ובס' פ"ח סי' תרפ"ח רצה לומר דהירושלמי ס"ל כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה. אבל תלמודא דידן ס"ל דמערבין. זהו ליתא דהא רב ושמואל בעלי מימרא זו אינהו גופייהו דאמרי במועד קטן דף ח' דאין מערבין שמחה בשמחה ע"ש. ותמהני מאד אם נראה להם ראי' זו מתלמודא דידן שיש לסמוך עליו לעשות הלכה למעשה. א"כ ה"ל להקשות דברי ירושלמי אהדי דהא בפ' בני העיר

שו"ת חתם סופר ח"א או"ח סימן קצה

בדין טלטול המגילה בשבת

חולים לא ידרוש וע"כ לא מיירי בהכי, אלא ע"כ ש"ס דילן לא פריך אהיה כותבה משום דהוי מצי לאוקמי (כפרים) [בכפרים] המקדימין ליום הכניסה ועיין מ"ש הר"ן דף רס"א ע"ב בזה והוה דומיא דהיה דורשה דלא מיירי בפורים עצמו, עיין בש"ס ז' ע"ב נגה ולא אתו רבנן וכו', ועמג"א סי' רנ"א סק"ו ובהגהות מנהגים כתב לדחות האומרים רמז אין אסתר מגדת וכתב שהוא שבוש מהש"ס ז' ע"ב, ורצונו מהס"ד בהש"ס אף על גב דלמסקנא אין קובעין מדרש עכ"פ לא מזה הטעם, ותמהתי על מג"א סימן תרפ"ו סק"ג וק"ל. מיהו במהרי"ל איתא שבחורים פנויים שאחרים מטריחים עבורם מגידים להם ההלכה ומייתי לי' אלי' רבה וא"כ משכחת לי' הי' דורשה בכה"ג. ועוד נ"ל דאפילו אי י"ט קבילו עלייהו היינו ביום אבל בלילה לא דהא ימי משתה ושמחה וי"ט כתיב וממעטין לילה ממשתה ושמחה וה"ה מ"ט, וא"כ הך דהיה כותבה מצי איירי בלילה וכן היה דורשה ודברי הירושלמי צ"ע לפע"ד, ע"כ ממה שכתבתי בגליון ש"ע א"ח שלי.

ועתה מצאתי שאהבה נפשי שכבר נתעורר בזה הגאון בטורי אבן [ז' ע"ב ד"ה סעודת] להוכיח מזה הירושלמי דאי הוה קבלו עלייהו יום טוב הוה אסור גם בלילה, וראי' דאסור בהספד ותענית לכ"ע, ולא דמי למשתה ושמחה משום דכעין יום טוב דאורייתא תיקון דממעטין ליל י"ט הראשון

הנה זה לשוני בגליון ש"ע א"ח שלי סי' תרפ"ח סעיף וי"ו כתבתי בצידו וז"ל, הפר"ח החליט לאסור טלטול המגלה בשבת, ובשכה"ג בסימן זה [הגה"ט אות ב'] ולעיל סימן ש"ח [הגב"י אות ד'] מסתפק בזה, ועיין בית שמואל סס"י קל"ו, ומ"מ נ"ל דלא אמרו אלא בט"ו שחל בשבת לכרכים המוקפים דאיכא משום דרבה, אבל ביי"ג שחל בשבת שהוא ערב פורים ואינו זמן קריאה שרי, ועמ"ש מג"א לעיל סי' של"ד סקי"ח. מיהו ממ"ש מג"א לקמן סי' תרצ"ב סק"ו משמע לאסור גם ביי"ג בשבת, וקצת צל"ע מנ"ל דשייך הכא משום דרבה היכא דלא טרידא כולי עלמא כי אם האנושים והחולים דמהאי טעמא לא גזרו על מילה בשבת להר"ן [ר"ה רפ"ד] עיין שם, ואי משום דרב יוסף שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגלה לא שייך בהקדמה כל שהוא מפלג המנחה ולמעלה, מיהו הפר"ח פליג בלא"ה ואוסר לקרותה קודם זמנה אפילו בחול. ויש לי עיון בזה, דהש"ס מגלה ה' ע"ב שקיל וטרי ארבי דנטע נטיעה ומסיק י"ט לא קבילו עלייהו, ומ"ט לא הוקשה להש"ס בלאו הכי נמי אמתני' דרפ"ב [י"ז ע"א] היה כותבה וכו', דכה"ג הקשה הירושלמי דמייתי לי' הרא"ש פרק ב', אע"כ הוי מצי לאוקמי במקדימים לאנושים וחולים מפלג המנחה ומעלה ושמע מינה דמותר להקדים. ויש לדחות, דא"כ כבר קבלו לפורים עליהם ואסור נמי בעשיית מלאכה, ועוד דומיא דהיה דורשה שהמקדים למהר משום

לקוטי פורים המשולש תשובות לג

ממצות שמחה הואיל ואין שמחה לפניו, וכוונתו על ש"ס דפסחים ע"א ע"א, ודפח"ח, ונפק"מ לדינא לפ"ז גם עכשיו שאנו נוהגים שלא לעשות מלאכה, גם בלילה אסור, ועיין פסחים ב' ע"ב ובתוס' ד"ה היכן וכו' וק"ל. עוד כתב שם הגאון הנ"ל, דמשום הכי נמי לא תקינו אנשי כנסת הגדולה קריאת מגלה בלילה אלא מתיקון חכמים או מאלקי אקרא יומם וגו' בש"ס דמגלה ג' ע"א אבל מעיקר התקנה לא הוה אלא ביום, נמי היינו טעמא דומיא דמצוות עשה של תורה הנוהגים בכל י"ט כגון שופר ולולב שאינו בלילה, הוא הדין הך קום עשה דמגלה, אלו דבריו. ותמהתי ממצה ומרור ופסח שעיקר מצותן רק בלילה ומסוכה שנוהגת ביום ובלילה ועיקרה בלילה הראשונה ועמ"ש תוס' שבת קל"א ע"ב ד"ה ואי וכו'. גם צל"ע עליו ממ"ש אהא דמגלה י"ד ע"א פירש"י ד"ה מעבדות לחירות ביציאת מצרים אמרו שירה על הים עכ"ל, והקשה הגאון ז"ל הא התם נמי הוה ממות לחיים כדכתיב המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, ועוד מאי פריך הלל נמי נימא הא ביום ז' של פסח אין גומרים ההלל, אע"כ דלא כפירש"י אלא מהלל די"ט א' דפסח שהוא תיקון נביאים מזה יליף ק"ו, ופריך א"כ הלל נמי נימא כמו שם. וביאר הגאון ז"ל [שם ד"ה יצ"מ], דאין הק"ו מי"ט א' דפסח דאומרים הלל ביום, דזה אינו משום הנס אלא משום י"ט כמו בעצרת וחג, אלא מהלל דליל י"ט א' דפסח דאינו אלא משום נס, מזה יליף הק"ו ע"ש, וצל"ע א"כ פשיטא דה"ל לתקן למקרי מגלה בליליא כמו הלל דליל י"ט א' דפסח.

בשולי הכתב אודיעהו מה שנתחדש לי כעת בחזרי על מסכת מגלה. בריש מכילתין במ"ש הר"ן שם בהא דישב ולבסוף הוקף דשיבת גוים לא מיחשבי ישיבה, והקשה בטורי אבן א"כ בסוף מס' עירוכין [ל"ג סע"ב] בההוא ברייתא דדרש בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב, באותה ברייתא עצמה גז"ש חומה חומה מששים עיר חבל ארגב חומה גבוהה דלתים וברית, מה להלן שהקיפוהו גוים קודם לכן ר"ל קודם שכבשום ישראל ה"נ שהקיפום גוים קודם לכן ע"ש, ולפי הנ"ל הא למה לי קרא מושב עיר חומה דבעי' הוקף ולבסוף ישב, הא בעי' שהקיפוהו גוים קודם כניסתן לא"י והנך כולם הוקפו תחלה שהרי ישיבת גוים לא מיחשבה ישיבה. וכבר פ"א תירצתי דלמ"ד לא קידשה לעתיד לבא וא"כ נהי דאז בכבוש יהושע לא משכחת לה, מ"מ בכבוש עזרא או בכבוש דלעתיד לבא משכחת שיקדשו ערים אחרים ובלבד שהי' להם חומה קודם כניסת ישראל לא"י בעת ההיא ואז אפשר שקדמה להם ישיבת ישראל בימי הגולה, ועיין תשו' מהרי"ט ח"ב ח"ד סימן ל"ז שנסתפק בזה אי יכלו לקדש עיירות אחרים ע"ש, ולפי הנ"ל יהי' מוכרח כן.

אמנם כעת נ"ל ליישב כך, דיש לתת טעם לקדושת בתי ערי חומה ומ"ט לתלות המצוה דוקא במה שהקיפו גוים קודם לכן, היינו משום דעיקור הטעם הוא במה שהפליא הקדוש ברוך הוא חסדו עם [ישראל], שהגוים בנו להם ערים בצורות להשגב בהם מפני אימת בני ישראל והקב"ה הושיעם ומשו"ה

קדושת בתי ערי חומה חמורה משארי עיירות. ואמנם זה שייך בחומות שהקיפו העכו"ם קודם ביאת ישראל לשם, משא"כ אח"כ אדרבא היה יותר טוב אילו נתקיים בנו פרזות תשב ירושלים כמו לעתיד לבא, וזה הטעם נ"ל נמי במה שהקפיד אהוקף ולבסוף ישב, משום דמסתמא הבונים חומה למבצר בונים תחלה החומה או לכל הפחות יושבים על מנת להקיפה, משא"כ הבונים לנוי העיר היא ישבה ולבסוף מקיפים לנוי. ובזה בארתי ליישב קושית מג"א סימן תרפ"ח ס"ק ב' ע"ש, ואמרתי דודאי בשנים קדמוניות היו רוב חומות נעשים למבצר והי' סתמן הוקף ולבסוף ישבה, משא"כ בזמנינו שהרוב הוא לנוי והי' ל' ישבה ולבסוף הוקפה, וזה למדתי מלשון תה"ד סימן ע"ד שכתב דרוב עיירות עתה מוקפים חומה בישוב ולבסוף הוקף, משמע מלשונו עתה ולא בשנים קדמוניות, וע"כ הכונה כנ"ל, כי סברא זו הובאה ברא"ש במס' עירובין לחלק בין לנוי או למבצר ע"ש בפרק מי שהוציאוהו ס"י יו"ד, וא"כ לק"מ קושית מג"א, דודאי ליכא עכשיו שום עיר שתהיה עדיין חומת יהושע בן נון קיימת, ורוב המוקפים עתה הם לנוי והי' ל' לענין [תחומין] ישבה ולבסוף הוקפה לדירה, משא"כ בתי ערי חומה, וכהאי גוונא קיי"ל אעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואז היה למבצר והוקפה ולבסוף ישבה כנ"ל.

והשתא מיושב קושית טורי אבן הנ"ל, דאי לאו דגלי קרא בית מושב עיר חומה

דבעי' הוקף ולבסוף ישב, לא היה עולה על הדעת ללמד מגזירה שוה דחומה חומה ולא שהקיפוהו גוים קודם לכן, דמה סברא הוא זה שיהיה קפידא, ואם נאמר גזירת הכתוב הוא, א"כ הכי נמי נימא דבעינן שתהיה דוקא חומה גבוהה דלתים וברית כי התם, אבל השתא דגלי קרא למעט ישב ולבסוף הוקף, וע"כ היינו טעמא משום דחומה כזו אינה אלא לנוי ולא למבצר משגב ולא נעשה בו נס לישראל, א"כ מזה הטעם בעצמו יש לנו סברא נכונה לחלק בין הקיפוהו גוים קודם או אח"כ כנ"ל ומשו"ה ילפינן זה בגז"ש חומה חומה, ולק"מ קושית טורי אבן הנ"ל.

ובזה הבנתי ג"כ מ"ט תלו קריאת המגלה במקף חומה מימות יהושע בן נון, וכתב הר"ן דיש מפרשים משום שלא היה הנס גדול כ"כ מפני ישראלים דשם נשגבים בחומותיהם, והקשה על זה אדרבא הרי היו דרים עם הגוים בתוך העיר ע"ש, ומפני זה העלה שאדרבא יום ט"ו הוא יותר יקר ונכבד ע"ש. ולפי הנ"ל יתכן שהרי ביום המלחמה כתיב [אסתר ט' ב'] ואיש לא עמד בפניהם, וא"כ הגוים הדרים בפרזים אין חדוש כ"כ במה שלא עמדו בפניהם, אבל אותם שהיו יכולים להשגב במבצר משגב חומותיהם ואפ"ה לא עצרו חיל, לזה היה צריך נס יותר גדול וק"ל. כתבתי פה מ"ד נגהי ליום ב' תענית אסתר תקס"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ

לקוטי פורים המשולש תשובות לה

שו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק ג סימן כט

אם מותר לטלטל המגילה בשבת

לחכם אחד: ע"ד אשר נסתפקת אם מותר לטלטל המגילה בשבת. הנה לא ידעתי שום צד איסור בזה ולא גרע משאר כתבי הקדש והרי קי"ל דרות ושה"ש ואסתר מטמאין את הידים כמ"ש הרמב"ם פ"ט משאר אבות הטומאה הלכה וא"ו ואסתר ברוה"ק נאמרה ועיין מגילה דף ז' ואף דלענין להציל מפני הדליקה מבואר בש"ע סי' של"ד סעיף י"ג דאם אינה כתובה כמשפטה על העור ובדיו אין בה קדושה להצילה מפני הדליקה היינו משום שאין בה אזכרות כמבואר שם ואף בזה פקפק המג"א שם אבל אם כתובה אשורית על העור ובדיו לכ"ע מצילין מפני הדליקה ומכ"ש שמותר בלטול והרי בגט מותר לטלטל אף שכתוב בלע"ז דיכול ללמוד ממנו דיני הגט וכמ"ש הד"מ הובא במ"א סי' ש"ז ס"ק כ"ד ומכ"ש במגילה הכתובה בלה"ק. ומפני שהיה שאלתך תמוה בעיני חפשי ומצאתי בפר"ח סי' תרפ"ח וראיתי שכתב שאסור לטלטל המגילה בשבת. אמנם גם הוא לא אסר רק לדידהו דהיינו למוקפין שקורין בט"ו וט"ו יוכל להיות בשבת ואין קורין המגילה בשבת לכך אסור גם הטלטול דכיון דאסור לקרות בו שוב אסורה בלטול ודימהו לאפטרותא אבל אנן בדידן דל"מ שיחול י"ד בשבת וא"כ בשאר שבת דאין זמן קריאת מגילה פשיטא דמותר דל"ש החשש ובאמת שגוף דברי הפר"ח

תמוהין בעיני דמה"ת לחוש שע"י שמתיר הטלטול יבא לקרות בו כיון דכבר תקנו חז"ל שלא יקראו בשבת ושאני אפטרותא כיון דאסרו לקרות בו משום דלא נתנו לכתוב א"כ אסור בלטול כדאמר בגיטין דף ס' אבל כאן דניתן לכתוב והקריאה דוקא בשבת שאסרו משום גזירה שמא יעבירונו וזה לענין חובת הקריאה בזה גזרו אבל מה"ת לאסור עי"ז הטלטול ואטו אסור להביט בו אתמהה.

וכאשר השקפתי בזה ראיתי שהוא ש"ס ערוך במגילה דף ד' דאמר פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום ופירש"י ומעמידין תורגמן לפני החכם לדרוש אגרת פורים ברבים הרי מבואר דמותר לקרות בו ולטלטלו וא"ל דשם מיירי שאינו כתוב על אשורית ובדיו דלא שייך הגזירה דרבה שמא יעבירונו דהא אסר לקרות בו ולא יצא ידי חובת קריאה בזה דזה אינו דסוף סוף שייך הגזירה שמא ילך אצל בקי שילמדנו הקריאה ויקרא במגלה אחרת ועוד הרי אמרו שם בהדיא פורים אצטריכא ל"מ"ד נגזור משום דרבה ופירש"י דנגזר דרשה אטו קריאה קמ"ל דלא גזרינן וא"כ מבואר ההיפך מהפר"ח. ובאמת שלולא פירש"י הי' מקום לפרש דברי הש"ס דהא דאמר שואלין ודורשין בענינו של יום היינו בהלכות פורים ודיניהם ובזה באמת מסקי הש"ס דלא שייך

גזירה דרבה דמה ענין דיני פורים לקריאת המגילה ולכך לא גזרין אבל לטלטל המגילה ולדרוש בה אפשר דשייך הגזירה.

שוב ראיתי ברי"ף ורא"ש שפירשו בהדיא דשואלין ודורשין בהלכות פורים ולדידהו אפשר לדרוש במגלה אסור. ובזה יש ליישב הא דכתבו הרי"ף והרא"ש דמיירי בט"ו לכרכים והקשה הפ"י דלמה יפרשו כן ואי דל"מ לדידן ממילא נדע זאת ע"ש שהאריך ונדחק ולפמ"ש אתי שפיר דכיון דפירש לענין הלכות אבל לקרות אסור כמ"ש הפר"ח והנה זה פשוט דאף להפר"ח אינו אסור רק בזמנה שאז שייך הגזירה אבל לדידן דל"מ י"ד בשבת אין איסור בשבת דאין זמנה היום וכמ"ש לעיל ולפ"ז זהו דמפרש הרי"ף בחמשה עשר של כרכים שחל להיות בשבת ששואלין ודורשין בענינו של יום ה"פ והיינו דבזה שייך לגזור בדרשה ורק בהלכות מותרין אבל לדידן ל"מ להך דינא. יהיה איך שיהיה מרש"י מבואר להדיא שלא כהפר"ח ואף להרי"ף והרא"ש אין הכרע לדינא דכיון דעכ"פ לא גזרין משום דרבה גם בדרשה אפשר דלא שייך הגזירה ומה דפירשו לענין הלכות היא לתרוצי סוגיא לפרש מה דפריך מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי ושם קאי לענין הלכות פורים ובשטת של רש"י צריך לדחוק לפי מה דמבואר באו"ח סימן ר"צ דת"ח צריך להתענג יותר בשבת ויום טוב במאכל ומשתה וה"א דדוקא פורים שא"צ עונג רק שצריך לבסומי בפוריא אבל לא בעי דין עונג ולכך שואלין ודורשין בענינו של יום אבל לא ביום טוב דצריך עונג וע"ז פריך מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי דלענין לדרוש בענינו של יום פשיטא דהת"ח מחוייב טפי

להורות לעם ד' המעשה אשר יעשון. ובזה מיושב מה דהקשה הח"י בהלכות פסח סי' תכ"ט דמה מקשה מאי אריא פורים הא ביום טוב א"צ לדרוש רק סמוך לפסח. ולפמ"ש אתי שפיר דאף אם נימא דבפסח א"צ לדרוש היינו משום שדרשו כבר קודם לפסח אבל בפורים שלא דרשו כבר פשיטא שגם הת"ח צריך לדרוש.

ובזה מיושב ג"כ מה דקשה לי טובא לפמ"ש התוס' בבכורות דף נ"ז דלמ"ד יום דפסח מתחילין מפורים וכ"כ הב"י שם והפר"ח בסי' תכ"ט. במחכ"ת לא זכר דברי התוס' שם מה שהיה למראה עיניו בס"ק ההוא וא"כ לכך קמ"ל דצריך לדרוש מענינו של יום דה"א דכיון דצריך לדרוש מפסח לא ידרוש בענינו של יום והיא קושיא גדולה. ולפמ"ש אתי שפיר דעיקר קושית הש"ס הוא דעכ"פ כיון דצריך לדרוש מפסח פשיטא דענינו של יום קודם ממה שדורש בה"פ שעוד שהות בדבר ועכ"פ דרשין בתרווייהו וז"ב ודו"ק עכ"פ הדין של הפר"ח תמוה לפענ"ד ומכ"ש לדידן דפשיטא דמותר המגילה בטלטול וכן עמא דבר.

שוב ראיתי באחרונים שהביאו בשם מטה יהודה דגם להפר"ח אינו אסור רק באותו יום שצריך לקרות המגילה אבל שלא בזמנה לא שייך החשש ושמחתי שבראשית ההשקפה סברתי לה מסברא. ובזה מיושבין גם דברי רמב"ם בפ"א בהביאו דין הלז של ריב"ל שחל פורים בשבת ובזה יתיישב קושית הפר"ח ודו"ק אחר כמה שנים מצאתי בריטב"א ריש פרק לולב וערבה שכתב דהא דאמרו וה"ט דמגילה וז"ל פירוש דמגילה נמי

אף על גב דמדרבנן הרי קורין בשבת ובת
טלטול היא ככל כתבי הקדש ואפ"ה כשחל
בשבת אין קורין אותה משום האי גזירה ע"ש
הרי בהדיא דבת טלטול היא ורק לענין
לקרותה אסור משום גזירה ע"ש והוא כמו
שכתבתי ודו"ק.

והנה בשנת תרי"ג מצאתי בפסקי תוס'
במגילה פ"ק אות י"ד וז"ל אין נוהרין
בהוצאת יום טוב משום דכרכים שלנו מוקפין
חומה ובתים ודינן ככרמלית ואין רחבין י"ו
אמות וציין ע"ז ד"ה ויעבינו דף ד' ע"ב והוא
תימה דלא נזכר כלל בתוס' שם ועיין בתוס'
כתובות דף ז' ד"ה מתוך שכתבו דכרמלית
יש להחמיר גם ביום טוב ואין ללמוד מחצר
שאינה מעורבת ועיין או"ח סי' שי"א וסי'
של"ד ועיין סי' תקי"ח שם בט"ז ס"ק ב' ואין
אחד שיזכור דבר זה אך מה שהוסיף שהוא
מוקף חומה ודינן ככרמלית. הנה זה דין חדש
ומצאתי בתה"ד סימן ע"ג שחידש כן דכל
דמוקף חומה יש לה דין כרמלית וע"ש סי'
ע"ז ועיין בש"ע סי' שס"ד ס"ג שהובא דברי
התה"ד להלכה ועיין במשאת בנימין סי' צ"ב
ובמ"א סי' שס"ג ס"ק כ"ז ולא ראו דברי
הפסקי תוס' הנ"ל שכתבו שמוקף חומה יש
לו דין כרמלית ואף ב"ט כל שרחב ט"ז אמה
היה אסור והמ"ב כתב לחלק בין יום טוב
לשבת ע"ש.

והנה אי קשיא הא קשיא דא"כ כרכין
המוקפין חומה דאסרו לקרות המגילה
בשבת כמבואר במגילה דף ב' ע"ב דכ"ע
דמגילה אין קורין בשבת ומטעם דשם
יעבינו וקשה אמאי והא ליכא רה"ר בכרכין
המוקפין חומה ואמאי נגזור שם יעבינו

בדבר שאינו רק משום שבות והיא קושיא
גדולה. ולכאורה רציתי לומר דמשום זה
הוסיף ר"י הטעם משום שעניניהם של עניים
נשואות למקרא מגילה ועיין תוס' שם אבל
אכתי קשה דאיך אמרו דפורים שחל להיות
בשבת שואלין ודורשין ואמרו דפורים
איצטריכא ליה מ"ד נגזור משום דרבה והרי
פורים שחל להיות בשבת כתב הרא"ש דהיינו
דוקא למוקפין חומה דט"ו לא מצי למקלע
בשבתא משום דיוה"כ יקלע בע"ש והרי
בכרכים לא שייך הגזירה כלל שאין שם רה"ר
וצריך לומר דכיון דקי"ל דכרכין המוקפין
חומה אעפ"י שאין להם עכשיו נדון ככרך
וא"כ מש"ה גזרו שם יעבינו באותו מקום
וגם דהרי כל הסמוך עמו נדון ככרך והרי זה
אינו מוקף חומה וגם דאם הים מקיפה מספקא
לי' לחזקי' והרי מחיצה שלא נעשה ע"י אדם
לא חשיבה מחיצה ואתו רבים ומבטלי מחיצה
וכמ"ש התוס' בעירובין דף כ"ב ע"ב ד"ה
דלמא וא"כ שוב שייך לגזור בים דהא
הספינות אזלו על גבה ומש"ה גזרו בכל מקום
וביותר נראה דכיון שעיקר המוקפין תלוי
במה שהיה מוקף חומה בימי יהושע ב"נ
וכתב הרמב"ם הטעם והוא מהירושלמי שלפי
שהי' א"י חריבה באותו עת ולא הי' מוקף
חומה ע"כ תלו בימות יהושע כדי לחלק
כבוד לא"י וא"כ שוב שפיר גזרו שלא לקרות
בשבת דאל"כ הי' בזיון לא"י שאותן שהוקפו
חומה עכשיו בח"ל הי' קורין אף בשבת
ובא"י לא הי' קורין ודו"ק היטב.

והנה אם נימא לחלק בין מוקפין למוקפין
דהיינו שאותן שהן מוקפין עכשיו
מותרין לקרות המגילה בשבת רק שאותן
שאינן מוקפין עכשיו אין קורין בשבת. ובזה

הי' מקום ליישב קושית מהרלב"ח בהא דאמרו במגילה דף למ"ד כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר זכירה ועשייה בהדי הדדי קאתיין והקשה המהרלב"ח דהרי המגילה ודאי לא הוה בשבת וע"כ דעשיה קאי לענין הסעודה הרי מבואר דעשו בשבת ומזה מוכח דלא כהירושלמי שכתב דאין לעשות הסעודה בשבת ועיין ב"ח וט"ז ומג"א סי' תרפ"ח ובתשובה הארכתי בזה ועיין שו"ת תשב"ץ ח"ג. ולפמ"ש אתי שפיר דהא משכחת להמוקפין דקורין בחמשה עשר והיינו אותן שהן מוקפין עכשיו וז"ב ודו"ק.

ומצאתי בספר ארבעה טורי אבן להגאון מוהר"א זצ"ל אבד"ק אמשטרדם שרצה לחדש דבא"י אין בו רה"ר כדס"ד בעירובין כ"ב וא"כ לא שייך הגזירה שמא יעביינו ואין זה כלום דבאמת דחי הש"ס דדוקא מעלות ומורדות דבא"י הוא דלא הוה רה"ר וכ"כ הוא בעצמו וע"ש שתיכף בתכ"ד שכח דברי עצמו ומיישב קושית השער אפרים משום דבא"י לא שייך כלל הגזירה וקורין בשבת וזה היפך כל הש"ס דמגילה וע"כ דבריו תמוהין והיה לו להקשות דכל דמוקף חומה לא שייך הגזירה כמ"ש בפסקי תוס' ובתה"ד ומקום הניחו לי מן השמים ת"ל וראיתי בטורי אבן דף למ"ד שהקשה קושית מהרלב"ח הנ"ל והנראה לפענ"ד כתבתי. ובזה מדוקדק לשון הש"ש כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר והיינו דקצת מוקפין ולא כלם וכמ"ש ומכ"ש אם נימא דשמואל

ס"ל דמוקפין מימות אחשוורוש הוא וא"כ אפשר דבמוקפין חומה עכשיו לא גזרו כלל. ובזה נראה לפענ"ד ליישב קושית בעל ארבעה טורי אבן שדקדק במ"ש להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בכל שנה ושנה ודקדק למה כתיב בכל שנה דוקא במוקפין ולא בארבעה עשר וחמשה עשר בחדש אדר בכל שנה ע"ש.

ולפמ"ש אתי שפיר דהנה בימי מרדכי לא גזרו עדיין גזירה דרבה שמא יעביינו ועיין בפ"י דף ד' ולפ"ז בודאי הי' קורין בט"ו בשבת וא"כ ע"ז דקדק בכל שנה והי' קורין ועושין הסעודה בשבת כמ"ש המהרלב"ח אבל בי"ד דגם בימים שהי' מקדשין ע"פ ראייה הי' רואים שלא יארע בשבת כמ"ש התוס' ר"פ תמיד נשחט וא"כ אין רבותא מה שעשו בכל שנה אבל במוקפין הי' עושין בכל שנה וזה רבותא ובפרט לפמ"ש הסמ"ג דהזאה הי' נוהגין גם בימי משה (היה) הגזירה שמא יעביינו וא"כ הו"א דלא יהיו עושין בכל שנה ולכך קמ"ל דמותר כיון דאי אפשר בענין אחר ע"כ לא גזרו ולא נהגו גזירה זו לענין מגילה. ובזה מיושב מה דקאמר הש"ס ריש מגילה דאתי את ופסקי' והקשה בשער אפרים דהרי בזבחי' אמרו דאת ערבי' ולפמ"ש אתי שפיר דע"כ כאן חלוק דהרי במוקפין כתיב בכל שנה להורות דאף בשבת ועד"ז כתב בארבעה טורי אבן שם אבל דבריו אינם נכונים וכמ"ש למעלה ומ"ש נכון ת"ל מאד מאד ברוך פוקח עורים.

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תקיג

האם קריאת המגילה ביום ערב שב"ק הוא קריאה בזמנם

וזמנים הקודמים הם מתקנת אנשי כנסת הגדולה ורוה"ק כמו בזמנו. ולא יפסידו מצוות מגילה כלל. ושפיר תקנו כן משום מצוות מתנות לאביונים.

(ג) ואף שכתב בעה"מ [בד' הרי"ף ג ע"א] בשם ר' אפרים דהאידינא דבטל קריאת הכפרים בי"א וי"ב. גם היוצא לדרך אינו קורא רק בי"ג משום שנשאר בשבת. ממילא קודם שתקנו חכמים שלאחריהם [שלא] לקרות בשבת בטלו ימים שלפניהם לגמרי. ושוב לאחר שתקנו שלא לקרות בשבת אין בקריאה שמערב שבת מצוות אנשי כנסת הגדולה שנאמרה ברוח הקודש. ושפיר יפסידו עיקר חיוב קריאת מגילה שנאמרה ברוה"ק.

(ד) מכל מקום יש לומר דחכמים שתקנו שלא לקרות בשבת הי' בזמן הבית שהי' אז הקדמת יום הכניסה וחל חיוב אנשי כנסת הגדולה שאם יחול בשבת יקראו מערב שבת ואף אחר חורבן נשאר חיוב זה. דאף שעקרו חכמים אז הקדמת הכניסה משום שמסתכנין בה. מכל מקום חיוב זה שאם יחול בשבת יקראו מע"ש לא עקרו ונשאר חיוב אנשי כנסת הגדולה. ולא דמי ליוצא לדרך שהוא דבר מקרה ותחול בשעה שיוצא לדרך. בזה אמרינן שבטלו ימים הקודמין ולא יחול חיוב עליהן. מה שאין כן שבת שהוא דבר הקבוע שפעמים חל בשבת ומאז בזמן הבית חל

(א) מגילה (דף ה' ע"א) ערב שבת זמנם פירש"י דזמנם משמע שהוא זמן הקבוע מאנשי כנסת הגדולה על כן קשיא לי' והא שבת זמנם הקבוע רק חכמים שלאחריהם תקנו משום דרבה. והקשה בטורי אבן דילמא כו' יוסף סבירא לי' דטעם דאין קורין בשבת משום דעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה [ד ע"ב] ולדידי' על כרחך אנשי כנסת הגדולה תקנו לקרות מע"ש דחכמים שלאחריהם לא יכלו לבטל כו' כיון דליכא דררא דאיסורא. דמה אולמא מצוות עשה דמתנות לאביונים ממצות עשה דקריאת מגילה ועוד כו' עיין שם.

(ב) ונראה לי לפי מה שכתבו הפוסקים [עי' סי' תרפ"ח] ביוצא לדרך ואי אפשר לקרות בזמנו קורא בימים שלפני פורים מי"א ואילך כיון שתיקנו חכמים זמנים אלו לכפרים ועיר שאין שם עשרה בטלנין שקשה להם לקרות בזמנם קורין קודם לכן. הוא הדין היוצא לדרך שאי אפשר לו לקרות בזמנו וחל עליו חיוב אנשי כנסת הגדולה לקרותה קודם. על כן שפיר תקנו חכמים שלאחריהם שלא לקרותה בשבת רק בערב שבת. מה אמרת הא אין בית דין יכול לבטל כו' כיון דליכא דררא דאיסורא ומה אולמא דמתנות אביונים ממגילה. לא קשה מידי דכיון שתקנו שלא לקרותה בשבת ואי אפשר לקרות בשבת. שוב חל חיוב אנשי כנסת הגדולה לקרותה קודם.

החיוב. [ובסי' הקדום בישוב שיטת הרי"ף לא כתבתי כן].

(ה) ובמה שכתבתי מיושב קושיית הט"א על פרש"י בזמנה מתוך שהכל קורין בו איכא פרסומי ניסא ביחיד. אם כן מה מקשה הש"ס

מערב שבת. הא בערב שבת הכל קורין ולמה שכתבתי דעיקר דקריאתם מערב שבת מעיקר חיוב אנשי כנסת הגדולה שתקנו לקרות בכפרים. וכיון שתקנתם בכפרים אינו אלא בעשרה. ממילא אם קורא ביחיד אינו מקיים תקנת אנשי כנסת הגדולה כלל.

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תקיד

דין פורים שחל בשבת מתי עושין הסעודה.

משחרית יקריבו בשחרית דשחרית עיקר ולמאן דאמר ילמד שחרית מערבית יקריבו בערבית דערבית עיקר. הרי דמה שמפורש בכתוב עדיף ממה שנלמד ממנו. ואם כן כיון דזמן גבי עשי' כתיב וזכירה נלמוד ממנו. טפי שייך הזמן לעשי' ממה ששייך לזכירה.

ג) והטעם בזה ברור. שהרי העשי' הוא משתה ושמחה ודאי הם בימים שנחו בהם מאויביהם ועשו בשעת הנס משתה ושמחה. אבל זכירה הוא קריאת המגילה וזכר לימים שהיו צועקין כמו שכתב רש"י [ד ע"א] בהא דחייב לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום דכתיב אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומי' לי ופרש"י זכר לנס שהי' זועקין בימי צרתן יום ולילה עד כאן. ועל כן זמנים שנחו בהם לא שייכי כל כך לקריאת המגילה אלא דאתקש לעשי'. ועל כן בכפרים תקנו להקדים וכן כשחל בשבת. אבל עשי' לא שייך כלל להקדים וטפי שייך לאחר. דאחר כך הי' להם מנוחה והי' שמחים ולא להקדים. וע"כ בני כפרים שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה. דשמחה לא שייך כלל להקדים. ולא משום דשמחה אפשר להו בזמנה. דאם כן לפי מה שכתב ריטב"א [ד ע"ב] בטעם הקדמה לבני כפרים משום שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכין ביום פורים. ואם יהי' עליהם חיוב קריאת מגילה בפורים לא יוכלו לעשות בני הכפרים הסעודה שלא יהי' להם פנאי. ואם כן מה חזית שהקדימו הקריאה יקדימו הסעודה ולא הקריאה ולא יצטרכו להקדים לעולם

א) הנה בירושלמי [ה ע"א] הובא בר"ן פרק קמא דמגילה [בד' הרי"ף ג ע"ב] פורים שחל בשבת אין עושין אותה בשבת דכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה יצא שבת ששמחתו בידי שמים על כן עושין אותה באחד בשבת. והקשו הראשונים מאי שנא מקריאה שנדחה לפניו ולא לאחריו משום דכתיב ולא יעבור. ואפילו בי"ד שחל בשבת מאי שנא מקריאה דעל כורחך הטעם או די"ד וט"ו אית בי' גם כן משום ולא יעבור או משום דזמנו של זה לא כזמנו של זה והכי נמי בסעודה. והר"ן תירץ דולא יעבור ליתא רק בקריאה שקבעה תורה זמנים אחרים אמרה תורה ולא יעבור שזמנים אלו יהי' לפנייהם ולא לאחריהם. מה שאין כן בעשי' שלא קבעה לה תורה זמנים אחרים. וזמנו של זה לא כזמנו של זה ליתא אלא באותם שזמנם קבוע. ומה שעושין דוקא לאחריהם ולא לפנייהם משום דקודם לא הגיע זמן חיובא כחגיגה והקהל עד כאן דבריו עיין שם.

ב) והנה במה שכתב הר"ן דלא יעבור קאי רק אקריאה שתקנו להם זמנים אחרים. מה שאין כן עשי' שלא תקנו להם זמנים אחרים כלל לא קאי עליהו ולא יעבור. נראה לי לפרש מצד הסברא דהנה זמנים דקרא כתיבי גבי עשי' וזכירה איתקש לעשי'. ומשמע דטפי עיקר הזמן המפורש בכתוב לעשי' מלזכירה כמו שכתבו התוספות יומא (דף ל"ד ע"ב) בציבור שאין להם נסכים לשחרית ולערבית אלא לאחד מהם. למאן דאמר ילמד ערבית

מב לקוטי פורים המשולש תשובות

אלא יום אחד ולא יצטרכו לתקן להקדים שלשה ימים. אלא כמ"ש דטפי שייך הזמן המפורש בספר לעשי' ממה ששייך לקריאה וסעודה לא שייך להקדים כלל.

(ד) אך במה שכתב הר"ן דהא דעושין דוקא הסעודה לאחריהם ולא לפנייהם משום דאכתי לא מטי זמן חיובא כחגיגה והקהל. קשה לי דהא בתשעה באב קאמר טעם בפני עצמו משום אקדומי פורענותא. ולא סגי' לי' טעמא דלא מטי זמן חיובא דאיתא בגמרא כחגיגה והקהל ולומר בכולם חד טעמא. על כורחין דוקא חגיגה דמרבין קרא לתשלומין כל שבעה וכן הקהל דיום ג' של חג נמי הוה אתחלתא דמועד. והוא זמן מצוה. אבל תשעה באב כן לי לאחר זמן כמו לפני זמן. ואם כן סעודת פורים אין מעלה בלאחריו יותר מלפניו.

(ה) ולפי עניות דעתי נראה ליישב. דהנה קשה לי בקושיית הש"ס ריש מגילה ואימא שיתסר. הא אין מעבירין על המצוות [ומעביר מזמן לזמן חשיב מעביר כבדף ו' ע"ב] עי' לעיל סי' תק"ו ג' [[כיון שמוותרין לקרות בזמנם אלא שהקילו חכמים. אם כן כשמעביר מזמן הקבוע אית ב' משום מעביר. ונראה דקושיית הש"ס הי' דימא שזה קולא שהקילו חכמים על בני כפרים שיהי' מותרין להעביר על המצוה. אבל לא הקילו לקרות לפני הזמן דאז עדיין לא מטי זמן חיובא. שהרי גם לאחר התקנה מותרין לקרות בזמנו ויוצאין ידי חובת קריאה כבני העיר. ואם כן כשם שלא חל על בני עיר החיוב קודם הזמן. כמו כן על בני כפרים. והרי עושין המצוה בשעה שאינם בני חיובא. מה שאין כן לאחר שעבר הזמן שלא

אפשר להם עוד לקרות בזמנו. ועל כן מחויבין אז לקרות. זה קושיית הגמרא. ומשני ולא יעבור כתיב. והאי לא אינו לא תעשה מדרבנן [דאם כן בחשבם ז' מצוות דרבנן על תרי"ג להשלים מספר כת"ר. הא איכא נמי לא תעשה דלא יעבור] אך זה שלילה כמו הדל לא ימעיט שהוא שלילת קולת הדל שאין כאן קולא מחמת שהוא דל. וכמו לא תצא כצאת העבדים. וכמו לא יבקר הכהן לשער הצהוב. הכי נמי ולא יעבור שאין כאן קולא להעביר על המצוה. ועל כן מקדימין.

(ו) והנה זה כשחל פורים בחול שמותר לקרות בזמנו. אך בחל בשבת שאי אפשר לקרות בזמנו. לכאורה קשה שיאחרו לאחר השבת. ומשום מעביר על המצוות ליכא כיון שבשבת אין זמן קריאה.

(ז) אך שתי תשובות בדבר. האחד כיון דבזמן תקנת אנשי כנסת הגדולה הי' קורין המגילה גם בשבת כמו שפירש"י (דף ה' ע"א) ד"ה ערב שבת זמנם. ואם כן לא תקנו אנשי כנסת הגדולה זמן לאחר י"ד וט"ו. ואם כן אחר כך שנאסרה הקריאה בשבת אי אפשר להם לקרות רק קודם י"ד שתקנו אנשי כנסת הגדולה. ואין להקשות דכשחל י"ד בשבת יקראו בט"ו דהוי זמן למוקפין. דלא קשיא די"ב וי"ג עדיפי דהוי זמן לפרזים עצמם אם לא יהי' בעיר עשרה בטלנין. הא חדא.

(ח) ועוד דאפילו כהאי גוונא שאסור לעשות בשעה שפוגע יש משום מעביר. וראי' מהא דאסור להניח בתיק של ראש קודם של יד שלא יפגע בשל ראש ויצטרך להעביר. אף שאסור להניח של ראש קודם של יד. מכל מקום חשיב מעביר ומשום שאם יניח של

ראש מצוה היא. הכי נמי אם יקרא המגילה בפורים שחל בשבת. נהי דעבר על גזירת חכמים. מכל מקום מצוה עבד. [ע"ע לעיל סי' שע"ט אות ח'].
 (ט) אך בענין הסעודה שגם בימי אנשי כנסת הגדולה לא ה' נוהג בשבת. ושפיר תקנו זמן שאחר י"ד וט"ו ולית ב' משום מעביר שאי אפשר לקיים כלל סעודת פורים בשבת שאוכל ושותה ואף על פי כן אינה סעודת פורים ששמחתו בידי שמים אין כאן מעביר כלל. ואם תאמר מכל מקום למה מאחרין דוקא ולא מקדימין. יש לומר דט"ו שחל בשבת אם מקדים לקרות ב"ד אית ב' משום זמנו של זה לא כזמנו של זה. ובקריאה שמקדים הוא משום דאי אפשר לאחר שלא תקנו חכמים אחר כך לקריאה כיון שבימי אנשי כנסת הגדולה ה' קורין בשבת ולבני כפרים אי אפשר לאחר משום מעביר. על כן בעל כרחין מקדים ואינו חושש לזמנו של זה לא כזמנו של זה. מה שאין כן בסעודה שאפשר לאחר וכנ"ל.

(י) ובי"ד שחל בשבת שאין מקדימין ל"ג משום שהיא זמן מלחמה ואינו יום ניח וכמו שאמרו בירושלמי [ד ע"ב] למאן דאמר ארבעה עשר שחל בשבת מקדימין ליום הכניסה ואינו קורא בערב שבת משום שהוא יום מלחמה ואינן יום ניח. ולמאן דאמר שקורא בערב שבת ולא ביום ה' היינו לענין קריאה. אבל לענין שמחה ודאי שאין עושין ביום מלחמה דמהאי טעמא קבעו בו תענית אסתר. ואיך יקבעו בו משתה ושמחה כנ"ל.

(יא) אך עיקר דברי ירושלמי שאין עושין סעודה בשבת ונדחה לאחר שבת. לא

משמע כן בגמרא דידן (דף למ"ד ע"א) בהא דפליגי רב ושמואל פורים שחל בערב שבת רב אמר מקדימין [לקרות פרשת זכור] כי היכי דלא תקדים עשי' לזכירה אי אמרת מאחרין. ושמואל אמר מאחרין משום דגבי מוקפין בהדי הדדי אתו ע"כ. ותיפוק ל' דבמוקפין קדמה זכירה דהא עשי' לא הוה עד למחר. ויותר קשה דבסוף הסוגיא פורים שחל בשבת רב נחמן אמר עדיין מחלוקת דלרב מקדימין דאי אמרת אין מקדימין יהי' בבני עיירות זכירה ועשי' בהדי הדדי והא עשי' לא הוה עד למחר וקדמה זכירה לעשי'. ובטורי אבן הרגיש בזה ולא תירץ כלום. ורלב"ח [שו"ת מהרלב"ח סי' ל"ב] באמת הוכיח מסוגיא זו דעושין הסעודה בשבת דגמרא דידן פליג אירושלמי.

(יב) ונראה ליישב דהא צריך עיון בהא דמאחרין הסעודה עד אחר שבת. ובודאי דהוא תשלומין די"ד שחל בשבת. וכמו חגיגה כשחל יום טוב בשבת נדחה לאחר שבת והיא תשלומין. וכן כתב בספר האשכול להדיא. והרי בחגיגה (דף ב' ע"א) הקשו התוספות והא מאן דלא חזי בראשון לא חזי בשני. ותירצו בתוספות דגברא בר חיובא והזמן לא חזי. ואף דלילה גם כן פסול זמן ואף על פי כן למאן דאמר לילה מחוסר זמן אין לו תשלומין. ותירצו אחרונים משום דלילה לא חזי לשום קרבן. לא שייך שום חיוב אגברא. מה שאין כן שבת שראוי לקרבן ציבור כמו שחילק במשנה כריתות פ"א [ז ע"ב] גבי מפלת לאור שמונים ואחד. והכא לא שייך לומר כיון דשבת הוי זמן סעודת שבת. דהא סעודת פורים לעשות אותם ימי משתה ושמחה ושבת אין המצוה כלל לעשות

מִדּוּ לְקוּטִי פֻּרִים הַמְּשׁוּלֵשׁ תְּשׁוּבוֹת

אותם ששמחתו בידי שמים. נמצא בשבת לא שייך כלל המצוה דלעשות ולא רמיא שום חיובא אגברא ולא שייך תשלומין.

(ג) אך נראה ליישב דהנה בתוספות יבמות (מ"ד ע"א) דאלם ואלמת דמיבמין אף דכל שאינו עולה ליבום אין עולה לחליצה. והוא הדין להיפוך כל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום. ותירצו דבני חליצה הם אלא דפומייהו כאיב להו. וצריך להבין מחיגר בראשון ונתפשט בשני [חגיגה ב ע"א] שאין לו תשלומין משום שאינו בר חיובא בראשון ולא אמרין בר חיובא ורגלו דכאיב לי' וכמו אין לו רגל דמייבם מהאי טעמא.

(ד) אך ברור של דברים דבראי' המצוה יראה פני ה'. הרי החיגר יכול לראות אלא דכל זמן שהוא חיגר אין הראי' מצוה כלל. ואם כן לא שייך לומר שמחוייב לראות. שהרי הראי' אינה מצוה כלל אצלו. אבל חיגר לחליצה באמת אם הי' חולץ הי' מצוה על כן שפיר מקרי חייב בחליצה אך שאינו יכול [ובמקום אחר [אבנ"ז יו"ד סי' שס"ו אות ט'] הקשיתי על רמב"ם דפסק [חגיגה פ"ב ה"ה] סומא בראשון ונתפתח בשני דפטור מן ראי' אך שאינו יכול לראות ואלו הי' רואה הי'

מצוה. ותרתני דילפינן מהקהל דסומא פטור אף שיכול להקהלן והכי ברירא דהא מילתא.

(טו) מעתה עשי' דפורים דמצוה לעשות אותם ימי משתה ושמחה ושבת שמחתו בידי שמים כבירושלמי. ואם כן אינו יכול לעשותו כיון שכבר הוא עשוי בידי שמים. דומה לכתב על גבי כתב דלאו כלום. אבל אם הי' יכול לעשותו יום משתה ושמחה הי' מצוה. על כן חשיב בר חיובא ופומי' דכאיב לי' ויש לו תשלומין. אבל חל פורים בשבת לרב דסבירא לי' דאי אפשר זכירה ועשי' בהדדי שמצוה דוקא להקדים זכירה. נמצא שאם יהי' פורים ביום הזכירה לא יהי' מצוה בעשי' בו ביום כלל. דמצוות עשי' דוקא אחר יום הזכירה. ואפילו הי' יכול לעשות אותו יום משתה ושמחה לא הי' מצוה ולא חשיב פומי' דכאיב לי' ולא יהי' לו תשלומין דוק והבן.

(טז) ואין לדחות מ"ש דמה שאינו יכול לעשותו יום משתה ושמחה דומה לפומי' דכאיב לי' כמו חיגר בחליצה. לומר דשאני התם שמקרה הוא שהוא חיגר. מה שאין כן שבת שבעצמותו אינו ראוי. דליתא דמכל מקום חשיב מקרה לגבי פורים שאירע בשבת ומחמת זה אינו יכול לעשות ודו"ק.

שו"ת שיח יצחק^ה סימן שסט

בענין שואלין ודורשין בענינו של יום לגבי פורים.

זכר לזה היום, דהסעודה נפסק בירושלמי היא באחד בשבת, וזכר לנס דאורייתא כגון או קריאת מגילה או סעודה מרובה ומשלוח מנות, וכ"ז אינו בפורים שחל בשבת, ולזאת מקשה הגמ' מאי אריא פורים שחל בשבת שאין יכולים לעשות זכר אחר, הא אפילו בכל יום טוב שמראים היו"ט בכל האמור בכ"ז דורשים, ומכ"ש שחיוב לדרוש בפורים לעשות זכר עי"ז, וכבטור הנ"ל, ועי"ז מתרץ מהי דתימא נגזור משום דרבה, ולענ"ד גזרו אקריאת התורה בשבת משום דבסי' קל"ט נפסק, וגם כאן, כיון שכבר קרא ושנה המגילה ביום אתמול כי יעבור, כבר בקי בו, וליכא למיחש והבן.

במגילה דף ד' ע"א, פורים שחל להיות בשבת שואלים ודורשים בענינו של יום, מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי, דתניא משה תיקן להם גו', פורים אצטריכא, מהו דתימא ניחש משום דרבה וכו'. לענ"ד הפירוש בגמרא עיין בטור תרפ"ח, וז"ל, פורים שחל להיות בשבת כגון ט"ו לבני כרכים, דאילו י"ד לא יבוא לעולם בשבת, אין קורין את המגילה בשבת אלא מקדימין לקרותה בע"ש וכדי שיזכרו ענין היום דורשין בענינו, עכ"ד. והנה ביום טוב מקיימים מצות היום כגון בפסח אכילת פסח מצה ומרור, ועושים סעודה ומשתה ואמירת הלל, ובט"ו שחל בשבת אין יכולים לעשות

ה. רבי יצחק ב"ר ישעיה יששכר בער ווייס נולד בשנת תרל"ג בעיר פרעשבורג. הוא למד בישיבה בעירו אצל רבו המובהק ר' שמחה בונם סופר בעל 'שבט סופר', ובגיל עשרים כבר שימש כאחד מרבני העיר. בשנת תרס"ד התמנה לרב בעיר אדלבורג שליד פרשבורג, ובשנת תרע"ו מונה כראב"ד של הקהילה החשובה ווערבו, וגם הקים בה ישיבה שעמד בראשה. הוא עסק הרבה גם בתורת הנסתר, ואף התקרב לכמה מגדולי החסידות. ר' משה ור' שבתי שפעטיל אחיו היו גם הם תלמידי חכמים חשובים. ר' יצחק ווייס זכה להערכה רבה מגדולי דורו עמם היה בקשר, ובעיקר היה קשור לידידו ר' יששכר שלמה טייכטאהל, בעל שו"ת 'משנה שכיר', שאף הוסיף קונטרסים של תשובות מאת הר"י ווייס לכמה מחיבוריו. רוב כתביו בכל חלקי התורה אבדו בשנות המלחמה, ומשרידיהם הוציאו לאור בני משפחתו את הספר 'שיח יצחק', ובו תצ"ז סימנים של תשובות והערות בארבעת חלקי השו"ע. הספר יצא לאור בשנת תשנ"ה ע"י קרובו ר' שבתי שמואל ווייס במסגרת מפעל 'מורשת יהדות הונגריה' של מכון ירושלים.

שו"ת שיח יצחק סימן ש"פ [ד"ה הזכרת עה"נ]

הזכרת עה"נ במוסף בפורים.

למוקפין, עיין בטור סי' תרפ"ח, שחייבים להזכיר על הנסים במוסף, דשם חידוש הוא, דהוה אמינא הואיל שאין קורין המגילה ביום ההוא שאין להזכיר, עיין ברמ"א סי' תרצ"ג ס"ב, דאעפ"י שלא קראו עדיין המגילה אומר על הנסים בתפלת ערבית, ועיין סי' תרפ"ח סעיף ו', וצ"ע.

ברמב"ם פ"ב מהלכות תפלה הלכה י"ג, בחנוכה ובפורים מוסיפין בהודאה על הנסים, שבת שחלה להיות בחנוכה, מזכיר על הנסים במוסף כמו שמזכיר בשאר תפלות. אם שמדרכו של הרמב"ם לתפוס לשון הגמ', בכל זאת צל"ע למה לא הזכיר שגם פורים שחל בשבת, כגון ט"ו

חזון איש או"ח סימן קנה

בדין איזה יום עושין הסעודה, ובאיזה יום מקיימין משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובענין קריאת נשים בעשרה, ובגדר קריאת המגילה בעשרה

א. מגילה ה' א' מתני' באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין. ברי"ף הביא הירושלמי דסעודת פורים שחל בשבת מאחרין, ואחרונים ז"ל [המ"א והק"נ] הביאו קר' רלב"ח מסוגיא דלקמן ל' א' בפורים שחל להיות ע"ש ר"א מקדימין פ' זכור שלא תקדים עשי' לזכירה ושמאל אמר כיון דאיכא מוקפין עשי' וזכירה כהדדי ניהו, אלמא דסעודה דמוקפין בט"ו ונראה דזכירה של פרשה זכור קבעו חכמים קדם פורים שהוא יום שאירע בו הנס במחייית המן, ויום הפורים קורין אותו חכמים עשיה שהוא יום שאנו עושין אותו זכרון על העבר, כדכתיב ט' כ"ז, להיות עושים וגו' והכונה קביעות הימים למצותן, וכן מתפרש הא דאמר י"ז א' מה עשיה למפרע לא, ור"ל אין ט"ו קדם ל"ד שאי אפשר לפרש על משתה ומשלוח מנות ומלא"ב דבהן אין סדר, ופ' זכור הוא זכירה לעשות בעתיד, ואין נפקותא אם אנו נוהגין בו המצות שקבעו בו חכמים או לא, דמ"מ יום הפורים הוא יום המאורע ובו מצות זכרון של הנס, והרי אמרו ד' א' דשואלין ודורשין בט"ו שחל להיות בשבת, ואם אין אנו מקיימין בו קריאת המגילה וסעודה מפני שאי אפשר מ"מ לא שייך לקרוא את יום ט"ז יום המאורע אף שיש בו מצות סעודת פורים להשלמה מה שחסרנו בשבת, [ומה שאמרו ב' ב' איתקיש זכירה לעשיה

היינו קריאת המגילה כלפי עשיית סעודה קורין אותה זכירה, ומשתה ושמחה קורין עשיה] וברש"י ה' א' מבואר דבזמן כנה"ג היו קורין בשבת ואח"כ גזרו משום דרבה.

ואחרי שהדבר מפורש בירושלמי דהסעודה ביום א' ופסקוהו הראשונים ז"ל כמבואר בר"ן וסתמו בשו"ע אין מקום להרהר, ולק' מבואר מקור בגמ' דאפשר לאחר בה דאמר רב יוסף מפני שעניניהם של עניים כו'.

ד' ב' מפני שפניהם של עניים נשואות למ"מ, פרש"י וא"א בשבת, נראה דר"ל דאי אפשר להביא מתנות לבית עני משום איסור הוצאה, ונראה דמה"ט אי אפשר לקיים משלוח מנות בשבת, ואפשר דאין לקבוע מצוה זו בשבת דהוי עובדא דחול כיון דכל העם עסוקין בזה [זכר לדבר שורה ביצה י"ד ב'] אבל אין סברא דמשום דיוצאין מתנות לאביונים במעות אי אפשר בשבת דשפיר יש לקיים בבשר ויין, והדבר מוכרח שהרי גזרו במגלה שמא יעבירה, ואיך אפשר לקיים משלוח מנות ומתנות לאביונים בשבת שעיקרן הבאה מבית נותן לבית מקבל [ואכילת מקבל בבית נותן תתכן רק באופן מוגבל ומצומצם].

מח לקוטי פורים המשולש תשובות

והא דאמרו מפני שעניניהם כו' משמע דלולא טעם זה היה אפשר לחלק ויקבעו קריאת המגלה בשבת ומשלוח מנות ומלא"ב ליום אחר, ונראה דהיינו לאחר המשלוח ליום א', אבל להקדים אי אפשר דהרי משמע דעת חז"ל נזכרים ונעשים דוקא זכירה קודמת לעשיה, ואפשר דעיקר טעם דעניניהם של עניים כו' היינו שאין ראוי לקרות המגלה ולא לשמחם אבל אם יקדימו ליתנם לית לן בה, וע"כ הכונה שאין מקדימין עשיה לזכירה אבל י"ל שאין רגילין לאמצווי נפשן לפני הנותנין אלא ביום הקריאה].

ולהאמור נראה דחל ט"ו בשבת דבני כרכין קורין בע"ש, מש"מ ומלא"ב בע"ש ודלא כמש"כ בק"נ, ובלא"ה נראה דמש"מ ומלא"ב אינם מתחלקים ולכן לא הזכירו גמ' משל"מ דזה בכלל מלא"ב, ואמנם במ"א בשם רלב"ח כ' דמש"מ בכלל משתה ושמחה [שמעתי בשם כנה"ג דמשלוח מנות בכלל מתלא"ב וכמש"כ] והא דבני כפרים המקדימין נותנין לעניים ביום הכניסה ומש"מ ביי"ד הוא משום דעיקר זמנם ביי"ד, אבל יום ט"ז שאינו יום הנס לא עבדינן בו אלא סעודה המוזכרת בירושלמי.

ב. לענין קריאת נשים בעשרה [למוקפין בחל יי"ד' בשבת] יש הרבה צדדין להקל. א. דעת רש"י הראב"ד והרז"ה והרא"ש, שאין דין עשרה לעיכובא אפי' שלא בזמנו. ב. מדברי הר"מ פ"א ה"ז מבואר דשלא בזמנו הנאמר בגמ' אינו אלא חוץ מיי"ד וט"ו, אבל בני חמיסר הקוראין בארביסר

איכא פרסומא טובא כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם, ואם זה ג"כ בכלל שלא בזמנו ובעי" לא יתכן לומר ההלכה בלשון אלו הקוראין קדם יי"ד, דהרי לשון זה ממעט בני ט"ו הקוראין ביי"ד, אלא ודאי האמת כן דאין בני ט"ו הקוראין ביי"ד בכלל שלא בזמנו ומש"כ במ"ב בשעה"צ אות נ"ט תמוה דבגמ' איתא יי"ד שחל בשבת וקוראין ביי"ג דזה חשיב שלא בזמנו. ג. באו"ז מסתפק בלאו בני חיובא אי הוו בכלל עשרה [והיינו קטנים] ומשמע דנשים ודאי הוו בכלל עשרה כיון דבני חיובא נינהו ואיכא פרסומא ניסא [ולשון הרמ"א בנשים כבר כתב המ"א דאינו מדוקדק] וכ"כ הרמב"ן דאפי' רובא כבר יצאו לית לן בה, דלאו משום זכותא דעשרה הוא אלא משום פרסומא ניסא, וא"כ אין מקום לקבוע בפרסומא ניסא תנאים ולמעוטי נשים. ד. למש"כ הרמ"א דיחיד שלא שמע א"צ עשרה כיון דכבר נתפרסם בקריאת עשרה בציבור, נראה דגם שלא בזמנו הדין כן, ונפל בבירא כל הנידון.

בגליון יד אפרים כתב דהרי"ף ותו' דהביאו רא"י דהלכה כרב מהא דאמר ר"י י"ט ב' בציבור מכלל דאיכא ביחיד לית להו סברת הראב"ד דאם כבר קראו בציבור איכא פרסומא וינכל יחיד לקרותה אח"כ יחידי, דא"כ אפשר לאוקמי ההיא דר"י בהכי, ואפשר דלא שייך לאוקמי בהכי כיון דלא הוזכר דבר זה בהדיא בגמ', מדרך הגמ' לפרש, וסתמא משמע דר"י בא למעט יחיד הקורא בזמנה, דבר שהוזכר בהדיא בגמ' ודברי הראב"ד נלמד מהיה עובר אחורי

ופסולה בציבור דיעבד אף שאין ציבור מעכב זה אי אפשר.

ו' ב' תוד"ה ורבי, ויש שנוהגין כו', והר"ן כתב דעושין סעודה בראשון אבל לא משל"מ דזהו בכלל מתלא"ב דאינו אלא בשני, ולא דמי לבני כפרים המקדימין דנותנין מלא"ב ביום הכניסה ומ"מ משל"מ בזמן דהתם הסעודה ג"כ אינה ביום הכניסה, ור"ל דהתם אין עושין הסעודה ביום הכניסה משום דיי"ג אינו יום שנחו הלכך אע"ג דנותנין לעניים ביום הכניסה משום שעיניהם נשואות למ"מ, מ"מ משל"מ ביום הסעודה דכשם דסעודה ראוי לקבוע בזמנה כן משל"מ עדיף בזמנה, אבל הכא לענין אדר ראשון ושני נהי דסעודה עבדינן גם בראשון, כשם שאסור בהספד ותענית, ויש מקום לומר לנהוג גם משל"מ ומלא"ב שהם בכלל חיזוק שמחת הפורים, והמשנה אמרה דאין מלא"ב בראשון אין לנו לחלק ולומר דמשל"מ איתא גם בראשון, אלא משל"מ ומלא"ב חד מלתא היא ומשל"מ בכלל מלא"ב דתנן שאינן אלא בראשון, ובני ט"ו שקוראין ביי"ד ועושין סעודה בט"ז אין הכרע מדברי הר"ן לא לכאן ולא לכאן, די"ל דיי"ד עדיף לענין משל"מ כיון דהוא עיקר הזמן לרוב העולם ומרויחין ג"כ דריעות של משל"מ ומלא"ב הם יחדו, וי"ל דחיזוק השמחה בט"ז עדיף.

דין עשרה אינו דוקא באחד קורא ותשעה שומעים אלא אפי' כל אחד קורא במגלה שלו, כדתנן י"ז א' היה כותבה כו' אם כיון לכו יצא ובגמ' י"ח ב' מוקמינן לה דמנחה מגלה קמי' וקרי לה מינה, ולר"א דאפי' בזמנה בעי עשרה, ולדעת הרי"ף דעשרה

ביהכ"נ אם כיון לכו יצא וכמו שהביא ב"י בשם הר"ן, והר"ן כתב כיון דבמקום הקריאה יש עשרה, ודעת הראב"ד דה"ה ביחיד הקורא אחריהם, ועוד נראה לדעת הסוברין דעשרה מעכבין מוכח בגמ' דלאחר שקראו בציבור מותר ביחיד דאמרו י"ח ב' לא יאמר אקרא חציה עם הציבור כו' משמע דחציה הראשון לא יקרא עם הציבור דהיטא דלישנא בלשון חכמים לומר ואחזור ואקרא בציבור אחר אם היה הדין כן, דבליכא ציבור אחר לא שייך לדון בזה.

ומש"כ ב"א שם דהראב"ד ס"ל דבמקום דבעינן עשרה אף דיעבד לא יצא ביחידות, והראב"ד חידש דלאחר הציבור חשיב כבציבור כדי לתרץ ההיא דר"י בכתובה בין הכתובים, אין לכל זה הכרח, ואם הראב"ד שהביא הא"ח הוא הראב"ד בעל השגות הרי דעתו ז"ל מבוארת פ"א ה"ז דאין עשרה אלא לכתחלה, וההיא דר"י באין לו עשרה, ולא מוקי לה בקורא אחר הציבור.

נראה לדעת רש"י וסיעתו דאין עשרה מעכבין לכו"ע, הא דאמר הקורא במגילה הכתובה בין הכתובין לא יצא בטל למאי דמסיק דדוקא בציבור דכיון דביחיד יצא בה ע"כ בצבור ג"כ יצא דאפשר לחשוב את הציבור ליחיד ומה נגרע שהן עשרה, וזהו בכלל ומחו לה, וכן פי' הר"ן, אלא דהר"ן פירש דאף לדעת הרי"ף דשלא בזמנו עשרה מעכבין מ"מ מגלה כתובה בין הכתובין כשרה דיעבד שאין זה חסרון גמור כחסרון עשרה וזה אינו מוכח די"ל דומחו לה אינו אלא להכשיר בזמנו אלא הר"ן דקדק דלשון ומחו לה משמע לשבר הדין שאמר, אבל שתהא כתובה בין הכתובין כשרה ביחיד

מעכב, מוכח מכאן דאע"ג דקרי לעצמו
מ"מ מקרי עשרה, ונראה דאע"ג דאין
קוראין כולן יחד בשוה אלא אחד ממהר
קריאתו ואחד מרבה במתינות אין בכך כלום
כמו הכא דקרי וכותבה ואינו מכוין עם
הציבור מ"מ יצא אפי' לרב אסי, דלא
משמע כלל דאיירי דהציבור ממתין עליו עד

שיכתוב, וכן הדין נותן דגם בתפלת עשרה
כל שקבעו בב"א מקרי ציבור אף שאחד
מזדרז ואחד מתעכב, וכש"כ הכא במגלה
דא"צ עשרה רק משום פרסומא ניסא
וכמש"כ לעיל, ואף אם היחיד מתאחר
וגומר קריאתו אחר הציבור מקרי בציבור,
דכן הוא בכותבה.

שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סימן קכז

פורים שחל בשבת ונאנס ולא קרא בע"ש.

(סימן קפו) בקטן שאכל ביום אחרון של שנת י"ג לעת ערב קודם הלילה ובתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון, מצדד שם לומר דאם בירך קודם לילה דכשהחשיך צריך לחזור ולברך כיון דבעידן דבירך לא היה חייב מה"ת לברך אינו יכול לפטור חיובא של דאורייתא, ע"כ. ולפ"ז גם לענין מגילה יש לדון דהקריאה בעודו קטן שאינה אלא מטעם חינוך אינה פוטרותו מקריאה של דברי קבלה דהוי כדאורייתא, ויהיה מחוייב לקרותה בשבת (דלא מצינו שאנשי כנה"ג ביטלו מצותה בשבת).

וכן מה שהוא רוצה לומר דלרבה דקריאה שמדברי קבלה אינה אלא בשבת, יהא מחוייב לקרותה בשבת מפני שלא יצא בע"ש המצוה שמדברי קבלה.

לכאורה יש לדון לאידך גיסא, דהרי לרבה עקרו את המצוה מדברי קבלה לגמרי, וקריאה דע"ש אינה אלא דרבנן בעלמא, וא"כ מאי אולמא דקטן זה ליפות כחו יותר מגדול שבטלו ממנו מצות קריאה מדברי קבלה, וגם הוא אינו מקיים אלא מצוה דרבנן בעלמא כמו הקטן. ולפי זה א"א לומר דרב שאמר ערב שבת זמנא קמ"ל לענין קריאה דקטן שהגדיל בשבת, דבלשון זה אין שום הכרעה על הדין, דיש פנים לכאן ולכאן, ובלא"ה כבר כתבתי לעיל דגם לרבה דעקרו קריאה דשבת משום גזירה דשמא יעבירונו, עדיין י"ל דגם קריאה דע"ש היא מצוה מדברי

פורים שחל בשבת דמקדימין מקרא מגילה בערב שבת, אם נאנס ולא קרא בע"ש, וכן מי שנעשה בר מצוה בשבת דבערב שבת קטן היה, אי מחוייב לקרות המגילה בשבת.

הנה כבר נתעורר בזה הגאון רבי שלמה הכהן מווילנא בהגהותיו חשק שלמה למסכת מגילה (דף ה ע"א), בהא דפריך שם ע"ש זמנא, הא שבת זמנא, והקשה הטורי אבן, דלימא דקמ"ל כרב יוסף דגם קריאה דערב שבת הוא מדברי קבלה מתקנת אנשי כנה"ג ודלא כרבה דקריאה דע"ש לא הוי אלא תקנתא דרבנן בעלמא ולא מדברי קבלה, וזהו שאומר רב דע"ש זמנא מאנשי כנה"ג, ומאי פריך. והטורי אבן מצדד לתרץ קושייתו דא"כ מאי קמ"ל רב ומאי נ"מ לדינא אי הקריאה מדרבנן או מדאורייתא. והגאון הר"ש מווילנא מחזק הקושיא דנ"מ לענין קטן שהגדיל ביום הפורים שחל בשבת, דלרב יוסף דקריאה דערב שבת היא מתקנת אנשי כנה"ג וע"ש זמנא הוא א"כ גם קטן יצא בקריאה דער"ש מטעם מצות חנוך, אבל אי שבת זמנא אפשר דלא יצא בקריאה דאתמול וצריך לקרות בשבת פעם שנית, וכן נמי בשכח ולא קרא בערב שבת, עכ"ד.

הנה מה דפשיטא ליה דלמ"ד דערב שבת זמנא מדברי קבלה יצא הקטן בקריאה דע"ש שקרא מטעם מצות חינוך, לא משמע כן מדברי רבי עקיבא איגר בחידושיו לאו"ח

קבלה דאנשי כנה"ג וכמו שנתבאר לעיל. וממילא דאין נ"מ בין רבה לרב יוסף ולא קשה מידי. שו"מ בספר יהושע (פסקים וכתבים סימן רכו) שנשאל שם במי שנאנס ולא קרא את המגילה בערב שבת בפורים שחל להיות בשבת בי"ד לבני עיירות או בט"ו לבני כרכין, אם מותר לקרותה בשבת או לא, ובתחילה מצדד לומר דלפי מש"כ הר"ן בר"ה (דף כט ע"ב) דמה"ט לא גזרו

גבי מילה בשבת גזירה דרבה, דלא גזרו אלא בשופר ובלולב, משום דהכל טרודים ולא מידכרי חד לחבריה משא"כ מילה ע"כ, וא"כ בנדון הנזכר דאין כולם טרודין דלא שייכא הך גזירה דשמא יעבירונו פשיטא דיכול לקרות המגילה בשבת, אך לאחר עיון היטב נראה שזה אינו וכו', ומסיק להלכה דאין לקרות המגילה בשבת בשום אופן, ואכמ"ל.

שו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן נ

בענין שואלין ודורשין בפורים שחל להיות בשבת.

אמנם אחר העיון ראיתי הטעמים שכתבו שם לא שייכים בנד"ד, ומקודם נבאר דברי ריב"ל הנ"ל, אם הכוונה על פורים שחל בשבת דוקא, או ה"ה או מכ"ש בחל בחול הדין כן, דפליגו בזה גאוני קמאי, דהנה בחידושי הרשב"א שם כתב לפרש דברי הש"ס הנ"ל, דקפריך מאי איריא פורים, דקס"ד דהא דריב"ל משום דכיון דאין קורין בו ביום את המגילה, וליכא פרסומי ניסא בפה בו ביום, מ"ה צריך לדרוש בו ביום בהלכותיו כדי לפרסם ניסא בפה ביומו, ומאי איריא פורים אפילו יום טוב שאנו מתעסקים בו ונוהגין בו קודש אפילו כן שואלין ודורשין בו ביום כנ"ל עכ"ד, ולפי"ז תי' הש"ס דנקט שבת לרבנותא, דלא חיישינן לדרבה בזה, ולפי"ז אין חילוק בין פורים בחול או בשבת, ובין פורים לשאר יום טוב, דבכולן שואלין ודורשין ביומו בענינו של יום.

אולם התוס' שם (ד"ה פורים) כתבו דריב"ל דוקא בחל בשבת אמר דשואלין ודורשין, לפי שאין קורין את המגילה משום גזירה דרבה, אבל בחול א"צ שהרי קורין את המגילה, וטפי איכא פרסומי ניסא עכ"ל, א"כ לשיטתם הדין דשו"ד בפורים שחל בשבת דוקא ולא אם חל בחול, וכן ס"ל להרמב"ם (בפ"א מה' מגילה הי"ג) וז"ל ושואלין ודורשין

בס"ד ירושלים עה"ק ת"ו יום ב' תצוה י' אדר תשל"ז לפ"ק.

הנה נתעוררתי מאת ידי"נ הרה"ג וכו' מוה"ר הלל שלעזינגער שליט"א בדבר פורים המשולש בשנה זו לעיין בכתב יד של זקיניו הגאון המפורסם מוה"ר עקיבא יוסף זלה"ה אשר כתב בענין המבואר בש"ס (מגילה ד' ע"א) דשואלין ודורשין בשבת, והגאון הנ"ל הרחיב בזה וכתב שכך נהג הוא, ותמה הרה"ג מוהר"ה שליט"א על אשר העולם אינם נזהרין בזה, ויש להחזיר העטרה ליושנה.

הנה בהשקפה ראשונה עלה במחשבותי, דהרי כיון שאיתא בש"ס שם בזה"ל, ואריב"ל פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום, מאי איריא פורים אפילו יום טוב נמי דתניא משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח וכו' פורים איצטריכא לי' מד"ת נגזור משום דרבה קמ"ל עכ"ל, וא"כ כיון דמדמה הא דפורים לתקנת משה בכל יום טוב, וכבר תמה הב"ח (ברס"י תכ"ט) על מה שאין אנו דורשין בפסח ושאר יום טוב עצמם, וכתב שם כמה טעמים לזה, אולי יש לומר דהה"ד בפורים, וכן משמע לכא' מדברי הש"ע המחבר והרמ"א שלא הביאו שניהם בש"ע, וברמב"ם מובאים שניהם.

בהלכות פורים באותו שבת כדי להזכיר שהוא פורים עכ"ל.

ותימה על הלח"מ שם שכתב וז"ל מלשון רבינו ז"ל משמע דמשום שהוא נדחה וקראו המגילה אתמול וישכחו שהיום הוא פורים לכך הצריכו לדרוש בענינו של יום, אבל אם לא הי' נדחה שקראו המגילה היום לא הי' צריך, ובגמ' לא מוכח הכי דאמרו שם בפ"ק על מימרא דרביב"ל וכו' מאי איריא פורים וכו', משמע דרבנותא הוא לאשמעינן דמזכירין כאן וכש"כ כשלא הי' נדחה וכו', ונראה לומר דרבינו ז"ל רצה לומר דאע"ג דאיכא למגזר משום דרבה וכו' והשתא פשיטא דקורין בשאר פורים מכ"ש וכו' עכ"ל, וכה"ג ראיתי בס' הלקוטים הנדפס ברמב"ם (ירושלים תשל"ה) שהביא מס' נמוקי מהרא"י דהרמב"ם רצה לומר מה נפ"מ בדרשת הדינים בשבת, כיון דכבר כל דיני מקרא מגילה ומתנות לאביונים נוהג ב"ג, לזה מפרש כדי להסביר שהוא פורים עיין שם, אבל קשה דלמה הצריכו לדוחק הנ"ל ברמב"ם הרי התוס' ס"ל דשבת דוקא, א"כ למה לא נאמר דגם הרמב"ם ס"ל הכי כנ"ל, ושו"ר דבביאור הגר"א (או"ח סי' תרפ"ח סעי' ד' ד"ה יום ט"ו) דכתב דהרמב"ם אזל בשיטת התוס' הנ"ל, ואשתמיטתיה זה לבעל לח"מ עיין שם, אמנם מה שכתב הגר"א שם על הש"ע דהשמיט מש"כ שואלין ודורשין וכו', משום דס"ל דלאו דוקא בשבת אלא לרבנותא עיין שם, צ"ע דבשלמא אם הש"ע הביא הדין בשאר יום טוב דדורשין ביומו, י"ל דס"ל דאף פורים כן, וא"צ להשמיענו בפורים כיון דאין חילוק בין חול לשבת, ועוד כיון שבש"ס צריך להשמיענו שבא לומר של"ח לדרכה,

הרי בש"ע בודאי צריך להודיענו, דאף אם אמורא צריך לפרש דבריו מכ"ש בש"ע, ודוחק לומר דאדרבה דלשיטתו דלא הזכיר בשאר יום טוב משום דלא נהגו כן בזה"ז כן גם בפורים כנ"ל, דהרי כפי המבואר להלן יש לחלק בזה בין שאר יום טוב לפורים.

והנה במג"א שם (ס"ק ט') הביא דברי הש"ס דשואלין ודורשין בענינו של יום בפורים בשבת, וכתב ע"ז המחצית השקל וז"ל וקמ"ל אף דאין קורין משום שמא יעביר המגילה ד"א ברה"ר אבל בדרשה לא גזרינן, כ"ה בגמרא עכ"ל, משמע מדבריו דס"ל בפשיטות בדברי המג"א דס"ל דלאו דוקא בשבת אלא כש"כ בחול דשואלין ודורשין וזה כהרשב"א ולח"מ הנ"ל, אמנם בפמ"ג שם ס"ל דשבת דוקא עיין שם.

והנה בטעם דאמרינן שבת דוקא, אף דהתוס' כתבו מטעם דשבת דאין קורין המגילה, צריך פרסומא ניסא, אבל עדיין טעמא בעי אמאי יגרע משאר יום טוב להודיע ההלכות, יש לומר משום דיש לחלק בין דאו' לדרבנן, אבל לפי"ז צ"ב פרכת הש"ס מאי איריא פורים אפילו יום טוב נמי, דלמא לאשמעינן דאין לחלק בין דרבנן לדאו', דבשלמא אם באמת לא מחלקינן בין חול לשבת, י"ל דפשיטא לי' להש"ס דאין חילוק בזה בין דאו' לדרבנן, או משום דדברי קבלה כדאו' דמי, ועי' בפני יהושע שם שכתב דמדמקשה הש"ס מאי איריא פורים אפילו ביום טוב נמי, אלמא דאין לחלק בין דאו' לדרבנן, א"כ בחנוכה נמי מצוה לשאול ולדרש עיין שם, כ"ז ניחא אם נאמר דבאמת כן הוא דשו"ד בין בחול בין בשבת, אבל אם

הפי' בש"ס דרך בשבת שואלין ודורשין בפורים, א"כ אין ראי' לחנוכה, ואף בשבת חנוכה, דהרי הנרות דולקות מער"ש עד הזמן הצריך בשבת עצמו, ואין חילוק בין חול ובין שבת בזה, ולפי שיטתם חוזר הקושי' על המקשן, דדלמא צריך להשמיענו דאין חילוק, ומנ"ל לומר דכוונת ריב"ל בשבת דוקא. (וצ"ע ג"כ דברי הפנ"י שם (בד"ה מיהו) דכתב כעין זה אליבא דהתוס' דכל דתיקן רבנן כעין דא' תיקן, וכש"כ פורים דדברי קבלה כד"ת דמי, והרי אליבא דהתוס' דס"ל למסקנא דשבת דוקא אי אפשר לומר כן).

וביותר קשה לפי מה שכתב בריטב"א שם ששני הלשונות חלוקות בעניניהם, כששואלין ודורשין בהלכות הפסח בפסח, היינו לדרוש בהלכותיו ממש ברבים, והכא גבי פורים, כיון שכבר קראו את המגילה בה' בשבת או בע"ש אין לדרוש עכשיו בהלכותי', אלא דורשין בענינו של נס דרש המגילה, וכן פרש"י ז"ל לדרוש אגרת פורים ברבים עכ"ל, וא"כ הוי ב' ענינים, ומה הקשה מאי איריא ול"ש לומר דא"צ לומר דלא גרע מיו"ט, ואף שכתב שם הריטב"א דהכי פרכינן מאי איריא פורים דלית בזמני' זכירה אחרונה בפה אלא שמחה בעלמא שנוהגת בזמנה ול"ה פרסומי ניסא כולי האי, דבשבת איכא סעודה קצת, ודינא הוא לדרוש בענין הנס משום פרסומי ניסא, דלא מחייב למיעבד הזכרה בבהמ"ז, אלא שאם בא להזכיר מזכיר בהודאה, ואפילו כי מזכיר בתפילה ליכא פרסומי ניסא כולי האי, דאפילו ימים טובים דאית בי' כמה זכירות כבטול מלאכה ולנהוג אותו קודש וכמה הזכרות, אפיי"ה חייבים לדרוש בהלכותיו כדתניא וכו' עכ"ל, אבל מ"מ

נתקשיתי מאד בזה, דסוף כל סוף הוי ענין אחר שאינו ביום טוב ושפיר צריך להשמיענו זה, ושוב ראיתי כי כוונתי בזה להמג"א (סי' תכ"ט סק"א), שכתב מהאי טעמא להוכיח דהא דשואלין ודורשין ביום טוב בענינו של יום כגון פסח ביציאת מצרים, והלכות שהוזכר בברייתא לאו דוקא, דאל"כ מאי פריך מאי איריא פורים, הא ריב"ל מיירי בעניני פורים היינו דרוש ובשאר יום טוב הלכות, וכמ"ש במהש"ק שם עיין שם, אבל להריטב"א דכתב שהם חלוקות צ"ע.

ונראה דמהאי טעמא ס"ל להתוס' דשואלין ודורשין בפורים בשבת, היינו הלכות, משום שס"ל לדחוק דהלכות שאיתא גבי יום טוב לאו דוקא, ואם נאמר דבפורים הכוונה לדרוש בהנס, א"כ מה פריך מאי איריא כנ"ל, ומה דכתב בריטב"א דכיון דכבר קראו המגילה ביום שלפניו, אין לדרוש עכשיו בהלכותי', י"ל דמ"מ הרי גם בשבת איכא עוד דינים בקריאה בתורה פרשת ויבא עמלק וסעודת פורים בשבת או אחר השבת, דפליגו הפוסקים בזה אם עושים אותה בשבת או ביום א', ובש"ע פסק אחר השבת, והוא עפ"י הירושלמי, עי' בב"י שם ובטו"ז ומג"א ומהש"ק ושע"ת, והפר"ח מצדד שיעשה הסעודה וגם משלוח מנות בשניהן, (והריטב"א שכתב שם דבשבת צריך סעודה קצת צ"ע מה כוונתו), ואיך שיהי' איכא עוד כמה דינים לידע באותו שבת, וכן הר"ן פי' שם הכוונה על ההלכות עיין שם.

אמנם עדיין קשה להסוברים דשואלין ודורשין בפורים בשבת דוקא, א"כ עכ"ח שאני פורים משאר יום טוב, ומה פריך

מאי איריא, ואם לומר דבהו"א לא ס"ל לחלק, רק להתרצן יש לחלק כנ"ל, א"כ לא הי' לומר משום דלא נימא כרבה, יאמר בפשוט דבא לומר דוקא בשבת ולא בחול.

איסורי, אז הולכים לחומרא אף דהו"ל רק דרבנן, משא"כ להמחבר בש"ע דל"ל לחלק כנ"ל כמבואר בב"י שם י"ל דס"ל כבה"ג הנ"ל עכת"ד.

והנלענ"ד בהקדם ליישב דברי המחבר בש"ע דלא הביא את דינא דשואלין ודורשין בפורים בשבת וכו' וכתב הגר"א משום שהוא ס"ל דאפילו בחול נמי כנ"ל. וי"ל דהרמב"ם והמחבר בש"ע אזלי לשיטתן עפ"י מ' שראיתי בתשו' חת"ס (או"ח סי' קס"א) שכתב בטעם פלוגתת הפוסקים בעיר שספק מוקף חומה מימות יהושע ב"נ, דהר"ן (פ"ג דמגילה) בשם הגאונים ס"ל דיקראו רק ב"ד שהוא יום הראשון שפוגעים בו, והרמב"ם (בה' מגילה פ"א) וכן בש"ע או"ח (סי' תרפ"ח) ס"ל דקורין בב' הימים, דתלוי בפלוגתת בה"ג והרמב"ם בס' המצות (שורש א'), דבה"ג ס"ל קריאת הלל דאו', והחזיק בידו הרמב"ן שם, והרמב"ם השיג על בה"ג, ולפי"ז כיון דאמרינן (בפ"ק דמגילה י"ד ע"א), דאנשי כנה"ג למדו ק"ו השתא מעבדות לחרות אומרים שירה ממיתה לחיים לא כש"כ, והרי ק"ו דאו' הוא, הרי חיוב ההלל בפורים ג"כ דאו' וקריאתה זו הלילא, נמצא ספק קריאה הו"ל ספק דאו' וקורין בשניהם. והר"ן בשם הגאונים ס"ל כשיטת הרמב"ם דהלל בכל יום טוב אינו אלא מדברי קבלה, וס"ל דברי קבלה כדרבנן דמי וספיקא להקל, אבל כ"ז ניחא לומר בשיטת הש"ע דס"ל כבה"ג דהוי דאו', אבל להרמב"ם לשיטתי' דס"ל דהלל דרבנן, א"א לומר כנ"ל, ובזה י"ל דרמב"ם לא אמר דקורין בב' הימים אלא כמו טבריה דימה חומתה דאיכבע חומה, או בעיר שי"א אומרים כך וי"א כך דהו"ל איכבע

ובזה י"ל דהרמב"ם והמחבר בש"ע לשיטתן, דלשיטת הש"ע כבה"ג דפורים דאו' לא גרע משאר יום טוב ושואלין ודורשין ביومם אף בחול, והרמב"ם לשיטתו דהוי דרבנן ולא דמי לשאר יום טוב ע"כ ס"ל בשבת דוקא.

והנה באמת אם באנו ליישב את דברי המחבר בש"ע י"ל בפשוט שהוא ס"ל להדיא גבי פורים דדברי קבלה כדברי תורה דמיא כמבואר בדבריו (בסי' תרצ"ו סעי' ז') עיין שם.

אולם עדיין קשה דאף למאן דס"ל דהוי דאו', היינו משום דקריאתה זו הלילא כנ"ל, מ"מ הרי בהלל גופי' כתב הרמב"ן שם, ליישב הפליאה שהפליא הרמב"ם שם על הבה"ג האין נחשוב שקריאת ההלל ששיבח בו דוד לא' שמשה רבינו צונו בה, וכתב הרמב"ן ע"ז וז"ל וגם בעיני יפלא מאמר הרב שהוא עצמו ז"ל מנה במצות תפילה שנאמר ועבדתם את ד' א', וידוע כי בתלמוד אומר תדיר תפילה דרבנן וכו', והנה לדעתו צריך שנפרש ונאמר שנצטוו ישראל להתפלל וכו', אבל שיתחייבו בכל יום בקר וערב זה תקנת חכמים וכו', והנה הרב למדנו ענין הזה, וביאר אותו לנו ביאור שגם אם כן למה יתפלא על ההלל שנצטוו למשה בסיני שיאמרו ישראל שירה במועדיהם וכו' ובא דוד ותיקן להם את ההלל הזה שישירו בו וכו', וכן אמרו (ברכות מ"א) משה תיקן ברכת הזן וכו' ולמה יתמה הרב בהלל של דוד יותר

מכל התשבחות כולן וכו' עכ"ל, והנה החת"ס כתב דלפי"ז י"ל גם במגילה כן למ"ד קריאתה זו הלילא, דעכ"ח הכוונה כמו בהלל דהיינו דמדאו' הוי רק המצוה לומר שירה, ובאו אנשי כנה"ג ותקנו קריאת המגילה זה הלילא, וכיב"ז מפורש בדברי החת"ס עה"ת (פ' תצוה דס"ח ע"ג מדה"ס) וז"ל משום דעכ"פ מה"ת מחויב לעשות שום זכר להנס משום דילפינן ק"ו מפסח דהשתא מעבדות לחירות עבדינן זכר לנס, ממיתה לחיים לא כש"כ, אלא שבזה יוצאים י"ח בשום זכר כל שהוא וסגי אפילו באיסור הספד ותענית ורק חכמים עשו זכר רב וגדול בשמחה משתה ויו"ט וקריאת מגילה וזה הוא מדרבנן מתקנת אנשי כנה"ג וכו' עכ"ל, א"כ לפי"ז יוקשה אמאי נחמיר משום ספיקא דמוקפין אף לשיטת הבה"ג לקרוא במגילה בב' ימים.

ואולי י"ל עפי"ד הר"ש חיון שהביא המג"א (בס"י קפ"ד סע"ד ד') בספק אם בריך ברכת המזון צריך לחזור ולברך אף ברכת הטוב והמיטיב, כיון שצריך לברך הג' ברכות דהוי דאו', אם לא יברך גם ברכה רביעית הוי זלזול עיין שם, ועי' בהגהות יד שאול (יו"ד ס"י צ"ח ס"ב) דהסביר בזה מה דמחמירינן בספק איסור דאו' שנתערב במין במינו ברוב דהוי ע"י גלגול דרבנן עיין שם, וא"כ כמו כן הכא כיון שצריכין להחמיר גם ביום ב' בנוגע לדאו' משום ספק אם לא נחמיר גם בדרבנן הוי זלזול, אבל צ"ע לפי"מ שכתב בחת"ס עה"ת, דבמה שאסרינן בהספד ותענית יצאנו י"ח דאו', א"כ הרי בלא"ה גם בפרזים אסורים בהספד ותענית בב' ימים כדאיתא (בס"י תרצ"ו סע"ג ג') עיין שם.

אבל עכ"פ מה דאתאן מינה יש בפורים ענין דהוי מדאו' היינו לעשות זכר לנס, וענינים דהוי דרבנן, ובזה בפורים בחול דיש קריאת המגילה וכל דיני משלוח מנות ומתנות לאביונים וסעודה בודאי כבר יצאו ידי דאו', בעשיית זכר לנס, ואם משום איזה דקדוקי הלכות, בודאי אין כאן רק משום דרבנן, ואין דומה להלכות פסח וכו' דיש גם משום דינים במ"ע ול"ת דהוי דאו', משא"כ בשבת דאין קורין המגילה וליכא מתנות לאביונים וגם לא סעודה ומ"מ להירושלמי וגם מה דל"ה בהספד ותענית ג"כ ל"ה זכר משום דאסור בלא"ה משום שבת, שוב יש חשש דלא יצאו ידי דאו' בעשיית זכר בפרסומי ניסא, שפיר למידין מיו"ט, ובזה שפיר מקשה הש"ס מאי איריא פורים אפילו יום טוב נמי וא"ש בעזה"י.

ודאתאן מהנ"ל דפליגו ראשונים ואחרונים אם הא דריב"ל דשואלין ודורשין בפורים שחל בשבת דוקא, או הה"ד או כש"כ בחול, אמנם אף דמצד א' בחול עדיף דל"ה משום דרבה, אבל מצד ב' עדיף שבת גם להסוברים בחול ג"כ, מ"מ בשבת איכא משום פרסום הנס כמו דאיתא ברמב"ם כנ"ל, וכ"ז אף לפי פ"י הלח"מ ברמב"ם כנ"ל, וא"כ אף אם נדמה פורים בחול למ"ד דשואלין ודורשין, ליו"ט, והמנהג שנהגו להקל בשאר יום טוב שייך גם בפורים בחול, מ"מ בשבת דיש גם משום פרסומי ניסא בפורים שאני ושואלין ודורשין כמבואר בש"ס וברמב"ם וש"פ.

אמנם נראה דאף בפורים בחול להסוברים דשו"ד כנ"ל, אינו דומה בזה ליו"ט,

דהנה הב"ח שם (בסי' תכ"ט) כתב ללמד זכות על המנהג שאין דורשין ביום טוב עצמן, דמה שאמרו הלכות פסח בפסח וכו' לאו ביום טוב עצמו קאמרו אלא סמוך לפסח וסמוך לחג כדנפקא לן מקרא בפסח דצריך ל' יום קודם עיין שם, וא"כ בפורים דאין דורשין מקודם כמ"ש התוס' שם (מגילה ד' ע"א ד"ה מאי איריא) עיין שם, צריך באותו יום עצמו, איברא קשה ע"ז מדברי הש"ס (מגילה) שם, דמשה פורים ויו"ט להדדי כמו שהקשה החק יעקב שם (סי' תכ"ט) עיין שם, וכתב דסומכים על הפיוטים שיש בהם הרבה דינים עיין שם, אכן בפורים אין אומרים פיוטים שיש בהם דינים, ועי' באלי' רבה שהקשה גם על ישובו של החק יעקב, וכתב ליישב עם מה שתי' הב"ח על הא דאין דורשין ל' יום קודם, משום שמתקבצות בקהלות גדולות הבני הכפרים לשמוע דרשת הרב עיין שם, כן י"ל האי טעמא על מה שאין דורשין ביום טוב עצמו, אבל יש סתירה לזה

מדברי התוס' (מגילה) שם ומשאר פוסקים, ועכ"פ בנוגע לפורים ל"ש רוב מה שכתבו גדולי האחרונים בישוב המנהג, ועכ"ח צריך לומר דנקטו העולם לעיקר כדברי התוס' וש"פ דס"ל דדברי ריב"ל בפורים שחל בשבת דוקא הם, ובס' ארחות חיים שם (תרפ"ח אות ט') הביא מפ"ת שכתב עוד לחלק בין חול דטריד בסעודת פורים כמ"ש (במגילה ז'), אבל בשבת הא אין עושין סעודה, ואפילו להפוסקים דעושים מ"מ אסור באפי' ובישול עיין שם.

והעולה מהנ"ל דמנהג העולם שאין דורשין בפורים בחול, אין בכדי רק להפקיע את עצמו מאיזה טעם שיהי', אבל בנוגע לחל בשבת לכולי עלמא מוטל החיוב של שואלים ודורשים ביומו, ויש להחזיר העטרה ליושנה וכמבואר בדברי הגאון מוה"ר עקיבא יוסף ז"ל כנ"ל.

יצחק יעקב ווייס.

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן ס

מדרשתי בסוגיא דשואלין ודורשין בפורים שחל להיות בשבת.

במס' (מגילה ד' ע"א) ואמר ריב"ל פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום, מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי וכו' פורים איצטריכא לי' מ"ד נגזור משום דרבה קמ"ל עכ"ל, וברי"ף שם איתא ואריב"ל פורים שחל להיות בשבת פי' יום חמשה עשר לבני כרכים שחל להיות בשבת וכו' עכ"ל, וכתב הר"ן משום דארביסר לא מקלע לן בשבת אלא חמיסר וכו' עכ"ל, והפני אחרי שהעיר דלהרי"ף הו"ל להביא לשון הגמ' סתמא וממילא הוי ידענן דנפ"מ לדידן לענין ט"ו, כתב דנראה דהרי"ף דינא אתא לאשמענן דל"ת דוקא היכא דמיקלע י"ד בשבת הוא דקאמר ריב"ל דשואלין ודורשין בשבת וכו' משא"כ היכא דמיקלע ט"ו בשבת סד"א דעיקר זמנם של מוקפין הוא בערב שבת וכו' כיון שהוא זמן קבוע לכל העולם למשתה ושמחה וכו', ומשום הכי הוצרך הרי"ף ז"ל לאשמענן דהיכא דמיקלע ט"ו בשבת נמי שואלין ודורשין מענינו של יום דעיקר זמנם בשבת וכו', ואי תקשה א"כ מאי מקשה הש"ס מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי האיכא למימר דריב"ל אתא לאשמענן הך מילתא גופא רבותא דמוקפין, אלא דאיכא למימר כיון דסתמא קאמר לא משמע לתלמודא דהך רבותא לחוד אתא לאשמענן ודו"ק עכ"ל. ורצ"ל כיון דסתמא קאמר ולא קאמר ט"ו שחל להיות בשבת, לא משמע דהך רבותא אשמענן.

אמנם עוד יש להעיר דהי' אפשר לומר דיש רבותא במימרא דריב"ל אף בי"ד שחל להיות בשבת דשואלין ודורשין, ולא רק מטעם דאמרינן בגמרא מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל, (ועי' בקרבן נתנאל על הרא"ש בסוגיין, שכתב דאף דרב יוסף ס"ל (בד"ד ע"ב) הטעם דאין קורין בשבת מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, מ"מ כתב התוס' שם דרב יוסף ס"ל נמי טעמי' דרבה, דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא, אלא משום דאיכא נפקותא בטעמא דר"י בזמן שביהמ"ק קיים דליכא שבות במקדש, ואפ"ה אסור משום סברא דרב יוסף עיין שם, וש"מ דלרב יוסף אף בטעמא דעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה לבד, דחינן מקרא מגילה בשבת) לפי מה דהסביר הפנ"י מש"כ רש"י דאגרת פורים קאי כיון דעיקר זמן קריאתה קודם הגזירה הי' בשבת, ונהי שגזרו אח"כ. מ"מ חייב לקרותה מיהא לדורשה ברבים ע"ש. דהנה בטו"א (ד"ה ע"א) כתב דבשלמא אם נאמר הטעם משום יעבירנה איכא למימר חכמים אחרונים תקנו בחל בשבת להקדים לע"ש, ואף על גב דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו כדאמר לעיל (ד"ב) גבי הקדמה ליום הכניסה, ה"מ בדבר שאינו סייג משום דררא דאיסורא, אבל בדבר סייג אפילו לעקור דבר מה"ת בשוא"ת שפיר דמי, כדאמרינן (ביבמות צ'), דהא שופר ולולב דשל תורה נמי בטלו בשבת משום גזירה

דרכה, אבל לרב יוסף דמפרש הטעם מפני שעניניהם של עניים נשואות למ"מ, בעכ"ח אנשי כנה"ג בעצמן תקנו כן להקדים מה"ט, דאל"כ א"א לרבנן בתראי לעקור לתקנתם, כיון דליכא סייג משום דררא דאיסורא עיין שם, א"כ לפי"ז היכא דחל בשבת, לרב יוסף הוי ע"ש זמנם מעיקר התקנה, וא"צ להיות שואלין ודורשין, ובזה י"ל דריב"ל אשמעינן דטעמא משום דרבה, ולא משום מהו דתימא משום דרבה כנ"ל.

אמנם הטו"א העיר מטעם הנ"ל, על פירכת הש"ס על הא דאמר רב יהודה ברי דר"ש ב"ש משמי' דרב פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם, ערב שבת זמנם והא שבת זמנם הוא, ופרש"י ע"ש זמנם הוא. משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי אנשי כנה"ג מדלא אמר מקדימין לערב שבת וכו' עכ"ל, וק"ל דבשלמא לרבה ניחא, אבל לרב יוסף, עכ"ח ודאי זמנם הוא מע"ש מאנשי כנה"ג כנ"ל, (עי' שם שכתב כמה נפ"מ בזה, א' לענין אם הנשים יכולים להוציא אנשים, דאם הוי מאנשי כנה"ג הוי דברי קבלה, ונשים רק מדרבנן, אבל אם הוי רק מתקנת חכמים יכולין להוציא, אם לא שנאמר דנשים תרי דרבנן, ואנשים חד דרבנן ואינן יכולים להוציא אנשים אפילו אם הוי מתקנת חכמים, וכמ"ש התוס' (בפ"ג דכ"ד) לענין קטן, אבל להרמב"ן דלא ס"ל כתוס' יש נפ"מ כנ"ל, ב' לענין ספיקא אי קרא המגילה, דבדברי קבלה אזלינן לחומרא לפי מה דס"ל להטו"א, ואם הוי רק מתק"ח אזלינן לקולא עיין שם), ותי' הטו"א דעכ"ח רב ס"ל טעמא דרבה, דרב ה' מדבית רבי כדאמר (פ"ה דגיטין נ"ח), והנה

לעיל (מגילה ג' ע"א), אמר מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה ק"ו מעבודה, ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין, ת"ת וכו' (וצ"ע דלמה הוצרך הטו"א לזה, הרי בפירוש אמר שם רב כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן למקרא מגילה), והקשו התוס' אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה, ותיירצו כיון שמשאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה מש"ה קרי ל' ביטול, וא"א לעשות עבודה קודם, משום דטוב לקרות בצבור משום פרסומי ניסא עכ"ד, והטו"א הקשה ע"ז דבכל כה"ג ל"ה ביטול, רק קדימה, והיכא דעד שקורין, יעבור זמן עבודה, יעבדו תחילה, ועדיין יש שהות הרבה לקריאה, דתמיד של שחר אינו קרב אלא עד ד' שעות לר"י ועד חצות לרבנן, וקריאת המגילה זמנה כל היום, ונ"ל דהאי דמבטלין דקאמר אתמיד של בין הערבים קאי, ומיירי בשלא קרו המגילה עד סמוך לערב עד דלא נשאר שהות ביום כדי לשניהם לעבוד עבודה ולקרות המגילה, אולם למ"ד זמן תפילת מנחה עד פלג המנחה, והה"ד תמיד של בעה"ב רק עד פלג המנחה, עדיין יש שהות לקריאת המגילה דזמנה עד הלילה, ולא משכחת רק בחל פורים בשבת, ונאמר הא דאין קורין בשבת, הוא רק מגזירה דרבה, אבל אינו מתקנות אנשי כנה"ג, רק רבנן בתראי גזרו, א"כ עד הגזירה היו קורין בשבת, וקרבת מוסף כשר כל היום, לפ"מ דתנן לקמן (מגילה כ'), דכל היום כשר למוספין וזה דלא כר"י דס"ל (רפ"ד דברכות) דקרבת מוסף אין קרב אלא עד שבע שעות, וא"כ משכחת דלא הקריבו קרבן מוסף ולא קראו את המגילה עד

קרוב לחשיכה ואין שהות לשניהן, מבטלין עבודתן וקורין את המגילה, ורב מתלמידי דרבי ס"ל כרבי, וש"מ דלא ס"ל הטעם דעיניהם של עניים נשואות למ"מ, דא"כ הוי התקנה שלא לקרות בשבת עוד מאנשי כנה"ג, ושוב ל"ש הא דמבטלין עבודה מפני מקרא מגילה עכ"ד.

ובזה מיושב ג"כ הערתנו הנ"ל דנאמר דהוצרך רבי יהושע בן לוי להשמיענו דשואלין ודורשין בפורים שחל להיות בשבת, דלא נאמר ער"ש זמנא, דהרי האחת מן המימרות דריב"ל (והיא הראשונה) שם, כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון כדרך, ולפי מה דאיתא שם (מגילה ב' ע"ב) ילפינן זאת מדכתיב מדינה ומדינה דלדרשה היא דאתא כריב"ל וכו', ושוב שם (מגילה ג' ע"א) פריך והשתא דאמרת מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה, משפחה ומשפחה למאי אתא, אמר ר"י בר חנינא להביא משפחות כהונה ולוי שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה וכו' עכ"ל, הרי לריב"ל דדרש דרשה דמדינה ומדינה, עכ"ח דרש ג"כ משפחה ומשפחה לדרשה הנ"ל, ולא משכחת רק בחל פורים בשבת וקורין את המגילה, א"כ עכ"ח לא ס"ל כרב יוסף, ונ"ל להשמיענן מימרא הנ"ל

דשואלין ודורשין זולת משום דלא תימא משום דרבה כנ"ל.

אמנם כל זה לפי מה שכתב הפני יהושע בדברי רש"י אבל לפי מה שכתב הרמב"ם להזכיר שהוא פורים. וכש"כ למאן דאמר דשוד"ד היינו ה' פורים ל"ש כ"ז, דאף להטו"א מה דאמרינן דבחל בשבת ע"ש זמנה לרב יוסף זה רק לקריאת המגילה, אבל לא שניטל כל דינו של פורים בשבת, דהרי איתא לקמן (מגילה ל' ע"א) פורים שחל להיות בע"ש וכו', כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשי' וזכירה בהי הדדי קא אתיין עיין שם, ועכ"ח דאין רצ"ל עשי' קריאת המגילה, דהא הכל מודים דבחל בשבת קורין המגילה בע"ש, ומהר"ל חביב הוכיח מזה דעושין סעודת פורים בשבת, והובא במג"א (סי' תרפ"ח סק"י) ומהש"ק שם, והחולקים ס"ל דאין ראי', די"ל כמ"ש הפר"ח שם, דאף דעושין ביום א' כהירושלמי, מ"מ כיון דאינו אלא לתשלומין ליום השבת מיקרי בהדדי אתי, או ר"ל כיון דקורין בשבת פ' ויבא עמלק, ואומרים על הנסים, מיקרי עשי' עיין שם, לפ"ז אף לרב יוסף י"ל דשואלין ודורשין להזכיר שהוא פורים כמ"ש הרמב"ם, ויש לעשות כן למעשה.

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן סד

בפורים דמוקפין שחל להיות בשבת אם יש לומר הלל ביחידות בלא ברכה.

בשבת להדדי, יש לומר ביחידות הלל בלא ברכה כקורא בתהלים עכת"ד.

והנה בספרי מנח"י (ח"ו סי' ס"ז) כתבתי לחקור בדמוקפין במי שאין לו מגילה דס"ל להמאירי דיאמר הלל, מתי יאמר ההלל אם בי"ד בזמן שהי' קורא המגילה, או כיון שאין קורא המגילה, רק אומר הלל, יאמר ביום ט"ו בפורים דילי, ואחר שביארתי בארוכה שיטת המאירי, והבאתי מש"כ בזה החת"ס (או"ח סי' קצ"ב) והכת"ס (או"ח סי' ק"מ) והתשו' מאהבה (ח"א סי' מ"ה) ושיבת ציון (סי' כ"א) וכנף רננה (סי' צ' צ"א) וחסד לאברהם (מהד"ת סי' פ"א) ושד"ח (מע' פורים סי' א'), ומסקנת הברכ"י בשיורי ברכה, והשע"ת (סי' תרצ"ג) שם, דיאמר הלל בלא ברכה, והשע"ת כתב דיקרא כקורא בתהלים, ואף דכתשו' שיבת ציון שם כתב דהוי חומרא דאתי לידי קולא, דהא אמרו חכז"ל כל הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף, ומה"ט תמה המג"א (רס"י תקפ"ד) על האנשים האומרים תהלים בר"ה ויוהכ"פ, איך רשאים לומר הלל, ומתרח' המג"א דאם אומרים דרך תחינה ולא לשם קריאת הלל לית לן בה, ומעתה מי שנאנס ואינו יכול לקרות המגילה בפורים. וכדי לחוש לחומרת המאירי אומר הלל, זה בודאי אינו אומר דרך תחינה ובקשה, דהוא רוצה לצאת ידי המאירי, וא"כ יצא שכרו בהפסידו,

בס"ד, ירושלים עה"ק ת"ו ר"ח אדר א' תשמ"א לפ"ק. שוכט"ס א"כ ידידי הרה"ג צמ"ס וכו' מוה"ר הלל שלעזינגער שליט"א מיקירי ירושלים עה"ק ת"ו. אחדש"ת בידידות.

ע"ד אשר שאל בדבר הלכה למעשה השתא פעה"ק ת"ו דיום ט"ו אדר ב' פורים דמוקפין חל ביום ש"ק, לפי"מ שכתב המאירי דלר"נ (מגילה י"ד) דס"ל דמש"ה אין אומרים הלל בפורים דקרייתא זו הלולא, מי שאין לו מגילה לקרות בה יאמר הלל, הביאו הברכי יוסף (או"ח סי' תרצ"ג), והשערי תשובה שם (סע"ג), והברכ"י העיר ע"ז דלרבא דאמר טעמא משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנן וכו' לא יאמר הלל, והלכה כרבא דהוא בתרא, וכן אתיא לפי גירסת הרי"ף והרא"ש והר"ן, אך המחזיק ברכה הביא דהבה"ג ורמב"ם כתבו הטעם דקרייתא זו הלולא, ולפי זה יאמר הלל, והשערי תשובה כתב דאף לר"נ, היינו התחלת התקנה הי' משום דקרייתא זו הלולא, אבל אחרי שלא ניתקן הלל בפורים, ממילא אין מקום לקרות הלל בפורים מה שלא תקנוהו חז"ל, ומ"מ יש לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו כקורא בתורה ושפיר דמי עכת"ד, והוסיף כ"ת דיש לומר דהה"ד כשחל פורים דמוקפין בשבת, דהפמ"ג (סי' תרצ"ג א"א סק"ב) מדמי מי שאין לו מגילה ופורים שחל

דהא לרוב הפוסקים קיי"ל כרבא, דאינו רשאי לומר הלל בפורים, וא"כ אם אמר ה"ז בכלל מחרף ומגדף וכו' עיין שם, אבל באמת נשמר השע"ת בזה שכתב שיאמר הלל כקורא בתהלים, וכ"כ בכת"ס שם. ועי' שד"ח שם.

ואחרי כל הנ"ל הבאתי את דברי הפמ"ג (סי' תרצ"ג) הנ"ל, וז"ל והמג"א השמיט דר"נ, דרבא בתרא כוותי' נקטינן, ונ"מ היכא שאין מגילה או ט"ו בשבת ע"כ הטעם עבדי ד' וכו', ומיהו י"ל לא פלוג וכו' עכ"ל, והנה מש"כ נ"מ במי שאין לו מגילה, היא פשוט כדברי המאירי הנ"ל, אך מש"כ לענין ט"ו בשבת, עכ"ח אי אפשר לפרש דר"ל דלר"נ דס"ל דקרייתא זו הלולא, אין להקדימה קודם זמנה בחל ט"ו בשבת, דהרי מבואר בש"ס (מגילה ד') דלכ"ע מקדימין לקרותה, והטעם כתב בחת"ס שם, משום דבהלל ביציאת מצרים מסיק ובא ולא הוזכר זה הנס כלל ע"כ נדחקו אנשי כנה"ג למצוא לכתוב מגילה, ובשבת טוב להקדים קודם זמנה מלקרות הלל וכו', ולא אמר המאירי אלא באי אפשר בשום אופן כלל אז יקרא הלל, ומ"מ לית הלכתא כוותי' עכ"ל, (ומש"כ דלית הלכתא כוותי', צ"ע אם רק לקרות לצאת לית הלכתא כוותי', אבל לומר כקורא תהלים אפשר, וכמ"ש הכת"ס והשע"ת כנ"ל, או דל"ש וכדלהלן), ובכת"ס שם, רצה עוד יותר לומר דטעמם של הפוסקים דפסקו כמאירי באין לו מגילה לקרות הלל, תלוי בהא דלא קרינן הלל בפורים שחל בשבת, דהנה הברכ"י כתב דהלכה כרבא דהוא בתרא, והרמב"ם ומאירי אפשר דהי' לפנייהם הגירסא רבה במקום רבא, אלא דמ"מ קשה עדיין מנ"ל להכריע בפשיטות כטעמא דר"נ נגד רבה, וי"ל עד"פ קצת, דרבה חדא נגד תרתי דרב

יוסף כוותי' דר"נ ס"ל, והוא ממ"ש רב יוסף (ד' ע"ב) טעמא דלא קרינן מגילה בשבת מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, והקשה התוס' הא ר"י עכ"ח מודה לטעמא דשמא יעבירונו בשופר ולולב, ובזה י"ל דר"י קשיא לי' למה לא קרינן הלל בפורים שחל בשבת, לכן התחכם והוסיף טעם משום שעניניהם של עניים נשואות וכו', ואם תקנו לקרות הלל במקום קריאה בשבת היו מפסידים, ורבה לשיטתו דס"ל דאין קורין הלל בפורים משום הללו עבדי וכו', עלה לו טעם דשמא יעבירונו גם במגילה כהוגן, ור"י כר"נ ס"ל, והוור"נ ור"י תרתי נגד רבה נקטו כר"נ עכ"ד, ואף דאח"כ דחה טעם הנ"ל עיין שם, אבל הא פשיטא להו דאף לר"נ לא קרינן הלל בשבת במקום מגילה כנ"ל, אבל נלמד מדברי הכת"ס לספקתינו הנ"ל. כדלהלן.

ודאתאן מינה לספקתינו הנ"ל, היכא דאין לו מגילה, להמאירי דיקרא הלל, באיזה יום יקרא במוקפין, דתלוי בטעם דאין קורין מגילה בשבת, דלטעם שמא יעבירונו, שפיר י"ל דיקרא בט"ו בשבת, דבהלל אין טעם לאסור משום שמא יעבירונו, ולטעם שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, היינו ביום שיוצאים י"ח מחלקים לעניים, אם יקראו הלל במקום מגילה בשבת יפסדו העניים, יש לקרוא הלל בי"ד בפורים דפרזים.

וי"ל עוד דתלוי במה דפריך הש"ס שם (מגילה ה' ע"א) על דברי רב, ערב שבת זמנא, ופי' רש"י משמע שהוא זמן הקבוע להם מאנשי כנה"ג, מדלא קאמר מקדימין לע"ש, להכי ק"ל והא שבת זמנו שהרי י"ד הוקבע

סד לקוטי פורים המשולש תשובות

בספרי שם לפרש דברי הש"ס (מגילה ל' ע"א) עיין שם.

ונחזור לדברי הפמ"ג (סי' תרצ"ג) הנ"ל, מש"כ לענין ט"ו בשבת, דאין לפרשו דלר"נ אין להקדימה קודם זמנה כנ"ל, ועכ"ח כוונתו דאף דקורין המגילה שלא בזמנה, מ"מ גם בזמנה נכון לומר הלל, כיון דלא ס"ל לר"נ אכתי עבדי אחשוורוש אנן, אמנם אין לומר דיאמר בברכה, שהוא כנגד המבואר בש"ס וש"ע ופוסקים, דבשלמא חידושו של המאירי, במי שאין לו מגילה, י"ל דהש"ס לא מיירי מזה, ובוה י"ל דבאם פעם נהי' כזה י"ל הלל בברכה, אבל בט"ו בשבת דהיא דבר השייך בכל שנה שחל ט"ו בשבת למוקפין, לא ימלט שלא ישמיע לנו הלכה זו בש"ס וש"ע ופוסקים, אלא עכ"ח כוונתו רק דנכון ואין משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנן לר"נ, משא"כ באין לו מגילה, הרי להמאירי יש לקרות הלל בברכה כנ"ל, וא"כ אין הענינים אין לו מגילה, וט"ו בשבת, דומים להדדי, והנה בתשובה מאהבה שם, אחרי שכתב לחלק בין מי שאין לו מגילה להמאירי, ובין פורים שחל להיות בשבת, דכיון שכבר קראו המגילה שוב ל"צ לקרוא את הלל, הביא דברי הפמ"ג הנ"ל, וכתב ע"ז בזה"ל ולע"ד מי שאין לו מגילה עם ט"ו שחל בשבת אינם על משקל אחד בשקל הקודש עכ"ל, ונראה כוונתו בעיקר הקריאה אינם על משקל אחד כנ"ל, ולפי הנ"ל אף אם בקריאה שוים, אבל אינם על משקל אחד, לענין ברכה כנ"ל.

ועוד יתהפך הדבר כחומר חותם, דאף אם בקורין המגילה בחול, אפ"ל דיאמר הלל בשבת באם חל ט"ו בשבת, הוא משום

לפרזים וכו' עכ"ל, וכתב שם הטו"א, דהיינו דוקא לרבה דס"ל גזירה דשמא יטלטל, אפ"ל דחכמים האחרונים תקנו בחל בשבת להקדים לע"ש, וא"כ אף דמגילה ברוה"ק, הא הוי רק דרבנן, אבל לרב יוסף דמפרש טעמא משום עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, בע"כ אנשי כנה"ג עצמן תקנו להקדים מה"ט, דאל"כ א"א לרבנן בתראי לעקור תקנתם, כיון דאין בו סייג משום דררא דאיסורא, וא"כ לדידי' הא דמקדימין וקורין בע"ש הוא מעיקר שברוה"ק, ולדידי' שפיר י"ל ע"ש זמנם עיין שם, וא"כ אם נאמר דבחל בשבת אז מעיקר התקנה שברוה"ק קבעוהו לע"ש, ואז הוי עיקר הזמן לקריאת המגילה מדברי קבלה, א"כ שפיר י"ל אף דאין להם מגילה, צריך לקרות את הלל בע"ש שאז זמנו, ואין שייכות לאומרו בשבת, כיון שמעיקר התקנה אין אז הזמן לקריאת המגילה, דבהאי שתא זמנו של המוקפים כזמנו של הפרזים ביד.

ובזה יש לברר היכי הלכתא, דהנה הרמב"ם (פ"א ממגילה ה"ג) כתב אין קורין בשבת גזירה שמא יעבירונו, ובהגמ"י שם כתב ודלא כר"י דאמר מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, משמע דהלכתא כרבה, ועי' בכת"ס שם, אמנם מדברי המג"א (או"ח סי' תרפ"ח) ומחצית השקל שם, משמע דהלכתא כר"י, וכמ"ש המהש"ק דאף דקיי"ל הלכתא כרבה, מ"מ מדתניא כוותי' דר"י, משמע דהכי קיי"ל, וגם אפשר דרבה מודה לר"י, ואמר הטעם שמא יעבירונו שהוא טעם כולל גם לשופר ולולב, וכדסיים רבה ה"ט וכו' עכ"ל, וא"כ צריך להחמיר גם כטעם דר"י, והפמ"ג שם (א"א אות ט') כתב דלדידן אין נפ"מ, ולפי הנ"ל יש נפ"מ גדולה וצ"ע, והנה עוד כתבתי

דבשעת קריאת המגילה יחלקו לעניים, אבל בלא קראו המגילה ועיקר החיוב מקיימים בהלל, א"כ אז מחלקים לעניים, ואם יאמרו בשבת יפסדו, יאמרו הלל בחול כנ"ל.

אמנם להלכה מסיק הפמ"ג דיש לומר דלא פלוג, בין ביש לו ובין באין לו מגילה, וכמ"ש הברכ"י שם בשו"ר ברכה, דגם לטעם דקרייתא זה הלולא, מאחר דלא תיקון, גם באין לו מגילה אין לו לומר הלל דלא פלוג, ובין בנוגע לט"ו בשבת לא יאמרו הלל בשבת משום ל"פ, וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"א ממגילה ה"ג), דכתב ושואלים ודורשים בה' פורים באותה שבת כדי להזכיר שהוא פורים עכ"ל, ואם הי' קורין הלל למ"ד קרייתא זו הלולא, אשר גם הרמב"ם ס"ל כן כר"נ כנ"ל, א"כ הי' היכר שהיא פורים בקריאת הלל, אלא עכ"ח דלא ס"ל לקרות הלל בשבת ט"ו פורים דמוקפין, והיכא דאין מצוה לומר הרי אף בלא ברכה יש לחוש משום מחרף ומגדף כנ"ל, אבל לומר כקורא תהלים בודאי אפשר.

ואולי מהנכון יותר שיאמר רק חצי הלל, ועפ"י הגאון בהגהות חכמת שלמה (סי' תר"ב) דהא דקורא הלל מחרף ומגדף, היינו רק בקורא וגומר כל ההלל אבל בדולג באמצע הלל ל"ה מחרף ומגדף וכו', והביא רא"י לזה ממה שאין גומרים הלל בז' של פסח מחמת שמעשה ידי וכו', וחצי הלל אומרים עיין שם.

ודבר חדש ראיתי בתשו' כנף רננה (סי' צ' צ"א), דלדעת הרב המאירי, מי שאין בידו מגילה יקרא הלל הגדול בלא ברכה, כמו הלל דאכילת פסחים, והוא כ"ו כי לעולם

חסדו עיין שם, והנה בזה בודאי ל"ש מחרף ומגדף, כיון דל"ה מתקנת הנביאים לומר לפרקים לשבח והודי', וכמבואר בדברי הש"ס (פסחים ק"ח ע"א), וכי מאחר דאיכא הלל הגדול, אנן מ"ט אמרינן להאי, ומשני מפני שיש בו ה' דברים הללו יצי"מ וכו' עיין שם ובפי' רש"י, וצ"ע דמוכח מדבריו דבקריאת הלל הגדול יוצאים י"ח תקנת הנביאים, כמו שיוצאים בקריאת מגילה לר"נ דאמר קרייתא זו הלולא, והרי מוכח בש"ס (פסחים) שם, דאין יוצאין בהלל הגדול תקנת הנביאים כנ"ל, וגם בש"ס (מגילה שם דף י"ד) מיירי מסתם הלל, כדאמר רבא הללו עבדי ד' ואכתי עבדי אחשוורוש אנן, הרי מזכיר הקרא דהללו עבדי ד', היינו סתם הלל, דבכ"ו כי לעולם חסדו לא כתיב הללו עבדי ד', אם לא למ"ד דהלל הגדול מתחיל ממזמור הקודם (קפיטל קל"ה) עיין שם (בפסחים), דשם כתיב הללו עבדי ד', וגם לפי דבריו יוקשה לר"י דס"ל התם רק כ"ו כל"ח, וכן הלכה, כדאיתא בש"ע (או"ח סי' ת"פ), א"כ אף לטעמי' דרבא דאכתי עבדי אחשוורוש אנן, מדוע לא יאמרו הלל הגדול אף בדאיכא מגילה, אבל נראה דעכ"פ יוצאים י"ח דאו' מחמת ק"ו דיצ"מ מה מעבדות לחירות אמרו שירה, ממות לחיים לא כש"כ, וכמ"ש בס' שדה יהושע שם והובא בספרי שם, ובזה נלענ"ד דכדי לצאת י"ח ספיקת הפמ"ג בחל ט"ו בשבת למוקפין, יכוון בשעת תפילת שחרית בפסוקי דזמרה דאומר הלל הגדול, לצאת גם י"ח ספיקתו של הפמ"ג, ואין בזה משום חירוף וגידוף ח"ו, כיון דל"ה מתקנת דרבנן, והוא אומר בלא"ה, רק הוספת כוונה, משא"כ לומר הלל, אף אם רק כאומר תהלים קשה ביותר, כהערת השיבת ציון הובא בספרי שם, דהוי חומרא דאתי לידי

קולא, דאינו דומה למש"כ המג"א (רס"י תקפ"ד) דשם מיירי שאומרים תהלים, ואין עולים על דעתם לצאת ידי הלל, ממילא אין בזה משום מאמרם ז"ל דה"ז מחרף ומגדף, אבל אם כל מה שאומר המזמורי תהלים של הלל בשביל לצאת י"ח ספיקת הפמ"ג, אף שצדדתי בספרי שם עפ"י"ד השע"ת והכת"ס דיאמר כקורא בתהלים וכנ"ל, אבל אחרי העיון נראה דאמירתו הוי סתירתו, דהרי בלתי לצאת ספיקת הפמ"ג, ל"ה אומר כעת אלו המזמורים, א"כ עכ"ח עולה על דעתו שאומר לצאת י"ח אמירת הלל, ובזה נראה שיאמר רק חצי הלל, דבזה יש לנו גם מש"כ החכמת שלמה דל"ש חירוף וגידוף חו"ח בחצי הלל כנ"ל, וכ"ז למאן דרוצה לחוש לספיקת

הפמ"ג, אבל מעיקר הלכה א"צ לחוש, דהרי אף לפמ"ג יש ספק ספיקא, א' דתלוי בפלוגתת המ"ד בש"ס, ב' דאף למ"ד דקרייתא זו הלולא, י"ל לא פלוג כנ"ל, וגם דהוא דבר ששייך בכ"פ שחל ט"ו בשבת, ואילו הי' איזה מצוה בדבר, איך יתכן שמי מהפוסקים הראשונים וגדולי הפוסקים האחרונים הש"ע ונו"כ חוץ הפמ"ג לא ישמיענו דבר זה כנ"ל.

כתבתי הנ"ל בהחפזי מחמת רוב הטרדות שעלו עלי, ומ"מ רציתי לעשות רצונו להביע את חוור"ד העני' בזה. והנני בזה ידידו דוש"ת כל הימים וחותרם בכל חותמי ברכות. יצחק יעקב ווייס.

שו"ת בצל החכמה חלק ה סימן קלא

דין פורים שחל בשבת שמקדימין לקרות בע"ש אי קריאתה בע"ש מדברי קבלה או מדרבנן בלבד

(א) מדברי המחזור ויטרי שהעתקתי לעיל (סי' קכ"ט אות א'^ה) יוצא מפורש דס"ל דהא דאמרו (מגילה ב' א') דבני הכפרים מקדימים ליום הכניסה מקרא דכתיב במגילת אסתר בזמניהם, לאו למימרא דקרא להכי אתי להתיר להם לבני הכפרים להקדים קריאת המגילה ל"א ל"ב ולי"ג, אלא מכיון דכתיב בזמניהם להתיר הקריאה בימים נוספים מוכח כי גם י"א י"ב וי"ג זמני קריאת מגילה הם לעת הצורך. וע"ז סמכו חכמי הדורות אח"כ להתיר להם לבני הכפרים להקדים קריאת המגילה ליום הכניסה, שגם זה נראה להם עת צורך. ולהכי מכש"כ שיש להתיר ליוצאי בשיירא ולמפליגים בים ואין בידם מגילה לקחתה אתם בצאתם לדרך, שיקדימו לקרות ב"א ב"ב או ב"ג, דהוי ודאי עת צורך כדי שלא יתבטלו לגמרי מקריאת המגילה, כמבואר בדברי המחזור ויטרי. וכן מסתבר שהרי במילת בזמניהם אין שום רמז על בני כפרים דוקא, אלא על זמן, נוסף על זמן של י"ד וט"ו המפורשים. ומעתה בודאי כל שיש צורך יותר להקדים, יש להתיר להקדים מקרא דכתיב "בזמניהם".

(ב) על יסוד דברים אלה אמינא להעיר על מש"כ הגאון בס' טורי אבן (מגילה ה' ע"א ד"ה ע"ש זמנם), שם מביא פרש"י (שם ד"ה ערב שבת) שכ' בנוגע ל"ד שחל להיות בשבת, הואיל ותקנו להם חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחילה לכל דבריו ואעפ"י שהוא שלא בזמן הוי כזמן עכ"ל רש"י. וכ' עלה בטו"א הנ"ל, דלפי"ז בחל י"ד בשבת ומקדימין לקרות בע"ש, לא הוי חיובא דקריאה זו מעיקר רוח הקודש רק תקנת חכמים וא"כ ב"ד שחל בשבת ומקדימים לקרא בערב שבת ומספק"ל אי קרא את המגילה או לא, הו"ל ספיקא דרבנן ואינו חוזר וקורא.

[אגב אמינא להעיר עוד במש"כ בטורי אבן שם בתחילת דבריו, כי בחל פורים בשבת ומקדימין לקרות המגילה בערב שבת לרבה מטעמא דשמא יעבירונו, ל"ה חובת הקריאה בערב שבת רק מדרבנן ולא חיובא דרוח הקודש, וממילא יכולות גם נשים להוציא אנשים יד"ח קריאה זו. ואעפ"י

ח. וז"ל 'שהיוצא לדרך ואינו יכול ליקח עמו מגילה כדי שיקרא אותה בזמנה יקרא אותה ב"א או ב"ב או ב"ג, שאם בשביל שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים הקילו על בני הכפרים לקרא ב"א י"ב וי"ג מכש"כ בשאינו יכול ואי אפשר לו ששמימין אותו כבני כפרים מק"ו עכ"ל. שוב מצאתי כן גם בס' פרדס הגדול לרש"י סי' ר"ד ע"ש.

שנשים חיובן אינו אלא מדרבנן, הרי בזה גם חובת הקריאה דאנשים אינו אלא מדרבנן אליבא דרבה. שוב כ' לדחות חידוש דין זה, כי באמת גם לרבה א"א לנשים להוציא אנשים, דנשים הו"ל תרי דרבנן ואנשים חד דרבנן ואין תרי דרבנן מוציא חד דרבנן עש"ה. ולא זכיתי להבין דעת קדשו שהרי מבואר בתוס' (מגילה כ"ד סוע"א) דסומא אעפ"י דהוי תרי דרבנן בפריסת שמע שפיר יכול להוציא פקחים אעפ"י שהם אינם רק חד דרבנן, דכיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן ע"ש. וא"כ גם בזה נהי דנשים הוי תרי דרבנן כיון שהן גדולות ובנות דעת שפיר מוציאות את האנשים אעפ"י שהם רק חדא דרבנן. אלא שלקושטא דמילתא כפי שכבר כתבתי בפנים כי גם לרבה חיובא דאנשים הוי מדברי קבלה מתקנת אנכה"ג גם כשחל פורים בשבת ומקדימין לקרות בע"ש, ממילא שאין נשים שחיובן רק מדרבנן יכולות להוציא אנשים יד"ח בזה].

וע"ש שכ' שזה דוקא לרבה דס"ל דטעמא דאין קורין בשבת הוא גזירה שמא יעבירונו ד' אמות ברה"ר, דמשום סייג ודורא דאיסורא שפיר יש כח ביד חכמים לעקור קריאה דשבת שתקנו אנשי כנה"ג ותקנו הם לקרא בערב שבת. אבל לר' יוסף דס"ל טעמא שאין קורין בשבת משום שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, שאין כאן סייג ודורא דאיסורא ואין כח ביד חכמים לעקור תקנת אנשי כנה"ג שקבעו זמני הקריאה, ע"כ צ"ל שאנכה"ג בעצמם תקנו שאם יחול פורים בשבת יקראו המגילה בערב שבת ולדידי' הוי קריאה זו בע"ש מעיקר תקנת אנכה"ג וספיקא לחומרא ע"כ ע"ש. ברם לפי דברי מחזור

ויטרי הנ"ל נלענ"ד ברור כי גם לרבה אין במה שהקדימו הקריאה משבת לערב שבת משום עקירה בתקנת אנכה"ג, שהרי כך תקנו מעיקרא שלעת צורך מותר להקדים הקריאה לי"א לי"ב ולי"ג. נמצא בחל י"ד בשבת ומשום חששא דשמא יעבירונו ראו חכמי ישראל צורך שיהיו מקדימין לקרותה בע"ש, קריאה זו של ע"ש הוא בכלל תקנת אנכה"ג.

ג יתר על כך נלענ"ד בס"ד כי גם דברי רש"י (מגילה ה' א') הנ"ל, שמהם למד בטורי אבן הנ"ל דלרבה בחל י"ד בשבת עקרו חכמי ישראל שאחר כנה"ג תקנת אנכה"ג, במה שתקנו הם לקרא המגילה בע"ש, ולענ"ד לולא שאיני כדאי אמינא כי גם דברי רש"י אלו יש לכוון לדעת המחזור ויטרי שהזכרתי. שהרי אמרו (מגילה ב' א') "חכמים" הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה. וכן אר"ח (שם ד' א') חכמים הקילו על הכפרים וכו' וכן אמר רבא (שם י"ט א') "רבנן" הוא דאקילו על הכפרים וכו'. והרי פשוט כי מה שהכפרים מקדימין ליום הכניסה אין בו משום עקירת תקנת אנכה"ג וכמבואר בגמרא (שם ב' א') דכולהו זמני אנכה"ג תקנו כדכתיב בזמניהם. ואפ"ה השתמשו חז"ל בלשון "חכמים" או "רבנן" הקילו על הכפרים וכו'. והכוונה בזה כי חז"ל על יסוד תקנת אכה"ג שתקנו כולוהו זמני, הקילו על הכפרים. ומ"מ אף שאנכה"ג תקנו כולוהו זמני, לא חשיבי קריאה בזמנה רק קריאה די"ד ודט"ו המפורשים בקרא שהם זמנים קבועים, משא"כ י"א י"ב וי"ג אם כי גם הם מתקנת אנכה"ג הם, חשובים שלא בזמנם היינו שלא בזמנם הקבוע והמפורש בקרא, וכפרש"י (שם ה' ד"ה שלא בזמנה) כגון כפרים המקדימין וכו'.

עש"ה. והרי כפרים קורים בזמן שקבעו להם אנכנה"ג, א"ו לפי שאין לקרות בהם רק משום צורך וגם אינם מפורשים בקרא כי"ד וט"ו, חשובים ונקראים הם שלא בזמנם.

(ד) מעתה גם מה שפרש"י (שם ה'. ד"ה ערב שבת), ותקנו להם חכמי ישראל שאחר כנה"ג להקדים משום דרבה וכו', אין הכוונה שהם תקנו לקרא בערב שבת בניגוד לתקנת אנכנה"ג שתקנו לקרות בשבת ולא בע"ש. דודאי גם מה שתקנו חכמי ישראל כי בחל י"ד בשבת יקדימו לקרא המגילה בערב שבת משום דרבה, תקנו כך על יסוד תקנת אנכנה"ג שהוסיפו הימים י"א י"ב וי"ג לקרא בהם לעת הצורך. ואמנם אלו הימים דהיינו י"א י"ב וי"ג נקראים בדברי חז"ל, שלא בזמנם, היינו שלא בזמנם הקבוע והמפורש בקרא שהם י"ד וט"ו בלבד. כנלענ"ד בס"ד נכון בביאור כוונת רש"י הנ"ל. והוא נראה גם מוכרח למה שמצאתי בספר הפרד"ס לרש"י מבואר כדברי

המחזור ויטרי כלעיל (סי' קכ"ט אות א'), דלהנ"ל לרש"י לשיטתו בס' הפרדס ע"כ קריאה דע"ש זו הוי ג"כ מדברי קבלה.

(ה) נמצא להמבואר דכל שמספק"ל אי קרא את המגילה או לא, גם אם קרה כזה בשנה בה חל י"ד בשבת והקדימו לקרא בערב שבת שהוא י"ג, צריך לחזור ולקרא לכו"ע. - ובזמנינו שא"א לי"ד לחול בשבת נפק"מ למה שכתבתי שאם חל ט"ו דמוקפין בשבת ומקדימין לקרות בע"ש, אם מספק"ל אי קרא או לא צריך לחזור ולקרות כמבואר. וכיון שגם להטו"א כך הדין אליבא דר' יוסף, לכן בודאי שכך ראוי לנהוג הלכה למעשה.

העולה להלכה: (א) נראה כי גם בחל י"ד או ט"ו בשבת ומקדימין לקרות המגילה בע"ש, הוי חובת קריאתה מתקנת אנכנה"ג (אות ב' - ג' - ד'). - (ב) הקדימו כהנ"ל לקרותה בע"ש ומספק"ל אם קראה או לא, חייב לחזור ולקרותה (אות ה').

שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן עג

בפורים המשולש בירושלים ת"ו שקורין את המגילה ביום ועש"ק י"ד בו אם יכולות נשים לקבץ עשרה נשים בביתן ולשמוע מקרא מגילה. ובדין קריאה ביחיד.

ט' אדר תשל"ז. ירושלים עיה"ק תובב"א.
לח"א.

מזה ששאלנו בהשתא שעבדינן בפעיה"ק ת"ו
פורים משולש ואת המגילה קורין ביום
ועש"ק י"ד בו, שצריכים עשרה לקריאת
המגילה, אם יכולים לקרוא לנשים בבית
כשהן עשרה או שצריכות ללכת דוקא
בביהכ"נ במקום שנמצאים עשרה גברים
ולשמוע שם קריאת המגילה. כי קשה הדבר
לעזוב את ביתן.

הנה לדעתי פשוט שיכולים לקרוא לפניהן
כשהן עשרה, ולא צריכים שיהיו עשרה
גברים, דהא גם הנה חייבות במקרא מגילה,
ולכן יכולות שפיר להצטרף לעשרה בפני
עצמן ולקרוא לפניהן. וזה שכתוב בלוח א"י
בלשון: וגם הנשים ישמעו קריאת המגילה
בביהכ"נ דוקא... יש מקילין לנשים כשהן
עשר לקרוא לעצמן בהברכות שנשמע מלשון
זה שרק יש מקילין בזה. אבל לכתחילה אין
לעשות כן וצריכים לשמוע קריאת המגילה
דוקא בביהכ"נ, במקום שיש עשרה גברים,
הוא טעות לדעתי, וכפי הנראה נובע הטעות,
ממה שכתוב ברמ"א בסי' תר"צ סעיף י"ח
בלשון: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות
לעשרה. וביאר שכוונת הרמ"א אם יכולות

בכלל להצטרף לעשרה, אפילו כשהן עשרה
בפני עצמן, ופירש שלזה המכוון גם במג"א
שם ס"ק כ"ד שכתוב שפלוגתא היא. אבל זה
לא נכון. דכוונת הרמ"א וכן המג"א היא רק
לענין אם יכולות להצטרף לעשרה יחד עם
אנשים, וזהו הציון שמציין המג"א כמקור
לכך לטור סי' תרפ"ט, דשם כתוב מפורש
שהפלוגתא היא אם מצטרפות לאנשים, או
שאינן מצטרפות דומיא בזימון, אבל שיקראו
ויצטרפו לעצמן כו"ע מודו שיכולות דומיא
דזימון שמזמנות מיהת לעצמן, כיעו"ש בטור
ובב"י וב"ח, וכך יוצא בהדיא גם מדברי
הפר"ח בס"ק י"ח וכן מהפרמ"ג בס"ק כ"ד
שכל מקום הספק והפלוגתא הוא רק אי
מצטרפי לאנשים יעו"ש. ולזה הוא איפוא
המכוון והכתוב בזה גם במשנ"ב בס"ק ס"ג,
ופשוט.

ומצאתי בקונטרס הנקרא בשם חוג הארץ
להמהר"י אלגזי ז"ל, שביאר ופסק
בכאמור באר היטב, וז"ל באות ג: ונראה
לע"ד פשוט שאם יהיה בבית י' נשים
שנתקבצו שם לשמוע מקרא מגילה מהבעל
הבית שפיר מקרי ב' וקורא להן מקרא מגילה
בברכות, וראיה לזה מההיא דפסחים פ'
האשה ד' צ"א א' רמי ליה רב עוקבא וכו'
לרבא מי אר"י אין שוחטין את הפסח על

היחיד ורמינהי אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובב' עושים אותה טפלה לאחרים דברי ר"י, א"ל לא תימא בפני עצמה אלא אימא בפני עצמן, ומי עבדינן חבורה שכולה נשים והתנן אין עושים חבורת נשים ועבדים וקטנים מאי לאו נשים לחודייהו ועבדים לחודייהו, לא נשים ועבדים וקטנים, נשים ועבדים משום פריצותא, הנה מפורש יוצא דאע"ג דאין שוחטין הפסח על היחיד כל שהן חבורת נשים לא הוו יחיד ושוחטים והכא נמי פרסומי ניסא בעשרה מהן סגי שפיר, וזה פשוט עכ"ל.

ויעו"ש בפר"ח שבתוך דבריו הזכיר ג"כ להביא ראיה מההיא דפסחים הנ"ז עיין שם. ועוד יעוין בשו"ת רב פעלים ח"ב חאו"ח סי' ס"ב שמוכיח מהך דינא דסי' תר"צ, וביותר מדברי הפר"ח הנ"ל שם, דגם בנשים חשיב פרסום, דהרי התם טעמא דבעינן עשרה הוא משום פירסומא ניסא ועכ"ז אי לאו משום פריצותא וכו' הוה אמרינן דאיכא פרסומי ניסא בנשים עיין שם.

גם לרבות בחזון אי"ש מועד סי' קנ"ה סק"ב העלה דאיכא הרבה צדדים להקל קריאת נשים בעשרה למוקפין בחל י"ד בשבת עיין שם.

ומלשון הגרי"ח זאננעפעלד ז"ל בס' פורים המשולש שהו"ל בשנת עת"ר שכותב בלשון יש אומרים שצריך ליזהר בה שתהי' בעשרה יותר מבכל שנה כיון שאינה זמנה לכן צריכין הנשים ג"כ לשמוע בביהכ"נ דוקא, אין ללמוד מהך לישנא דצריכין לשמוע בביהכ"נ דוקא שרצונו לאפוקי בזה שגם לא יעשו עשרה בפני עצמן, ואדרבא מצאתי

בספר שלמת חיים ח"א סי' ק"א שמחבר הספר שאל במפורש על כך להגריח"ז ז"ל, והוא השיב לו בפשיטות דבכאן דטעם עשרה משום פרסומי ניסא י"ל דשפיר דמי שיצטרפו לעשרה, ושלא דמי לברהמ"ז שנפסק בסי' קצ"ט סעי' ו' דעשר נשים לא יזמנו בשם, דשאני ברהמ"ז בשם שצריך עשרה משום כבוד השם וצריך בני חורין ככל דבר הצריך עשרה, אבל בכאן טעם עשרה משום פרסומי ניסא, וכנ"ז עיין שם. ויעוין גם במשנ"ב שם בסי' קצ"ט ס"ק ט"ו עיין שם.

על כן ברור ופשוט הדבר לדינא שיכולות הנשים אפילו לכתחילה לקבץ לעצמן עשר נשים בביתן לשמוע מקרא מגילה ולברך הברכות, ואין להשגיח כלל בהכתוב בזה בלוח א"י. ובהרבה פעמים הבא להחמיר בזה הוא למעשה חומרא דאתי לידי קולא, דעוזבות הנשים ילידיהם הקטנים בבית לבד מתוך צער, ואם מביאות אתן גם את הקטני קטנים לביהכ"נ מפריעים את הרבים מלשמוע קריאת המגילה. ובפרט דכאמור הדבר ברור שיכולות לשמוע אפילו לכתחילה מקרא מגילה בעשרה בפני עצמן ולברך הברכות בלי כל חשש כלל ועיקר.

ובכלל גם בנוגע לקריאה ביחיד, מאן דמורה לברך ג"כ לא משתבש. ומה דבלוח א"י וכן בספרו ארץ ישראל סותם בזה לפסוק כהפר"ח דדינו כקריאת המגילה שלא בזמנה ומי שקורא המגילה שלא בעשרה יקרא בלא ברכה, הגם שגם המשנ"ב בסי' תר"צ ס"ק ס"א סתים ג"כ לפסוק בזה כהפר"ח דאי ליכא עשרה לא יברכו המוקפין עליה. מכל מקום לאו דכו"ע היא, ומצינו לכמה וכמה ומגדולי

הפוסקים שנמנו וגמרו כן לברך אפילו ביחיד, ושבהיות דכו"ע קא קרו ביום זה שהוא י"ד בו קסברי רבנן שזה כן נקרא בזמנה. והסוברים כן המה כאלה שטרם ראו דעתו של הפר"ח בזה, וגם לרבות אפילו כאלה שכבר ראו דברי הפר"ח ובכל זאת נמנו וגמרו כן לברך, ויעוין בק' פורים המשולש להגרי"ז ז"ל שם שפסק דהגם שצריך לזהר בה שתהי' בעשרה יותר מבכל שנה וכו'. מ"מ גם כשקורא ביחיד יברך. ואת יסוד סברתו בזה מצינו לו שביסס בס' שלמת חיים סי' ק"ג, דהמחבר שם פנה אליו בשאלה אם יש עצה לברך ביחיד מכיון שהמשנ"ב הביא דזה מיקרי שלא בזמנה, וא"כ יש פלוגתא אם בעינן עשרה לעיכובא וסב"ל, וגריח"ז ז"ל ענה לו, דידועים דברי הפר"ח, ובכל זאת כותב דלדעתו מהש"ס לא מוכח כ"א אם חל י"ד להיות בשבת דאז קורין בי"ג זה מקרי שלא בזמנה, אבל למוקפין דזמנם בט"ו ואם חל בשבת קורין בי"ד אפשר מעיקרא הכי תקנו, והרי עיקר הטעם דבזמנה קורין ביחיד דהוה פרסומא ניסא וכבה"ג אדרבה קורין בכל העולם בי"ד בודאי שייך לומר דקורין ביחיד. ומסיים את דבריו בלשון: וכן מצאתי בס' בני בנימין בסופו הועתקו מנהגי ירושלים ונקרא בשם דברי איש מסיק הלכה למעשה למעשה מחכמי ירושלים עה"ק תובכ"א לברך גם ביחיד עכ"ל.

ועיינתי בגופן של דברים הכתובים בזה בסוף ספר בני בנימין הנ"ז, ושם כתוב באות ב' בזה"ל: ש' התקי"ד חל ט"ו אדר להיות בשבת ומדינא מקדימין הכרכים לקרות המגילה בע"ש יש להסתפק לענין הקורא לנשים בביתו אם יוצאות י"ח ואם

יכולות לברך עליו דלכאורה הוי שלא בזמנה כפי מ"ש המרדכי ז"ל אסור ליחיד לברך עליה. והסכמנו דממ"נ אנן בני ט"ו הקורין בי"ד יכולים לקרות ביחיד כמה דלא אפשר ומצו לברוכי כדחזי. ובשנ' התקכ"א ג"כ חל הכי והכריז השמש שלא מדעת ב"ד ביחיד הקורא שלא לברך כ"א שעשה נסים ושהחיינו, ואמרנו להרב ה"י דהוי כשגגה היוצאת לפני השליט שרצה לחוש לס' הפר"ח ז"ל ואין דעתו מסכמת והי"ל לעשות מעשה עפ"י בד"צ עכ"ל.

והנה לא פורש בספר שם נימוקי ההוראה דלא כהפר"ח, ולא מובן כוונת הממ"נ ע"ז שהסכימו שיכולים לקרות ביחיד.

אבל ממש על אותה שנה שמוזכר שם היא שנת התקי"ד, מצינו שדן עליה באריכות בס' שו"ת קול אליהו ח"ב חאו"ח סי' כ"ח. ודברי התשובה מתחילה בלשון: הא שתא הכא שנתנו זאת שנת התקי"ד חל ט"ו להיות בשבת. וממשיך וכותב: ובראותי להרב פר"ח ז"ל שהעלה לענין הלכה וכו' דאי ליכא עשרה יקראנה בלא ברכה וכו' ראיתי ונתון אל לבי כדת מה לעשות לדידן פה עה"ק ירושלם תובכ"א בשנתינו זאת כשאנו קורין בבתינו המגילה להוציא את הנשים ומפרט וכותב שעמד על הדבר בחברת חכמי ישיבתנו חסד לאברהם ובנין שלמה ונסתפקנו הרבה בדבר. ובבואו אל הבריור הוא נגש לברר סוגית הגמ' בזה במגילה ד' ה' ע"א ודברי הראשונים ובכוונת מרן הב"י בזה. ומראש כותב ב' טעמים שיכולים לברך ומסתייע לכך מדברי שו"ת הרדב"ז סי' תרס"ה, והמה: (א) ממה שנוהגות לברך על מ"ע שהז"ג אעפ"י

שפטורות. (ב) ממ"ש שם בשם ספר כפתור ופרח, דע"כ לא אמריןן ספק ברכות להקל אלא דוקא כשאנו מסופקים אי חייב לברך או לא, אבל כשאנו מסתפקים בעיקר עשיית המצוה ואנו באין לעשותה עפ"י סברת אחד חכם יכול לברך בשופי. ונ"ד נמי דכוותיה היא. אך את הנימוק הב' כותב לאחר מיכן לדחות מפני שמהב"י בסי' תע"ג בדין נטילה לטיבולו במשקה משמע דלא ס"ל כן. אבל במקום זה בא עלה לדון על עיקרא דהא מילתא שקבע הפר"ח לדינא שבכה"ג מקרי נמי שלא בזמנה, כי י"ל דמה דקרי בגמ' שלא בזמנה היינו בחל י"ד בשבת דשלא בזמנה היינו י"ג וכו' אבל כשחל ט"ו בשבת וקורין בי"ד כיון דרובא דעלמא קרו ביה אין לך זמנו גדול מזה, ועוד מצרף לזה דעת הראב"ד ז"ל דס"ל דאי איכא עשרה דקרו בעיר יכול יחיד לקרות. ועל כן מסכם וכותב בזה"ל: אשר מכל זה הסכמנו דהמברך לא הפסיד ומהיות טוב הסכמנו שיברכו הנשים עצמן מידי דהוה אמ"ע שהזמן גרמא דפטורות ואעפ"י כן מברכות, וכן עשינו מעשה עכ"ל.

מכל זה אנו רואים שלא על רגל אחת החליטו לפסוק בשנה ההיא שנת התק"ד שיכולים לברך ביחיד, אלא החליטו על ככה אחרי דיונים ממושכים וירידה לעומקה דדינא בשיתוף הרבה חכמים וחכמי ישיבה. ואגב אנו רואים שהגרי"ח ז"ל הנ"ל כוון בנימוקו להכתוב בזה כבר בשו"ת קול אליהו הנ"ז. וא"כ מדשנו הבד"צ לחוות דעתם ולהורות ככה גם בשנת התקכ"א, יתכן שבכאן בפעיה"ק ת"ו נקרא זה כבר מאז כנהוג לברך שאין לומר כבר בזה בכלל סב"ל (כפי שטוען בכה"ח סי' תר"צ ס"ק ק"ח. וכפי שמודה

שם ג"כ דכשיש מנהג לא אמריןן סב"ל ע"ש). ומה גם שכבר המשיכו להורות כך גם בשנים שלאחר מיכן, וכנז"ל. וזה היה כפי הנראה גם טעמו של הגרי"ח ז"ל במה שהוסיף בדבריו נוסף על דעתו כן מעיקרא דדינא, לציין גם להכתוב בזה בס' בני בנימין.

ויעוין עוד בקו' חוג הארץ למהר"י אלגזי ז"ל אות ג' שמעיד נמי ובא, שראה בירושלים ת"ו לחכמי העיר שלא מיחו בדבר זה וכל א' מברך בביתו לאשתו או האשה מברכת לעצמה. ואם כי מעורר ע"ז שאין להם על מה שיסמוכו. הרואה יראה דהוא זה מפני שלא היו לפניו כל הנימוקים שכתבו בזה, ומביא רק ששמע שהורו להם על כך עפ"י סברת רבוותא דס"ל שהנשים יכולות לברך במ"ע שהז"ג וכו'. ואת הנימוק הזה כותב לדחות בהיות שהב"י פוסק דנשים אינן רשאות לברך על המצות שהז"ג. ובכלל חסר שם סוף דבריו בזה, ולא נדע בכלל מסקנתו בזה כיעו"ש. ולדידן גם הדחיה הנ"ז מכח דברי הב"י איננה דחיה, כי אנחנו יוצאים ביד רמ"א והנשים מברכות על מ"ע שהז"ג. (עיין רמ"א אור"ח סי' י"ז ועוד).

והגאון החזו"א ז"ל נראה ג"כ דעתו להלכה לברך ביחיד, בדבריו הנ"ל, בהצדדין שמביא להקל, מזכיר, דעת ר"ש הראב"ד הרז"ה והרא"ש שאין דין עשרה לעיכובא אפי' שלא בזמנו, וכן שמדברי הרמב"ם מבואר דשלא בזמנו הנא' בגמ' אינו אלא חוץ מי"ד וט"ו, אבל בני חמיסר הקוראין בארביסר איכא פרסומא טובא כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם, ובדבריו מתמה ע"ד המשנ"ב בזה, ולבסוף מאיר ובא,

דלמש"כ הרמ"א דיחיד שלא שמע א"צ עשרה כיון דכבר נתפרסם בקריאת עשרה בציבור, נראה דגם שלא בזמנו הדין כן, ונפל בבירא כל הנידון עיין שם. ונראה איפוא בעליל דעתו של הגאון החזו"א ז"ל בזה דגם יחיד יכול לקרות לעצמו בברכה [וכיוון בנימוקיו לדברי שו"ת קול אליהו הנ"ל].

ומענין הדבר שכטענתו הנ"ז של החזו"א ז"ל דלפי"ד הרמ"א נופל כל הדין של איסור קריאה ליחיד בברכות, מצינו בס' שלמת חיים שם בס' ק"ב שג"כ טען ושאל כזאת מחבר הספר מהגרי"ח ז"ל, דבהיות שהרמ"א בס' תר"צ בסופו פוסק דאם קראו באותה העיר בעשרה שוב היחיד שלא שמע א"צ עשרה, א"כ צ"ע בזה שהובא בכ"מ לענין שחל ט"ו בשבת והמוקפין מקדימין שיש סוברים דבעינן עשרה לעיכובא וכו'.

והגרי"ח ז"ל עונה לו ע"ז, כפי דעתו האמורה, ופסיק ליה בסכינא חריפא, דבלא"ה לא נהיגי בזה לדון כשלא בזמנה ומברכין אפילו ביחיד והכי מסתברא דמהש"ס לא מבואר כ"א בחל י"ד בשבת וקראו ב"ג זה מקרי שלא בזמנה, אבל למוקפין דקורין ב"ד דהוא זמן קריאה לרוב העולם אינו מבואר עיין שם. ובכאן חזינן שהגרי"ח ז"ל כותב כבר מפורש על מנהג שיש בזה דלא נהגי בזה לדון כשלא בזמנה, ומכלל לאו אתה שומע הן, שאבל נהי בזה כבזמנה, וכדמוסיף לכתוב ומברכין אפילו ביחיד. והיינו כדברינו האמורים שיש כבר בזה בפעיה"ק גם מנהג בזה כן לברך ביחיד, ואין להאריך יותר.

נב, שו"ר מ"ש בזה גם בס' שו"ת יביע אומר ח"ו חאו"ח סי' מ"ו יעו"ש, ומיני מיניה תסתיים שמעתתא.

שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן פג

שואלין ודורשין בענינו של יום בשבת, ובדין תינוק שנעשה בר מצוה בשבת שחל ט"ו בירושלים

דלית לי' מש"כ הב"ח וש"פ לישב את אלה שלא נוהגין כן, ע"ש.

והנה הגר"א סי' תרפ"ח ס"ו, כ' וז"ל והשמיט מ"ש שואלין ודורשין וכו' דס"ל לאו דוקא בשבת אלא לרבותא, אבל הרמב"ם כ' דוקא בשבת וכ"כ תוס' שם ד"ה פורים ואשתמיטת' זה לבעל לח"מ ע"כ, ובצדק תמה גאב"ד דירושלים בעל מנחת יצחק דסברת הגר"א הי' צודקת אלו מאמר האחר של יום טוב שואלין ודורשין ביומו הי' מובא בשו"ע א"כ י"ל דפורים סמך ע"ז, אבל מאמר דיו"ט עצמו לא הובא בשו"ע וא"כ איך סמך כאן ע"ז, ושם עמדו הפוסקים ע"ד ההשמטה.

אמנם לדידי חזי לי דאית לי' להגר"א פ' אחר בהלכה זאת דמשה תיקן להם לישראל לדרוש ביום טוב עצמו, ולדרכו בקודש צודק גם כאן, והוא מש"כ בגר"א סי' תכ"ט כאשר בא להוכיח שיטתו דלאו דוקא לפני פסח שואלין ודורשין אלא גם לפני סוכות ועצרת, אלא דבעצרת רק מר"ח סיון בלבד, ובפסח ובחג שלשים יום, והביא הגר"א ראי' לזה משמעתי' דמגילה דפריך הש"ס מאי אריא פורים שחל בשבת אפי' יום טוב נמי דתניא משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום ה' פסח בפסח וה' עצרת בעצרת וכו' הרי דבעצרת נמי חייב עכ"פ מא' מסיון, והיינו כל יום טוב כדאית

כבוד ידידינו המכובד הה"ג צדיק במעשיו בנש"ק ר' הלל שלזינגר שליט"א בעיה"ק ירושלים תוב"ב.

אחדשה"ט וש"ת באהבה.

אשר בקש כ"ת לעיין בקונטרס הנדפס והולך מכ"ק זקנו הגאון הצדיק המפ' ר' עקיבא יוסף זי"ע בענין פורים שחל להיות בשבת, ואשר נתעורר שם דהעולם אין נזהרין במאמר ש"ס מגילה ד' ע"א דפורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום, וכב' העתיק גם תשובת הגאון אב"ד דירושלים ת"ו בעל מנחת יצחק שליט"א שנו"נ בזה ואסיק כן להלכה דדברי הש"ס הם הלכה למעשה, ונו"נ על השמטת הפוסקים מאמר זה, וביותר מאמר הש"ס שם ומגילה ל"ב ע"א שמשה תיקן לישראל שיהיו דורשין ה' פסח בפסח וה' עצרת בעצרת וה' חג בחג.

ומה שיראה בעניותי בקצור, הנה אין ספק דשני מאמרים הנ"ל הם הלכה בלי מחלוקת דדין פורים שחל להיות בשבת פסקה הרמב"ם פ"ג ממגילה, ומביאו הטור או"ח סו"ס תרפ"ח, וכן מאמר השני דמשה תיקן ביום טוב עצמו אין ספק דהוא הלכה למעשה כמבואר ברמב"ם פ"ג מה' תפילה, ובב"י סי' תכ"ט, ובירושלמי פ"ק דפסחים וכ"ה בתוספתא פ"ג דמגילה, ומדברי ב"י משמע

ל', ולכאורה דברי הגר"א צע"ג דהא שם אנו עוסקין בעסק השואלין ודורשין של יום טוב עצמו וזה ודאי נוהג גם ביום טוב של עצרת, ומה הביא מזה לשואלין ודורשין לפני יום טוב ל' יום או מר"ח סיון, והרי מוכח מזה ברור דדעת הגר"א דמאמר זה דמשה תיקן לישראל הוא נכלל בדין דשואלין ודורשין לפני החג אלא דתקנת משה הי' רק ביום טוב עצמו או סמוך לו ואח"כ תקנו שלשים יום, וכל יום טוב כדאית ל', וס"ל כמש"כ הב"ח שם ג"כ דלאו דוקא ביום טוב אלא גם לפני יום טוב, וכן מצאתי בביאור הלכה סי' תכ"ט נקט כן בשיטת הגר"א דלאו דוקא בחג עצמו אלא בחג ולפני החג, ונכלל בדין דשואלין ודורשין לפני הפסח וכו'.

וא"כ כיון שהובא דין דשואלין ודורשין לפני הפסח ל' יום בסי' תכ"ט, ובסי' תרל"ט הוזכר שלשים לפני החג לענין סוכה ישנה שלדעת רש"י סוכה ט' הוא מפני שדורשין כבר בה' החג וע"ש במהרש"א, עכ"פ מבואר דין שדורשין ביום טוב (שלדעת הגר"א מתחיל לפני יום טוב), וא"כ הה"ד שחל בחול (ג"כ) שדורשין או לפני זה או ביום זה עצמו דלדעת הגר"א הדבר נמדד לפי צורך היו"ט.

ובאמת פשטא דירושלמי פ"ק דפסחים ותוספתא פ"ג דמגילה הנ"ל מוכיחין דדין יום טוב נכלל בדין של ל' יום לפני החג מדתני שואלין ודורשין בהל' פסח בפסח וכו' ובבית הועד קודם ל' יום, דפשטות משמעות הענין דחיוב זה לדרוש ביום טוב עצמו מתחיל בבית הועד כבר ל' יום לפני זה, ונכלל בחיוב ל' יום גם הדרישה ביום טוב, ואף שכ' תוס' בכורות ג"ז ע"ב דמתחיל

בפורים עצמו ואז ל' יום לפני י"ד בניסן יום הקרבת ק"פ וא"כ יום טוב כבר יום ל"א אין מזה סתירה דההתחלה ודאי מ"ד באדר מפני ק"פ אבל לא נפקע החיוב עד יום טוב עצמו, ובפרט למ"ד בירושלמי דאנו מדברין בהל' יום טוב עצמו כיון דמזכיר גם עצרת וסוכות ואין להאריך עוד, סו"ד דדבר פשוט דדין זה של פורים שחל להיות בשבת הוא למעשה ושפיר חזי צדיק יס"ע בעל לב העברי וש"פ להחזיר עטרה ליושנה.

ואגב ראיתי מה שנו"נ הגאון ר' עקיבא יוסף זי"ע בהוראת הגאון מבריסק זי"ע, להתיר לתינוק שנעשה בר מצוה בשבת זה של ט"ו בירושלים לקרא המגילה בשבת דאומול עדין שמע בתור אינו מחויב, ובעל לב העברי דחה הוראה זו מכמה טעמים, וכן יראה לענ"ד ממש"כ מג"א סי' תרצ"ב לענין קריאת המגילה בשבת מפלג המנחה ולמעלה בשעת הדחק שהמג"א שם ס"ק ו' רצה בתחלה להתיר כשיש לו איזה אונס וסיים אך יש לאסר דאין קורין המגילה בשבת, וכ' הגאון ברוך טעם בהגהותיו שם, דיש לעיין כיון דאין העולם טרודין רק האיש הזה שיש לו האונס ועיין בר"ן מש"כ לענין מה שלא גזרו במילה א"כ למה נגזר באונס זה וכ' דצ"ל כיון שכבר גזרו חז"ל במגילה שלא לקרא בשבת חלה הגזרה בלא פלוג ע"כ, א"כ מה לי האונס שבמג"א או אונס זה שהי' עדיין קטן אתמול, ולחלק בין אונס השכיח לאונס דלא שכיח כלל כהאי דקטן כאשר שמעתי דמי שהוא רוצה לחלק מנ"ל זה, ע"כ פשוט דלמעשה הצדק עם הגאון הצ' בעל לב העברי.

והרי דוש"ת בידידות, מצפה לרחמי ה'

תשובות והנהגות חלק ד סימן קעז

הוספות והערות על קונטרס דיני פורים המשולש

(ב) נשאלתי למ"ד בגמ' דהטעם דלא אומרים הלל בפורים הוא משום "קריאתה זהו הלילא", א"כ בפורים דחל בשבת דקריאת המגילה היא ביום ו', אמאי לא יתחייבו באמירת הלל בשבת, ונראה בזה דבר נכון בע"ה, דענין "קריאתה זהו הלילא", אינו שיש בעצם חיוב הלל רק שיוצאין יד"ח בקריאת המגילה, אלא הכוונה דבפורים אין מקום להלל על הנס הואיל ולא היו אז נסים ונפלאות אלא הכל בדרך הטבע, ולכן קוראין מגילה שלא נזכר שם הויה ומרמזו שהכל היה בדרך טבע, וזה גופא ההלל לפורים שגם הנראה דרך טבע הוא כנס, שהכל מאתו ית"ש.

ושוב ל"ק בפורים שחל בשבת שלא קורין המגילה נימא הלל, שקריאתו זהו הלילא היינו שההלל דפורים אינו אלא במגילה, להורות שהיה בדרך הטבע ולא ניכר בגלוי יד ה' ולא שייך לומר הלל שחיובו על הנס וא"ש, (וזהו דלא כחידוש המאירי דארם שאין לו מגילה בפורים יקרא הלל, רק ההלל דפורים אינו אלא במגילה וכדעת שאר הפוסקים דסתמו כן).

(ג) פורים שחל בשבת יש שמחמירים לשלוח מנות בשבת, ולכאורה קשה ניחוש שמא יעבירונו ד' אמות ברה"ר. וי"ל דבעלמא החשש שמא יעבירונו אינו שישכח שהוא שבת דהיאך מצינו ששוכח שזהו שבת, אלא שיטעה ויחשוב שמותר לעבור איסור הוצאה כשכוונתו לצורך מצוה, וכל זה חיישינן רק

(א) בקונטרס "פורים משולש" העליתי כי בפורים שחל בשבת, אם קראו המגילה בירושלים בע"ש שלא בעשרה דהלוא הדין הוא דבן כרך שקרא בי"ד יצא כבן עיר, וע"כ אין הברכה לבטלה שעכ"פ יוצא כבן עיר שיוצא ביחיד. אכן עדיין חובתו כבן כרך לא יצא בכך, ולכאורה יצטרך לשוב ולקרוא עוד הפעם בעשרה כדי לצאת כבן כרך, כעירות המסופקות דמברכין וקוראין בי"ד ושבים וקוראים בט"ו לצאת כבן כרך, גם כאן יצטרכו לקרות עוד פעם בעשרה, הואיל וה"ה בן כרך בע"ש דבעינן עשרה לעיכובא ולא שייך שיצא בכך ופטור.

מיהו יש לדחות דלא דמי, דהתם קרא בן כרך כבן י"ד יצא בחיוב י"ד וחייבוהו לקרות גם בט"ו לצאת כבן כרך, אבל כאן הלוא קרא בי"ד ויצא בכך, ובזה לא חייבוהו לקרוא עוד פעם בעשרה לצאת באותו יום כבן כרך, ולכ"ע בדיעבד יצא כה"ג ואין צריך לקרוא באותו יום עוד פעם בעשרה.

מיהו בנשים נראה דבלא"ה יש להקל, שלא שייכי לחיוב ציבור, וכבר תמהו על מה שהביאו הפוסקים לחייב נשים בפרשת זכור, שהרי אין עלייהו חיובי ציבור דלא מצטרפי לציבור, וג"כ יש להקל אצלן טפי שאין צורך בעשרה, ויש אומרים דבבני כפרים גם כן הקילו לנשים, ולכן יש להקל עכ"פ בעשר נשים ולא להטריחם לבוא לציבור ויקראו להן, ומספיק לפורים משולש.

עח לקוטי פורים המשולש תשובות

בשופר לולב ומגילה, אבל לתת לחבירו מתנה מבין מעצמו שלא נדחה איסור מפני כן ואין חשש שיעבירונו.

וב"מועדים וזמנים" (ח"א סימן י"א) הבאנו קושיא אחרת אמאי חיישינן שמא יוציא למצוה והלוא טעה בדבר מצוה הוא ואינו חייב, אכן לדברינו ניחא דשמא יוציא היינו שיטעה בדין ויסבור שמותר, ובכה"ג אין דין טעה בדבר מצוה כמבואר במהרש"א בפסחים עג. ע"ש.

(ד) בפורים שחל בשבת אין אומרים ביום א' על הנסים שאין זה זמנה, אבל לע"ד צ"ע דהרי ביום א' מקיימים מצות סעודת פורים וזהו יום משתה ושמחה, והנה ברא"ש פ"ז דברכות מפורש ששמחה היינו עם פת דוקא, ומה"ט שכח יעו"י בברכת המזון דיו"ט חוזר, ומעתה לדעת הרא"ש ששמחה מחייב בפת,

א"כ הכא דמשתה ו"שמחה" כתיב נראה דחייבין בפת, וע"כ אם שכח על הנסים בסעודת פורים צ"ל דחוזר משום דמחויב בפת. ותמוה על הפוסקים שנסתפקו אם צריך פת בסעודת פורים, ולפ"ז נראה להחמיר בסעודת פורים דלמא מעכב אף בדיעבד, וולהלכה נחלקו הפוסקים בשכח על הנסים אם חוזר ולמעשה מקילין משום ספק ברכות להקל ואינו חוזר ומברך, כמובא במ"ב סי' תרצ"ה ס"ק ט"ו וע"כ בן כרך האוכל סעודה בי"ד לצאת מספק, או בפורים משולש ביום א' יש לצדד דיצטרך לומר על הנסים, בסעודת פורים לבד, ואין לחשוש דהוה הפסק, ששייך שחוגגים אז פורים, וכיון שיש מקום שמעכב נראה לומר על הנסים, ואף שבפוסקים סתמו שאין אומרים על הנסים ביום א', אפשר שהמזכיר על הנסים בסעודת הפורים לא הפסיד. (ומיהו למעשה י"ל דעל הנסים קיל טפי דאפילו חיוב אכילת פת לא מעכב) וצ"ב.

תשובות והנהגות חלק ג סימן רלט

הוספות והערות על קונטרס דיני פורים המשולש

בזמנו הוצאתי לאור בס"ד קונטרס עם דיני פורים המשולש, ובע"ה נוספו לי כמה וכמה הערות למעשה שהפוסקים לא ביארו, ואביא הדברים כאן.

(א) יש אנשי מוקפין הרוצים לחגוג עם קרוביהם הפרזים את סעודת הפורים, ונוסעים ביום שישי לפרזים, ונשארים שם גם לשבת וחוזרים לירושלים במוצאי שבת או ביום ראשון. לע"ד יש כאן חשש שביטלו בזה מצות פורים לגמרי, שהרי מבואר הדין בשנה רגילה, בן כרך שהיה ב"ד בכרך ועזב באמצע י"ד והוא בעיר בט"ו, אינו בן עיר כיון שהיה בכרך, ואינו בן כרך שבט"ו היה בעיר, ומסיק בחזו"א (א"ח סימן קנ"א, קנ"ב) שכה"ג פטור לגמרי ממגילה, שאינו לא בן עיר ולא בן כרך, ולכן באמת אסור לעשות כן ע"ש היטב. ולפי זה נראה שבפורים המשולש גדר הדין הוא שחז"ל העבירו את חובת בן כרך מט"ו ל"ד, ואשר ע"כ אם אינו בעיר ב"ד בעה"ש וכן איננו בכרך בט"ו, אזי אינו לא בן עיר ולא בן כרך שבעלמא פטור לגמרי ממגילה, וע"כ גם בשבת זו לא התחייב, שהחייב כבעלמא הוא כבן עיר או כבן כרך.

(ב) ומצדד אני עוד, לדברי המ"ב ועוד פוסקים שבני כרכים אינם כבן עיר וחיובם בע"ש כשחל בשבת בציבור דוקא, חזינן דלכני כרכים אין חיובם השנה כבן עיר רק חייב שונה, ויש לומר שדקדקו לשנות לחייב רק בציבור ולא ביחיד, לקיים דברי

חז"ל שזמנו של זה אינו כזמנו של זה, ושינוי החיוב דט"ו השנה בע"ש כבן כפר לבד ושפיר אינו כבן עיר, ובחיוב בכפר קיל שמבואר בגמרא מגילה (יד א) שאם שוב נמצא ב"ד בעיר קורא עמהם.

ומעכשיו אם כנים הדברים, הנה חייב בן עיר מדברי קבלה הוא כבכל השנים, אבל בן כרך חיובו מדברי קבלה הוא בשבת, וחז"ל עקרו את החיוב והוא כבן כפר לבד, ויש לומר שאם עוזב את הכרך בליל ששי לאחר שמיעת המגילה לעיר לחוג שם, והוא בערב שבת בעה"ש בעיר, הנה חיובו תמיד מדברי קבלה הוא כבן עיר, ויש לומר שבכה"ג לא יצא יד"ח המגילה כששומע בכרך, שהבעל קורא חיובו הוא מדרבנן וקיל מחיובו כבן עיר כיון שיהיה שם בעמוד השחר, ואם כן אינו יוצא יד"ח המגילה בלילה כלל שאינו בן חיובא כמוהו. מיהו יש לצדד כיון דמגילה בלילה מדרבנן, אין נ"מ בין בן כרך לבן עיר, וכדמצינו לענין ציבור דדעת הרשב"א והר"ן דבלילה אי"צ ציבור. וכ"ז צ"ב, ולהעיר באתי.

(ג) יש נוהגין להחמיר ולצאת בשבת זו ידי משלוח מנות כדברי מהרלב"ח רבה של ירושלים, וכן מסיק בפר"ח לצאת גם כשיטה זו, (והובא בשעה"צ סק"ל), ובספר "חוג הארץ" בדיני פורים שחל בשבת מהגאון רבי ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל כתב לצאת בשניהם ולכוין "שאם חייב דוקא רוצה לצאת עכשיו", וכן

יש מהדרים שאוכלין סעודת פורים גם בע"ש כדעת המאירי (והובא בסדר פורים המשולש להגרי"ח זצ"ל), ולע"ד נראה שנכון לכוין לצאת "על תנאי", והטעם שבעצם המנהג בעיה"ק הוקבע בש"ע כירושלמי שיש לעשות הסעודה ולשלוח מנות ביום א', והרוצה להחמיר אף בשבת נראה דצריך להדגיש שאינו בא לחלוק על עיקר הדין לקבוע יום אחר, שאז נראה כבל תוסיף, שחולק על מנהג המקובל שהוכרע מדינא ביום ראשון, ע"כ נראה דכדאי לעשות תנאי ובזה מראה שאינו אלא לחומרא לבד ושפיר שרי, וכוונתו בזה להדגיש שמקיים לחומרא לבד שאם הדין כן יוצא לשיטה זו ולכן אין חשש בל תוסיף, וכן יש חוששין גם ביום ראשון מטעם אחר ד"ולא יעבור" כתיב גם על שמחה, וצריך בשבת דוקא שזהו זמנו, והיה לנו לחוש לאסור בל תוסיף כשמוסיף ואינו הזמן, ושפיר עבדינן לעשות תנאי שיוצאין בזה כל הדיעות לחומרא, ומחשש איסור בל תוסיף וכמ"ש. (ועיין ר"ה כח ע"ב דנתערבו מתן א' במתן ד' שעובר בבל תוסיף, וכשהבי"ד בעיר מחמירים ורבים מקליין, חושש הרב אלגאזי זצ"ל שיתכן על תנאי דוקא שבשני מנהגים יש החשש, וצ"ב).

(ד) הבאנו שבשבת יש אפשרות לקיים מצות משלוח מנות גם ע"י אורח שיאכל אצלו וימסור לו המנות במפורש לשם מצות משלוח מנות, וביארנו שם ע"פ מה שצידדו הפוסקים שאורח האוכל אצל בעה"ב לא נעשה שלו לגמרי רק אוכל משל בעה"ב, עיין ר"ן נדרים לד ע"ב, ובר"ש מעש"ש פ"א מ"א, וכן דנו האחרונים (ובשפת אמת סוכה לה א) לענין אורח בליל הסדר אם יוצא במצה שנותן לו בעה"ב או שצריך לקנות, ולפ"ז לכאורה לא יצא

יד"ח משלוח מנות, וע"כ יאמר להדיא לאורח תגביה את המנה ויהא שלך, ונראה שצריך גם להוסיף על מה שמאכילו באופן רגיל, כדי שיהא ניכר שזהו משלוח מנות ואז יוצא המצוה שמשמחו, וכן נראה כיון שבלא"ה מוזמן קודם א"כ לא קיבל מאומה במשלוח מנות, ע"כ יוסיף בשיעור ניכר שבזה יש לו שמחה.

(ה) הפוסקים העלו שאומרים "על הניסים" רק בשבת, ולע"ד יש להזכיר "על הניסים" גם בסעודת פורים שאוכל ביום ששי, והיינו בסעודה שאוכל בה בשר ויין ומתכוין לקיים בה מצות סעודת פורים כשי' המאירי ועוד, שהרי יש אומרים שבפורים כיון שצריך פת שכח על הניסים חוזר (מהרש"ל). ושפיר יש להחמיר בזה ובפרט בי"ד שקורין אז המגילה, והוא זמן הנס בפרזים, ולהרבה פוסקים שני הימים ימי שמחה ושייך בהם על הניסים תמיד אף למוקפין כמ"ש הרדב"ז, ולכן ראוי לומר על הניסים בסעודה כמ"ש, אבל ביום ראשון אף שזהו סעודת פורים לתשלומין לכאורה לא שייך בימים ההם בזה"ז, ולכן נראה שלא יאמר ביום ראשון על הניסים כלל. (וכן מסקנת הכף החיים בסימן תרפ"ח ס"ק מ"ח שלא לאומרם בתוך ברכת המזון אלא בהרחמן ע"ש).

(ו) כתבו הפוסקים דמתנות לאביונים זמנה כקריאת המגילה ביום שישי לכ"ע, וכן הביאו מסדרי הלכות דפורים המשולש, וטעמם דומיא דאיתא בגמרא שבני כפרים מקדימין מתנות לאביונים לזמן מגילה, שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. ואני נבון בדין זה דלא דמי, דבשלמא בני כפרים לא היה להם מנין, והתאסף קהל מכל

הכפרים בעיר למקרא מגילה, ולהעניינים בני הכפרים נתקן לחלק כשיש קהל רב במקרא מגילה, אבל לדידן שהציבור מתאסף בבית הכנסת יום יום, מאן יימר לן דיש להקדים המתנות בכרכים לזמן של עיירות, ולכאורה כמו שדחו את הסעודה ומשלוח מנות ליום ראשון, כך מתנות לאביונים ראוי לצאת ביום ראשון, ויהיה לו ברווח לשמוח בסעודה נאה, ולא יוציאם קודם לכן דהיינו ביום ששי לפני זמן סעודת פורים, ואין לדמות לכפרים שע"כ הקדימו כמ"ש, והרמב"ם כתב (בפ"ב דמגילה הלכה י"ד) דבני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי אם חילקו מעות לאביונים ביום קריאתם יצאו אבל השמחה והמשתה אין עושין אלא ביום י"ד ואם הקדימו לא יצאו, ומשמעות לשונו משמע שזהו רק בדיעבד, והדברים צ"ע כמו שהעירו המפרשים, ויש לומר שרמז לדברינו שעיקר המצוה גם לבני הכפרים היא ב"ד, רק כשאי אפשר שאין בכפרים קהל ב"ד התיירו ושעת הדחק כדיעבד דמי, ואף שלמעשה עלינו לקיים סתימת הפוסקים שזמן מצות מתנות לאביונים היא בע"ש, מ"מ יש מקום להדר לתת לאביונים גם ביום א' שהוא יום הסעודה.

שוב העיר נכדי המופלג יונה נ"י, דהלוא במגילה (ד ב) מפרש רב הטעם דכשחל בשבת דוחין בבני כרכים ועיירות מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ואי אפשר לתת בשבת, הרי מפורש שגם בבני כרכים אמרינן שהמתנות לאביונים זמנן עם מקרא מגילה. ויש ליישב דאמנם לרב יוסף ס"ל שאין לחלק, אבל לדידן דקיי"ל כרבה שהטעם שמקדימין קריאת המגילה בכרכים ליום ו' היינו מחשש שמא יעבירו יש לומר

דלא אמרינן האי סברא כלל בבני כרכים, ולכן מביא סייעתא לרב יוסף מבני כפרים, ורבה לא השיב ולהאמור יש לומר דרבה ס"ל לחלק כמ"ש.

(ז) כתבו גדולי הפוסקים שקריאת המגילה בכרכים ביום ששי צריך ציבור דוקא שדינו כקריאה שלא בזמנה, ונראה שנכון גם לא לקרוא ביחד עם הש"ץ, שכבר הבאתי בח"א (שצ"ט) שאין לקרוא ממש עם הש"ץ תיבה בתיבה אף ששומע כל תיבה, דאם אומר בעצמו כל תיבה יש לומר דלא יצא דהוי כקריאה ביחיד, וכמו שהבאתי שם בשם השעה"צ קס"ז ס"ק מ"ג, ולכן טוב הדבר שיצא בשמיעה וישתדל מאד לשמוע הכל ולא להסיח דעתו.

ואף שנהגו הילדים להרעיש כשמזכירים שם המן, מ"מ בשנה זו כיון שאם מחסירים תיבה וקוראים אותה לעצמו ביחיד, שאין יוצאין לכמה מגדולי הפוסקים, ע"כ ראוי שלא לדפוק ברעש אלא כגון ברגל לבד, וכך הכרזנו השתא ברבים ונהגנו כן בעזהשי"ת.

מיהו זהו קצת דוחק שלא פירשו שיש בזה מחלוקת, ובפשוטו יש לומר שאם היו קורין המגילה בשבת דהיינו בזמנה אזי גם הסעודה, המשלו"מ, והמתלא"י היה ראוי להיות בשבת, ואי אפשר בשבת, ולא נראה לחז"ל לתקן יום מיוחד לאביונים לבד, שאילו בע"ש היה זמן רק למתנות לאביונים לא היו מוכנים לקבל כמו שבזמנה, ולדידן שאין קורין בשבת והיינו בזמנה אלא בע"ש, וקיי"ל כירושלמי שהסעודה ומשלוח מנות ביום ראשון וכמבואר בש"ע, וראוי לתקן לבני כרכים גם אז המתנות לאביונים, ואדרבה זה

פב לקוטי פורים המשולש תשובות

המגילה, ובפרט בבני כפרים שלאח"כ אינם עם העם, אבל לעולם לא אמרו שאין נעשית המצוה כלל אלא עם המגילה.

לפיכך בנידון דידן נלע"ד דיש ליתן ביום שישי, וכמ"ש הפוסקים שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, אבל גם ביום ראשון כששולח לחבירו ומרבה במתנות לריעים ישלח גם אז לאביונים כמו בע"ש ושכר רב בידו שלא גרע אביונים מרעהו, כמ"ש הרמב"ם ספ"ב ממגילה.

זמנם שבהיות הבעה"ב שמחים בסעודה ושולחים מנות לרעים ואזי המצוה לא להרבות במשלוח מנות לרעים ולהסיח דעת מהאביונים וכמבואר ברמב"ם ספ"ב דמגילה.

והעיקר נראה לע"ד דאף שכפרים תקנו מתנות לאביונים עם המגילה, ולא ביום י"ד שזהו זמן השמחה וכמבואר בש"ס, נראה דלא בא לאפוקי מעיקר השמחה ביום הפורים שהוא זמן המצוה ונמשך גם אז, רק שהשמחה מתחילה כבר משעת קריאת

לקט הערות בדיני פורים המשולש*

א. אם בקריאת ירושלים בפורים המשולש מעכב עשרה

קודם י"ר מקרי שלא בזמנה.
[אכן צל"ע קצת דלענין איסור טלטול המגילה בשבת, כתב הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בסדר פורים המשולש בהערה וז"ל: אין בידינו להקל נגד ד' הפר"ח בזה (ומה גם דהיה מרא דהאי אתרא קרתא קדישא ירושלים ת"י), עכ"ל. - וא"כ למה לענין לברך ביחיד ב"ד למוקפין מקיל נגד הפר"ח בירושלים. - וצ"ל דהתם כתב כן רק כסניף לחיזוק, למה שסובר מעיקר הדין ראין להקל משא"כ כאן, דמעיקר הדין דעתו שיכול לברך ביחיד. - וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בהליכות שלמה מועדים (עמוד שנ"ח ס"ד) שהיחיד מברך].

אולם מרן הגרי"ז זצ"ל מאוד החמיר בזה, [וכמו שיבואר להלן בסי' הבא], וכן הוא דעת הרבה ראשונים ד"ד למוקפין מקרי שלא בזמנה, היא המה, הרשב"א, והריטב"א, והרא"ש, והר"ן, ובעל המאור, ורבינו אפרים שם, ובעל העיטור, ושיטת ריב"ב על הרי"ף שם.

דעת המ"ב סוס"י תר"ץ ס"ק ס"א וכ"כ הפר"ח, דט"ו שחל בשבת ומקדימין לקרוא בע"ש, מקרי קריאה שלא בזמנה, וממילא עשרה הוא לעיכובא לדעת הרבה ראשונים, ולכן בליכא עשרה יקראנה בלא ברכה.

אכן דעת החזו"א סי' קנ"ה סק"ב דבני ט"ו שקורין בי"ד, אינו בכלל שלא בזמנה, כיון שאיכא כבר פרסומא טובא, כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם. - [אולם לא כתב כן אלא כסניף להקל בעשרה נשים, אבל לא לענין לברך ביחיד]. - וכ"כ הפמ"ג סי' תרצ"ו סק"א דלמוקפין ב"ד יש מקום לומר דהוי זמנה.

וכ"כ בסדר פורים המשולש להגה"צ ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, דהקורא ביחיד בירושלים בפורים המשולש יכול לברך, ובשלמת חיים כתב גם את הראיה של החזו"א, שמהרמב"ם פ"א ה"ז משמע, דרק

מה נקרא עשרה בקריאת המגילה

כתב החזו"א (או"ח סוס"י קנ"ה) וז"ל: דין עשרה אינו דוקא באחד קורא ותשעה שומעין אלא אפי' כל אחד קורא במגילה שלו כדתנן י"ז א' היה כותבה וכו' אם כיון לבו יצא, ובגמ' י"ח ב' מוקמינן לה דמנחא מגילה קמיה וקרי לה מינה ולרב אסי דאפי' בזמנה בעי עשרה ולדעת הרי"ף דעשרה מעכב, מוכח מכאן דאע"ג דקרי לעצמו מ"מ מקרי עשרה.

ונראה דאע"ג דאין קוראין כולן יחד בשוה אלא אחד ממהר קריאתו ואחד מרבה במתינות אין בכך כלום כמו הכא דקרי וכותבה ואינו מכיון עם הציבור מ"מ יצא לרב אסי דלא משמע כלל דאיירי דהציבור ממתין עליו עד שיכתוב.

וכן הדין נותן דגם בתפלת עשרה כל שקבעו בבת אחת מקרי ציבור אף שאחד מזדרז ואחד מתעכב. - וכ"ש הכא במגילה דא"צ עשרה רק משום פרסומי ניסא וכמש"כ לעיל, ואף אם היחיד מתאחר וגומר קריאתו אחר הציבור מקרי בציבור, דכן הוא בכותבה, עכ"ל.

ו.ג. ב. - ונראה דמש"כ החזו"א שגם בתפלת עשרה מקרי ציבור אף שאחד מזדרז ואחד מתאחר אין זה סותר למה שכתב בארחות רבינו (ח"א עמוד נ"א אות קנ"ט) בשם בעל הקה"י וז"ל שתפלה בציבור הוי דוקא אם כל העשרה התחילו להתפלל יחד תפלה בלחש, אבל אם אחד מתאחר ומתחיל לאחר שהתשעה כבר התחילו לא מקרי תפלה בציבור. - וכ"כ הביה"ל ריש סי' ק"ט בשם

הפמ"ג דכשלא מתחיל בשוה עם הציבור לאו תפלה בציבור מקרי.

דהחזו"א מיירי שהתחלה היה ביחד, ורק ההמשך אינו ביחד שזה מתאחר וגומר אחר הציבור. וכן כתב היסוד ושורש העבודה (בשער האיתון פ"ב בסוד"ה גם יזהר) שיזהר להתחיל העמידה עם הציבור, ואף אם יאריך בתפילת העמידה כמה שעות אחר שסיימו הציבור תפילתם, מיקרי נמי מתפלל עם הציבור. - נוכמה הוא שיעור התחלה ביחד כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' ג') דתוך ברכה ראשונה ואפשר אף תוך ג' ראשונות דכברכה אחת נחשב. אכן בשו"ת יד אליהו (רגולר סי' ד' בהגה"ה) כתב ביחד ממש].

וא"ת א"כ שהתחלה ביחד פשיטא, מאי קמ"ל החזו"א בזה [שנקרא תפילה בציבור]. - י"ל דהחזו"א לא בא לחדש כאן דין בתפלת הציבור, אלא להוכיח שהדין נותן שבמגילה כה"ג מקרי בציבור, שהרי גם בתפילה הרי פשוט שמעשים בכל יום שזה תפלה בציבור אף שזה גומר אח"כ, א"כ כ"ש במגילה שא"צ עשרה אלא משום פרסומי ניסא דשפיר דמי כה"ג.

דעת הגרי"ז בענין מה נקרא עשרה

אכן דעת הגרי"ז וז"ל דעשרה מקרי שאחד קורא וכולן שומעין. - [וע' כע"ז לשון הרמב"ם בפ"ח מהלכות תפלה ה"ד וז"ל: וכיצד היא תפלת הציבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעין]. - ולכן אף שבכל שנה היו רגילין במנינו של הגרי"ז לומר בלחש עם הקורא מתוך מגילה כשרה וכמ"ש המ"כ סי' תר"צ ס"ק כ"ו. - [וצ"ל דלענין

הלכתחילה בעשרה לא חש להחמיר שדוקא ע"י כולם שומעין דהיה עדיף לו לקרוא בלחש עם הקורא שמא יחסיר לשמוע אות א' שזה לעיכובא].

אבל בפורים המשולש, אמר להקורא שהיום אנו לגמרי סומכים רק עליך. דהחמיר שי"ד למוקפין מקרי שלא בזמנה, וא"כ עשרה הוא לעיכובא להרבה ראשונים, והחמיר דלא מקרי עשרה אלא באחד קורא וכולן שומעין.

[ולא] דמי לקה"ת שכ' המ"ב (סי' קמ"ו ס"ק ט"ו) דנכון לקרות בלחש עם הש"ץ הרי דגם כה"ג מקרי עשרה. - דשניא התם דחייב הקריאה הרי יוצא מהש"ץ, משא"כ בקורא לעצמו ממגילה כשרה, דיוצא בקריאת עצמו ולא מקרי עשרה להגרי"ז].

ושמעתי דהגרי"ד הלוי סאלאוויציק זצ"ל פגש פעם את החזו"א זצ"ל, ואמר לו דיש לו דיוק מהרמב"ם דלא מקרי עשרה אלא באחד קורא וכולן שומעין. - וכתב הרמב"ם פ"ב ממגילה ת"ז וז"ל: קראות שנים אפי' עשרה כאחד יצאו הקוראין והשומעין מן הקוראין עכ"ל. - וצ"ב במש"כ יצאו הקוראין בשלמא השומעין קמ"ל דלא אמרינן תרי קלא לא משתמע, אבל הקוראין הא אפי' לא שמעו כלל את הקריאה יצאו דהא קי"ל לא השמיע לאזנו יצא [לגרסתנו ברמב"ם פ"א ה"ב כנוסחת האורחות חיים ושכן הוא בירושלמי עכ"ס מ' שם]. וא"כ מאי קמ"ל בזה דיצאו הקוראין.

וצ"ל דקמ"ל לענין שלא בזמנה דאו עשרה הוא לעיכובא, וקמ"ל דאפי' עשרה קראו כאחד, יצאו הקוראין, דאמרינן

דהשומעין שמעו אותן וממילא יש גם להקוראים דין קריאה בעשרה אבל אם היינו אומרים תרי קלי לא משתמעי א"כ גם הקוראין לא היו יוצאין ראין כאן קריאה בעשרה. - הרי דאף בעשרה קוראין כאחד, מ"מ לא מקרי עשרה אלא ביש עשרה, שנמעין מהן עד כאן שמעתי.

ולענין הראיה של החזו"א מ'היה כותבה' [שגם בכ"א קורא לעצמו מקרי עשרה]. - צ"ע מנ"ל דלא מיירי שהיה שם ט' שומעין. אי משום דא"כ הא ודאי שנתכוין להוציאם ואיך כתוב אם כיון לבו. - י"ל דבאמת לא נתכוין להוציאם, דהרי כתב הרמב"ן במלחמות (מגילה דף ג' ע"א מדפי הרי"ף) דכיון שעשרה הוא רק משום פרסומי ניסא א"כ אי"צ שהוא יוציאם ואפי' אם כבר יצאו סגי. - וכן בן כפר הקורא ב"א יכול לקרוא בפני ט' בני עיר דאי"צ מחוייבין עתה בהקריאה, כיון דזה רק משום פרסומי ניסא.

ואי משום דדוחק לומר ששמעו ממנו כל המגילה, י"ל דבאמת שמעו רק חלק ראשון, והנידון הוא על כך חלק אם יצא, ונ"מ שאח"כ אי"צ להתחיל אלא ממקום שפסק. - ועוד שהרי בין כך מיירי כאן באוקימתא גם להחזו"א, דלא משמע כלל מתני שהיו שם עשרה באותה שעה.

אם עשרה קטנים סגי

כתב המ"ב סי' תרפ"ח סק"כ לענין המפרש בים והיוצא בשיירא שקורא ב"ג, דצריך שיקראנה בקיבוץ עשרה דשלא בזמנה בעי עשרה, אכן אפשר דסגי בקטנים הואיל

והוא רק משום פרסומי ניסא עכ"ל. וצ"ע דלקמן סי' תר"ץ ס"ק מ"ג, לענין מגילה בזמנה שמצוה לחזור אחר עשרה, וכתב הרמ"א דיש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה כתב המ"ב בשם הפמ"ג דמדלא הזכיר הרמ"א קטנים משמע דס"ל דקטנים בודאי אין מצטרפין לעשרה, דלאו בני חיובא נינהו וחיובו רק מטעם חינוך, עכ"ל. - וצ"ע דסותר לדלעיל.

ואולי י"ל דשניא התם, דהיוצא בשיירא בין כך הא קורא בפני לאו בני חיובא, שהרי ב"ג אינו זמן קריאה לכ, ולכן בזה לא הצריכו גדולים וסגי אף בקטנים, משא"כ הכא דבזמנה הוא ושכיחי בני חיובא, לכן הצריכו לקרוא לפני בני חיובא, ולכן לא סגי בקטנים.

ושאלתי זאת להגר"ח קנייבסקי שליט"א, ואמר דאיפכא מסתברא, דהתם דשלא בזמנה, הרי יותר מעכב דין עשרה, ואף שקורא בפני אנשים שאינם מחוייבים באותו יום, מ"מ הרי הם גברא בני חיובא. - אבל קטנים לאו גברא בני חיובא נינהו, וא"כ התם כ"ש שאינו מועיל וכבר העיר על הסתירה בשונה הלכות, וכתב דצע"ק.

[ואולי י"ל דהנה ההגהות אשר"י פ"ק דמגילה נסתפק, דאפשר אי"צ בני מצות עשרה, כיון דהטעם הוא משום פרסומי ניסא, ולהך צד ודאי שגם קטנים סגי. - אלא שהרמ"א לא הזכיר אלא נשים, משמע דנקט להלכה כהך צד דודאי צריך בני חיובא, אלא דמ"מ נסתפק על נשים דאפשר משום פריצותא אינו מצטרף כספק הטור, או משום דלאו בני אותו חיוב נינהו, דנשים רק בשמיעה, כ"ז מבואר בפמ"ג.

וא"כ אפשר דבהך דיוצא בשיירא שבלא"ה אינה, קריאה מחוייבת אליבא דכו"ע, כמ"ש הביה"ל שם דלכן יקרא בלא ברכה. - וגם הביא שם את המאירי, שגם שלא בזמנה יוצא ביחיד, וכדעת רש"י ובעל המאור. - וגם טריחא למכנף ציבורא שישמעו כל המגילה ב"ג שאינו זמן קריאה אז. - וגם שהיוצא בשיירא אפשר דחיקא ליה שעתיה.

ולכן בצירוף כ"ז כתב המ"ב, דלמעשה ביוצא בשיירא אפשר לסמוך כהך צד דהגהות אשר"י, שאפשר דקטנים מצטרפי. - משא"כ בסי' תר"ץ דשם רק פירש את דברי הרמ"א שם, דמשמע דס"ל להרמ"א דקטנים לא מצטרפי וא"כ בוודאי מצוה לכתחילה לחזור אחר י' שאינם קטנים].

ב. בענין קטן שנעשה בר מצוה בט"ו שחל בשבת

בשבת, מ"מ מי שנעשה בן י"ג שנה בט"ו באדר שחל להיות בשבת שבו זמן קריאת המגילה, דיש לחייבו שיקרא בשבת, דהא עיקר זמנו הלא הוא בשבת אלא דחכמים

בשו"ת ציץ הקודש להגה"צ ר' יהושע צבי מיכל שפירא זצ"ל (סי' נ"ה אות ג') מביא בשם הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, דנראה לחדש דאף כי אין קורין את המגילה

שאחרי כנה"ג תיקנו להקדים משום גזירה דשמא יעבירו ד"א ברה"ר, כמ"ש רש"י במגילה ה. ד"ה ערב שבת זמנם.

דהנה מצינו בביצה דף י"ח ראין מטבילין כלי טמא בשבת גזירה שמא יעבירו ד"א ברה"ר, וגזרו יו"ט אטו שבת, ואמרינן התם דאם נטמא ביו"ט עצמו (ולא שכבר הי' טמא מערב יו"ט), לא גזרו דטומאה ביו"ט מילתא דלא שכיחא ולא גזרו רבנן, ולא גזרו נטמא ביו"ט אטו נטמא בעיו"ט. - וא"כ ה"נ י"ל בנידון דידן, דלא גזרו שמא יעבירו במי שהגיע זמן חיובו בשבת עצמו כמו שלא גזרו שמא יעבירו בכלי שנטמא ביו"ט עצמו, וא"כ האי קטן שהגדיל הוי בשבת זמנו לקרוא המגילה, עכ"ד.

ובספר אוצרות ירושלים (עמ' כד) הובא שם שהר"ר אשר דוב זנסמאן נ"י, א"ל בשם הגרי"ח זוננפלד, אשר בנו נולד ביום ט"ו למוקפין ובשנת ה"ג שלו חל ט"ו בשבת שכולם קורין ב"ד. - ואמר הגרי"ח, שכיון שנהיה גדול בט"ו, הרי לא חל עליו קריאת המגילה ב"ד כלל רק בט"ו, וא"כ אפשר דמותר לו לקרות בט"ו, עפמ"ש"כ המפרשים [הר"ן רפ"ד דר"ה דף ח' ע"א מדפי הרי"ף והמאירי במגילה דף ד' ע"א ד"ה יש שואלין], דלכן גזרו על מגילה בשבת משום שהכל טרודים בה בקריאתה וע"כ יש לגזור שמא יעבירנה, משא"כ מילה שהיא רק מצוה על היחיד, דאחרים שאינם טרודים יזכירו לו ולכן לא גזרו - וא"כ בשנה זו שהכל כבר קראו מאתמול, א"כ אינם טרודים עוד וע"כ אין בקטן שנתגדל איסור שמא יעבירנה וממילא חל עליו חובת בט"ו.

וע"ז כתב הגאון האדר"ת, אף שהוא באמת דבר חכמה וראוי לו, אמנם מסופקני אם צדק בזה, ודן שם דכיון שיצא ב"ד חיוב קריאה דרבנן מדין חינוך, י"ל דאינו חייב עוד לצאת בט"ו חיוב דדברי קבלה - זאת ועוד, שנראה שמאחר שאסרו חכמים לקרות בשבת ממילא נפקע אז המצוה לגמרי, ואין שום מצוה לקרותה אז, ובודאי אם יתקע בשופר או יטול לולב בשבת לא קיים שום מצוה, עד כאן מספר אוצרות ירושלים - וע' המסך.

דעת הגרי"ח זוננפלד זצ"ל

ודעת הגרי"ח זוננפלד זצ"ל י"ל דס"ל כמ"ש הגרע"א בדרוש וחיידוש (מערכה ח') בחגיגה דף ד' בד"ה והנה המג"א) וז"ל: דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת עכ"ל. - הרי להדיא דס"ל להגרע"א שלא הפקיעו המצוה לגמרי. - ולענין מה שטען הגאון האדר"ת זצ"ל, דמה שקרא ב"ד מדין חינוך פוטר חיובו של ט"ו מדברי קבלה.

דעת הגרי"ח נראה רס"ל שלא יועיל מה שקרא ע"ש, לפוטרו מהחיוב שיתחייב בשבת. - והטעם י"ל, דלדידיה כיון שליכא הגזירה דשמא יעבירו, א"כ הוי כלפני הגזירה דזמנו הוא בשבת, ואם קרא בע"ש א"כ הוא כבן כרך שקרא ב"ד שאינו יוצא, [להפרי"ח, כשעה"צ תרפ"ח ח.]. - א"נ שלא אתי קריאה מה שקרא בזמן קטנותו ופוטרו חיוב קריאה דומן גדלות כמו שאין קטן מוציא את הגדול.

ולפי"ז ה"ה כל קטן שנעשה בר מצוה בפורים בשנה רגילה, דאינו יכול

לקרוא מפלג המנחה ולמעלה, דערב פורים כמו שהדין במי שאנוס קצת בסוס"י תרצ"ב. - דלא אתי קריאת קטנות ופוטור חיוב דגדלות.

אכן לפימש"כ בקונטרס ימי החנוכה בענין קטן שהגדיל בחנוכה דכיון שזה דרבנן, וזה מעשה דהוא פוטור את עצמו, א"כ יכול להדליק נר חנוכה קודם שקיעה ולפוטור חיובו של גדלות שג"כ רק מדרבנן. - [כדמשמע מהגרע"א על השו"ע סי' קפ"ו דבהגדיל קטן אחר בהמ"ז תוך שיעור עיכול ולא אכל כדי שביעה שפיר פוטור בהמ"ז דקטנות את החיוב דגדלות]. - א"כ ה"ה כאן דהרי קריאת הלילה רק מדרבנן ואינה מדברי קבלה דהימים נקראים כתיב.

אבל בנידון הגרי"ח זוננפלד זצ"ל עכ"פ לענין קריאת היום לא יצא, להסוברים דחיוב מגילה ביום הוא מדברי קבלה שכדאורייתא הוא (כשעה"צ תרצ"ב כ"ז). - [ורק בקריאת הלילה, וכן בנידון פלג המנחה שזה נוגע לקריאת הלילה, בזה י"ל דיצא].

דעת הגאון רע"א בקטן שהגדיל

הנה לעיל הבאנו ראייה מהגהות רע"א סי' קפ"ו דנסתפק בקטן שבירך בהמ"ד והגדיל קודם שיעור עיכול אם מתחייב עוד פעם לברך, וכתב שם הגרע"א ויספיקו הוא רק באם אכל כדי שביעה שאז נעשה אח"כ חיובו מה"ת וא"כ אפשר דלא אתי בהמ"ז דרבנן שבקטנותו ופוטור חיוב מה"ת שבגדלותו, ומשמע מזה דבלא אכל כדי שביעה פשיטא ל"י דבהמ"ז דקטנות פוטור חיוב גדלות, וא"כ ה"ה למגילה דקטן הקורא מפלג המנחה דערב פורים דיוצא בזה חיוב הלילה, וכן לנר חנוכה קודם שקיעה.

והעיר ח"א לדחות, דשניא התם [באכל שהוא קטן], דסיבת החיוב היה בקטנות ולכן שפיר בהמ"ז דקטנות פוטור סיבת החיוב דקטנות, ותו אינו חוזר ומתחייב. - משא"כ במגילה ובנ"ח, דכלילה נעשה לו סיבת החיוב חדש שנעשה מחוייב גמור מדרבנן בנ"ח ומגילה, וא"כ בכה"ג י"ל דאין מעשה קטן שזה רק מדין חינוך, פוטור חיוב גמור מדרבנן עכ"ד.

אכן כד נעיין בדברי הגרע"א נראה, שגם התם באכל בקטנות הוא כן דאף שיש סיבת חיוב חדש בגדלות מ"מ פוטור בהמ"ז דקטנות, דהא צריך להבין בכלל מהו ספיקו דהגרע"א באכל כדי שביעה שיחזור ויתחייב מדאורייתא משום שעדיין הוא תוך שיעור עיכול, והלא אף דכתוב בתורה ושבעת מ"מ הלא כתוב גם ואכלת, ואם יאכל חצי זית וישבע מזה הלא לא יהי' חייב בהמ"ז כלל משום דאף דשבע מ"מ צריך גם אכילה ואין אכילה פחות מכזית. - וא"כ בקטן שהגדיל דהאכילה היתה בקטנות מאיזה טעם יחזור ויתחייב מה"ת, אף שהוא עדיין תוך שיעור עיכול ועדיין שבע והלא האכילה עכ"פ היתה בקטנות.

אלא ודאי נראה מזה, דלהך צד של הגרע"א שחוזר ומתחייב מדאורייתא בעל כרחך דחיוב בהמ"ז הוא רק על הנאת השביעה, אלא דיש תנאי בגדר החיוב שרק בהנאה הבאה מאכילה חייב ולענין זה אי"צ שתהא אכילה בחיוב דאין האכילה המחייב אלא הנאת השביעה הוא המחייב. - [כעין דוגמא לזה עוזר"א אור"ח סי' כ"ט סוסק"ד, דעת הקורא מגילה ונתן לו רבו שטר שחזור שיחול בין ראייה לדיבור, דשפיר מקרי קורא

מתוך הכתב, דא"צ ראייה בחיוב כיון שהראייה הוא רק תנאי].

וזה גופא מסתפק הגרע"א, האם האכילה הוא חלק מעיקר המחייב וא"כ פשוט שאינו חוזר ומתחייב מר"ת כיון שהך חלק היה בקטנות. - או שכל החיוב הוא רק על הנאת השביעה הבאה מחמת אכילה וא"כ כיון דהשתא בגדלות יש לו הנאת שביעה א"כ שפיר חוזר ומתחייב מה"ת. - באופן שנמצא רכל עיקר הך צד שחוזר ומתחייב מה"ת, הוא רק בשנאמר דסיבת החיוב הוא הנאת השביעה שישנה בגדלות.

הרי מבואר דאף כשיש בגדלות סיבת חיוב חדש, [שהרי כל רגע בגדלות שיש לו הנאת שביעה הרגע הזה מחייב אותו בבהמ"ז]. מ"מ לא נסתפק הגרע"א אלא כשהסיבת חיוב הוא מה"ת אבל אם הך סיבת החיוב יהיה רק מדרבנן בזה פשיטא ל"י שבהמ"ז שבירך מדין חינוך, פוטר חיובו הגמור שחוזר ומתחייב מדרבנן, [שהרי גם בלא אכל כדי שביעה הנאת האכילה נמשכת עד שיעור עיכול]. - וא"כ ה"ה בנ"ח ומגילה קודם שקיעה שקיום מצותו קודם שמדין חינוך, פוטר את חיובו הגמור שמתחייב אח"כ מדרבנן.

עוד בענין קטן שהגדיל בט"ו שחל בשבת

לעיל הבאנו מה שחידש הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, לחייב במגילה את הקטן שהגדיל בשבת דכיון דהא שחיובו בא בשבת עצמו הוא מילתא דלא שכיחא לא גזרינן בזה

שמא יעביר המגילה ד"א ברה"ר. - דומיא דכלי שנטמא ביו"ט עצמו, דלא שכיחא ולא גזרינן בזה שמא יעבירנו.

אמנם לכאור' נראה דיש לחלק:

א [דכלי שננטמא ביו"ט, עדיין לא היה סיבה לכך מעריו"ט, שיהא חייב טבילה ביו"ט, והוא מקרה שכולו נתחדש ביו"ט - משא"כ בנעשה בן י"ג בשבת דמער"ש כבר ידעינן שיהא נעשה בן י"ג בשבת והוי כעין נטמא בעיו"ט.

ב [בכלי לא חייב שיקרה דבר כזה, דמי יימר שיהא נטמא בכלל איזה כלי ביו"ט, כרש"י (ביצה י"ח ד"ה לא שכיחא) וז"ל: שהרי הכל מטהרין ברגל וב"ש שזהירין מלהטמא עכ"ל. - וזה אכן הוי מילתא דלא שכיחא ולכן לא גזרו. - משא"כ בנעשה בן י"ג בשבת הלא הוא דבר שבהמרח שיקרה שהרי כל יום נולדים אנשים, וא"כ כל הני שנולדו בט"ו, בהכרח שיהיו בני י"ג בשבת (וכן בנקבה לבת י"ב) וזה לא הוי מילתא דלא שכיחא.

ג [בכלי שננטמא ביו"ט, שהטבילה אינו מצוה קבועה שיש לה זמן מסוים לכולם באותו זמן, בזה לא חיישינן כ"כ אם לאחד יהא מותר לטבול ולאחד לא. - משא"כ מקרא מגילה שהיא מצוה קבועה שיש לכל בני המקום זמן אחד בזה יש סיבה יותר לומר לא פלוג רבנן, ולגזור הגדיל בט"ו אטו הגדיל קודם. - [וכן משום לא תתגודדו שיהא משפט אחד השוה לכולם דרך לבן עיר הנמצא בכרך לא חיישינן לזה, דשאני התם, דאיכא קרא בזמניהם דזמנו של זה לא כזמנו של זה, אבל כאן דליכא קרא לא].

ושו"מ בשבט הלוי (ח"ה סוס"י פ"ג) שהביא ענין זה דקטן שהגדיל בט"ו שחל כשבת שצריך לקרוא המגילה בשבת מבעל לב העברי בשם הגר"ל דיסקין זצ"ל וכתב בשבה"ל דמהמ"א (סוס"י תרצ"ב סק"ו) מוכח דלא כדבריו, שהרי כתב שם דבפורים שחל במוצאי שבת אסור לקרוא המגילה מפלג המנחה למי שיש אונס משום דאין קורין המגילה בשבת. – וכתב ע"ז בהגהות הגאון ר' ברוך פרנקל זצ"ל בעל הברוך טעם וז"ל: יש לעיין כיון דאין העולם טרודים רק האיש שיש לו האונס ויעויין מ"ש הר"ן (רפ"ד דר"ה דף ח'

ע"א מדפי הרי"ף), למה לא גזרו במילה בשבת שמא יעבירונו – [משום שהאחרים שאין להם המצוה אינם טרודים ויזכירו לו] – רק שי"ל כיון שכבר גזרו חז"ל במגילה שלא לקרותה בשבת חלה בלא פלוג עכ"ל. – הרי להדיא שלא חילקו בזה בין יחיד לרבים ואין קורין המגילה בשבת, עכ"ד שבה"ל. – [ונ"ב ושו"מ שמפורש כתב כן בהגהות בעל החשק שלמה במגילה דף ה' ע"א, לענין נידון דידן ממש של קטן שהגדיל ביום הפורים שחל בשבת, דכיון שגזרו על הציבור, כבר גזרו גם על היחיד, משא"כ במילה שלא גזרו כלל].

ג. בענין נסיעה מירושלים למקום שקורין בי"ד בפורים המשולש

כתב בחזו"א (סי' קנ"ב סק"ה) עפ"י הירושלמי דבן ירושלים שנוסע באמצע יום י"ד למקום שזמנו י"ד, על דעת לישאר שם גם בט"ו הפסיד מצות הפורים ונשאר קרח מכאן ומכאן. – כיון שבתחילת ליל ויום י"ד, הרי לא היה פרוז ולא נתחייב בי"ד וכן בתחילת ליל ויום ט"ו הרי לא היה במקום שזמנו ט"ו, וא"כ הרי לא נתחייב גם ביום ט"ו.

ה' ע"א ד"ה ערב שבת]. – ולפי"ז בן ירושלים שנוסע באמצע יום י"ד ביום ששי לעיר שזמנה י"ד, אע"פ שכבר קרא את המגילה מ"מ הפסיד את מצות הקריאה כיון שבליל ויום ט"ו לא הי' בירושלים א"כ אין לו דין מוקף, וגם פרוז אינו, כיון דבתחילת יום של י"ד לא היה בעיר פרוזה.

ושמעתי להעיר דלפי"ז ה"ה כשט"ו חל בשבת, אע"פ שקורין המגילה גם בירושלים בי"ד, מ"מ קביעות מקומו שהוא בן מוקפין לכאורה תלוי ביום ט"ו, [דזהו עיקר זמנו מדברי קבלה ומה שרבנן תקנו שקורין ביום י"ד זה רק תקנה מאוחרת של רבנן שאחר כנסת הגדולה שהקדימו לי"ד משום גזירה דרבנן כמ"ש רש"י במגילה דף

ושמעתי מהגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ [שליט"א] זצ"ל דהיה מעשה בשבע ברכות אצל נכדו, שהיה בשבת של פורים המשולש והשבע ברכות היה בנתיבות, ושאלו את הגר"ח קנייבסקי שליט"א בנוגע לנסוע ביום ששי לנתיבות להיות שם בשבת, ואמר דכיון דהחזו"א החמיר לחוש דבני ברק היא מחוברת ליפו, ויפו הוי ספק מוקף. – [ואף שכ' הביה"ל (סי' תרפ"ח ס"ב ד"ה או) בשם

לקוטי פורים המשולש הערות צא

הברכ"י דסמוך לספק קורין ב"ד, הנה מלבד מה דהחזו"א חולק ע"ז, וס"ל דסמוך לספק דינו כספק, אבל בנידון דידן י"ל דגם הביה"ל יודה שדינו כספק כיון שזה המשך אחד עם יפו ואינו מדין סמוך אלא דינו כעיר אחת ממש] - וא"כ להצד שצריך לקרוא בט"ו אם יסעו ביום ששי לנתיבות הרי מפסידין מצות קריאת המגילה שכבר קראו, וכנ"ל.

אבן אח"כ שמעתי מהגרי"א דינר שליט"א, ססיפר הך מעשה להגאון ר' יוסף שלום אלישיב [שליט"א] זצ"ל, ואמר דאין נראה שיפסידו המגילה, דכיון שכבר הקדימו חז"ל ליום י"ד א"כ הוי אז עיקר חיובו, אף להמ"ב שלענין עשרה מקרי קריאה שלא בזמנה, מ"מ אינו תשלומין לשבת דלא שייך תשלומין לפני

שהגיע זמן החיוב, אלא שהקדימו את זמן הקריאה לי"ד - אלא דמ"מ יש לבן ירושלים מלמנוע לנסוע לעיר אחרת, משום דמפסיד מצות סעודות פורים דכיון שהסעודה אחר שבת, א"כ שייך שפיר שהוא תשלומין לשבת וכיון שנוסע באמצע יום ששי למקום שפורים י"ד, א"כ הרי הפסיד מצות סעודת פורים כיון שבשבת לא ה' מוקף, ע"כ. - וכן אמר הגר"ש וואזנר [שליט"א] זצ"ל. - וי"א עוד בשם הגרי"ש אלישיב [שליט"א] זצ"ל שיש למנוע מלנסוע, גם משום שמפסיד קריאת ויבוא עמלק, שבירושלים קורין בשבת, מיהו לשיטת הריטב"א (במגילה דף כ"א ע"ב ד"ה תנא) דקריאת התורה הוא רק חובה על הציבור י"ל ראין איסור להפקיע עצמו להיות במקום שאין שם חיוב קריאה.

ד. האם בן כרך ובן עיר יכולים יהוציא זה את זה בפורים המשולש

כתב הטורי אבן (מגילה דף ד' ע"א בד"ה נשים וד"ה שאף), דהטעם שאין אשה מוציאה את האיש בקריאת המגילה, הוא משום דהאיש חיובו מדברי קבלה היינו מעיקר הפסוקים של מגילת אסתר שהוי כעין דאורייתא דאסתר ברוה"ק נכתב, אבל האשה חיובה רק מצד שאף היא היתה באותו הנס שכתבו התוס' במגילה (דף ד' ע"א בד"ה שאף), דכשאומרים אף היא היתה באותו הנס הוא רק לחייבה מדרבנן, וא"כ לא חייבת מדברי קבלה שהוא כדאורייתא, ולכן אינה יכולה להוציא איש. - וכ"כ המאירי (כדף י"ט ד"ה והשוטה), לגבי קטן שאינו יכול להוציא

הגדול, גם מטעם דלא אתי קטן דרבנן ומוציא גדול שהוא מתקנת נביאים.

ועפ"ז, יש לדון שבן כרך בפורים המשולש אינו יכול להוציא בן עיר, משום שמשמע ברש"י מגילה דף ה' ע"א דמה שקוראים ב"ד במוקפין בפורים המשולש זה לא נכלל בעיקר התקנה שמדברי קבלה, אלא זה תקנה מאוחרת מרבנן שאחרי כנה"ג, להקדים לי"ד, משום גזירה דרבה שמא יעבירו ד"א ברה"ר, וא"כ לא אתי בן כרך דרבנן, ומוציא בן עיר שחיובו מדברי קבלה שהוא כדאורייתא.

צב לקוטי פורים המשולש הערות

וראיתי לח"א שנסתפק גם להיפך, דאפשר שבן עיר אינו מוציא בן כרך, אף שבן עיר חיובו מדברי קבלה כעין דאורייתא. - משום דהוא סוג חיוב אחר רבן כרך הוא ענין תשלומין לט"ו וחיובו משום ט"ו ואילו הבן עיר חיובו משום י"ד. - אכן ע' בהמשך דעת הגרי"ש אלישיב [שליט"א] זצ"ל שאין הקריאה למוקפין בי"ד דין תשלומין אלא הקדמת זמן, וא"כ לפי"ז ודאי שעכ"פ בן עיר יכול להוציא בן כרך.

ה. בענין בעל קורא שמת לפני שבת בפורים המשולש בירושלים

בספר שלמי מועד (עמוד רצ"ד) מביא מכתב של הג"ר צבי כהן שליט"א, שבו מביא פסק של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, בדיון הקורא המגילה לרבים בירושלים שמת לפני שבת, האם השומעים שיצאו ממנו ידי חובתן, צריכים לחזור ולקורא, דכיון שמת לפני ט"ו, א"כ הרי לא נתחייב בי"ד שהוא תשלומין ליום הט"ו. - או דנימא דכיון שכבר קבעו הזמן לי"ד, א"כ נמצא שהיה חי בעיקר זמן חיובו.

אולם המ"ב (סי' תר"ץ ס"ק ס"א) כתב שאם קורא ביום ו' במוקפין שלא בעשרה לא יברך על קריאתה, ושכן מוכח מהגמ', הרי שסובר שזמן קריאתה הוא שבת וקריאתה ביום ו' הוא רק מדין תשלומין, וכיון שהקורא מת לפני ט"ו הרי התברר שלא היה חייב בתשלומין, ולפי"ז צריכים השומעים ממנו לקרוא עוד פעם עכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. - [ובהמשך יבואר דעת הגרי"ש אלישיב [שליט"א] זצ"ל בענין זה].

מה ההבדל בין זה יהמוציא חצירו בספירת העומר ושכח ביום שיאחריו שהשומע ממנו מעיקרא לפני ששכח יצא השומע

ויל"ע, מ"ש מא' שהוציא חבירו בספירת העומר ביום ג', ואח"כ זה שהוציא שכח ביום ד' לספור, דאמרינן שזה שיצא ממנו ביום ג' יכול שפיר להמשיך לספור עם ברכה, משום דנהי שהמוציא נפקע חיובו מכאן ולהבא [ואף הפסיד מצות עצמו למפרע להחיד"א], אבל מ"מ כיון שבשעתו לפני ששכח הרי היה בר תיובא, א"כ הרי שפיר י"ל דין ערבות, ויכול להוציא את חבירו, א"כ גם

וכתב שזה תלוי במה שנחלקו רבני הזמן, בגדר קריאה של י"ד למוקפין, אם הוא גדר תשלומין ליום ט"ו, או שהוא הקדמת זמן החיוב לי"ד. - דהגרי"ח זוננפלד זצ"ל בשם חכמי ירושלים הסוברים שקריאתה ביום ו' אינה מדין תשלומין, אלא שזהו זמנה, שחז"ל הקדימו וקבעו שבשנה זו הזמן שוה לפרזים ומוקפים, וכ"ה באו"ש הל' מגילה פ"א ה"ז שכן מדויק מהרמב"ם, ושלכן אפשר אף בשנה זו לקרוא ביום ו' אף בלא עשרה, א"כ לפי צד זה ודאי שיצאו הקריאה, שהרי הבעל קורא הוא בר חיוב כמותם שוה.

כאן נאמר שבשעתו היה בר חיובא ויש לו דין ערבות להוציא.

דאולי לא יצאו, כיון שאין הקורא מחוייב מדין מוקף ואינו מוציאם.

אכן יש חילוק גדול בין התם להכא, דבספירת העומר הלא באמת מעיקרא בשעתו מחוייב הוא שלא ישכח וישאר בר חיוב ובר קיום מצוה אלא שאח"כ נבצר ממנו לקיים, כיון ששכח בזה שפיר אמרין דלא נפקע החיוב אלא מכאן ולהבא ולא למפרע, דאף שהפסיד המצוה של עצמו נגם למפרע להחיד"א] במה שלא השלים כל הספירה, מ"מ לא נפקע ממנו שם בר חיובא למפרע דאז הרי היה מחוייב שלא ישכח וישאר בר חיוב וקיום. - אבל כאן דכל החיוב של י"ד הוא רק תשלומין לט"ו וכיון שבט"ו לא הי' חי, א"כ הרי הוברר למפרע של"ה לו חיוב של מוקף, ולא נתחייב תשלומין בי"ד ואף דין ערבות אין לו ושהרי אם יבוא אליהו ויאמר לו שלא יחיה בט"ו א"כ מעתה כבר אינו מחוייב לקרוא להך צד שקריאת י"ד הוא רק תשלומין ליום הט"ו], ושפיר אינו מוציא ידי חובתו.

האם נידון הנ"ל, שייך גם בע קורא שנסע אחר הקריאה לפני שבת לעיר שדינה לקרות בי"ד או שיש חילוק ביניהם

והנה שאלה זו הנ"ל לכאורה אפשר לצייר גם בלי מת הקורא, אלא שהקורא נסע לעיר שדינה לקרוא בי"ד, עפ"י החזו"א (סי' קנ"ב סק"ה) בדעת הירושלמי, שכן כרך שהלך לעיר ביום י"ר נפקע ממנו דין מוקף, כיון שלפני ליל ט"ו יהי' בעיר א"כ נפקע ממנו דין מוקף, וא"כ שוב מה דין אלה ששמעו ממנו

מיהו בס' הליכות שלמה בדיני פורים המשולש אות א' כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דהגדרת בן כרך בפורים המשולש - תלויה במקומו בתחילת יום י"ד באדר בהאיר המזרח די"ד, שאז חלה חובת מצות הפורים גם על בני הכרכים בשנה זו, דכיון שיום ט"ו באדר אין נוהגות מצות הפורים. - דהזכרת עה"נ וקה"ת, אינם מעיקר מצות הפורים שהמגילה מדברת עליהם, לכן אין יום ט"ו מחייב בדיני הפורים אלא יום י"ד בלבד. - [ובנד"ד י"ל דכו"ע ס"ל כהרא"ש שסובר בפ"ב דמגילה סי' ג', דגם בשאר שנים הכל תלוי ביום י"ד וכל שהוא בכרך בתחילת י"ד קורא בט"ו אף אם חזר לעירו באותו יום].

ולפי"ז פרוז בן עיר הבא ביום י"ד לירושלים, אין חלים עליו דיני מוקף, ואילו מוקף שיצא מירושלים ביום י"ד נשאר בחיובו בדין מוקף אף לכשיצא מירושלים ואינו נפטור מדיני הפורים, עכ"ד. - ולכן א"א לצייר הספק הנ"ל בנסע לעיר משום דגם אז ישאר בדין מוקף עם חיוב ט"ו שהוקדם לי"ד, ושפיר מקרי בר חיובא להוציא אחרים בקריאתו. - [וכ"ז הוא אף להצר שקריאת י"ד הוא רק דין תשלומין ליום הט"ו מ"מ קביעותו להיקרא בן כרך תלוי ביום י"ד דהגדרת בן כרך תלוי ביום שמוטל עליו בפועל לקיים את עיקר דיני הפורים אף אם חז"ל קבעו את זה כתשלומין].

משא"כ במת לפני ט"ו, ל"ש לומר בו חיוב ט"ו, וממילא ל"ש תשלומין לי"ד,

להצד שקריאת י"ד הוא מדין תשלומין ליום ט"ו, דאף שבי"ד נקבע שהוא בן כרך, מ"מ כיון שלשיטה זו חיובו בי"ד הוא רק מדין תשלומין ליום ט"ו א"כ כיון שבט"ו אינו בר חיוב, דבן כרך מת אינו חייב במצוות לא שייך שבי"ד יעשה תשלומין ליום זה. - אבל בנוסע לעיר פרוזה הוא נשאר בר חיוב בט"ו כדין בן כרך, ויש לו תשלומין בי"ד ושפיר מוציא אחרים.

[ובספר שלמי מועד עמוד רצ"ה הערה 120]
הביא הערת הגר"א נבנצל שליט"א שיש סתירה בין ב' פסקי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בין הדין של נסע לעיר אחרת לבין הדין של מת. - אבל להאמור אין כאן שום סתירה דהן אמנם שבי"ד נקבע שהוא בן כרך אף להצד שקריאת י"ד הוא כתשלומין לט"ו

משום דאז בפועל מוטל עליו עיקר דיני הפורים אבל סו"ס כיון שמת א"כ הרי הוא בן כרך שמת שפטור בט"ו ואין לו חיוב תשלומין בי"ד. - משא"כ בנסע לעיר אחרת שנשאר בחיובו כבן כרך גם כשאח"כ נמצא בעיר אחרת.]

[אכן לדעת הגר"ש אלישיב שליט"א] זצ"ל שהובא לעיל בענין נסיעה מירושלים, שגם להמ"ב שקריאת י"ד למוקפין לא נחשב כבזמנה לענין שלכן צריך לקרות דוקא בעשרה, מ"מ אינה מדין תשלומין לט"ו דלא שייך תשלומין לפני זמן החיוב, וכ"כ הגר"י הוטנר זצ"ל בס' הזכרון שלא שייך תשלומין לפני זמן החיוב, אלא לכו"ע ה"ז הקדמת זמן הקריאה, וא"כ לכו"ע גם במת הקורא בי"ד יצאו השומעים ולא צריך לחזור ולשמוע.]

ו. איזה יום קובע אם יש דין 'מוקף', בפורים המשולש, סיכום העולה

הנסים, וכ"ש שלא הפסיד קריאת המגילה שכבר קרא.

[ורק אם מת אחר קריאה לא יצאו] השומעים ממנו לשיטה שקריאת י"ד הוא תשלומין ליום הט"ו, דאף שכבר נקבע שהוא מוקף אבל הוא מוקף שמת שפטור בט"ו, וממילא פטור מי"ד שהוא תשלומין לט"ו.]

[ג] דעת הגר"ש אלישיב שליט"א זצ"ל נראה שסובר, שלענין קריאת המגילה

[א] דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א נראה שסובר, שיום הט"ו קובע לו דין מוקף לכל דיני הפורים גם לענין אם נסע בי"ד לעיר אחרת, שהפסיד מצות הקריאה שכבר קרא בעיר המוקפת.

[ב] דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נראה שסובר, שיום הי"ד קובע שהוא מוקף לכל דיני הפורים, אף אם נסע לעיר אחרת לשבת שצריך ביום ראשון לעשות סעודת פורים ומשולח מנות, וצריך בשבת לומר על

לקוטי פורים המשולש הערות צה

לי"ד]. - אבל לענין סעודת פורים קובע יום ט"ו, דאם נסע לשבת לעיר פרוזה נפטר מסעודת פורים.

קובע רק יום הי"ד [בין אם נסע לעיר אחרת לשבת, ובין אם מת אחר קריאה, דאין יום הי"ד תשלומין לט"ו אלא הקדמת הזמן

ז. תחנון ביום ט"ו של פורים המשולש

עצמה י"ל דליכא פטור של תחנון, כיון שאין יום זה פורים אלא הוא רק תשלומין של סעודת פורים, אבל בסדר פורים המשולש להגרי"ח זוננפלד זצ"ל כתב שאין אומרים בט"ו תחנון ולמנצח יענך, וכ"כ בשו"ת הגרש"א אלפנדרי זצ"ל, ובשלמי מועד כ' דדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאין לומר תחנון בט"ו אף בפרזים שאין בהם ספק מוקף, דכן המנהג, וכ"כ בהליכות שלמה משום שהוא תשלומין ליום משתה ושמחה. - [א"ה. ולמעשה למי שלא מוכרע לו הדין ספק תחנון להקל וכנ"ל].

הנה בבית מדרשו של הגר"ש וואזנר [שליט"א] זצ"ל, אומרים תחנון בבני ברק בט"ו אדר של פורים המשולש, אכן גם אין נוהגין שט"ו בבני ברק דינו כספק מוקף. - והגר"נ קרליץ [שליט"א] זצ"ל אמר, שבבני ברק כיון שהחזו"א חשש שזה מחובר ליפו, ודינו כספק א"כ אין לומר תחנון דספק תחנון להקל כמ"ש בשע"ת סי' קל"א ע"ש אבל בשאר ערים פרוזות שאין בהם ספק מוקף יש לומר תחנון.

אכן הגרי"א דינר בשם הגרי"ש אלישיב [שליט"א] זצ"ל אמר, דאף בירושלים

ח. סעודת פורים, במוצ"ש של פורים המשולש

בכל שנה, אבל אם אינו יום משתה ושמחה רק תשלומין לסעודת פורים - דעת הגרי"ש אלישיב [שליט"א] זצ"ל, א"כ שפיר יכול לקיים במוצאי שבת, שהרי בין כך אין הסעודה ביום משתה ושמחה.

אם אפשר לצאת סעודת פורים במוצאי שבת בפורים המשולש, י"ל שזה תלוי במחלוקת הנ"ל, דלהצד שיום ראשון הוא תשלומין ליום משתה ושמחה - דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, א"כ צריך דוקא ביום, כמו

